

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Commentarii Exegetici In Apocalypsim Ioannis Apostoli

Viegas, Brás

Parisiis, 1615

Commentarium Primum Exegeticum. De quarta visione Ioannis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39261

COMMENTARIUM PRIMUM EXEGETICUM.

De quarta visione Ioannis.

Imaginaria huius capitis visio describitur.

SECTIO PRIM A.

P R I M U M vidit Ioannes signum magnum in cælo, mulierem scilicet amictam sole, prementem pedibus Lunam, & gestantem in capite coronam duodecim stellarum: quæ grauida erat, & parturiens cruciabat, vt pareret. Secundò. Vidit aliud signum in cælo, nimirum draconem magnum, & rufum, habentem capita septem, & cornua decem, & in capitibus diademata septem: caudaque eius tertiam partem stellarum cæli in terram trahebat. Tertio. Draco ille stetit ante mulierem, vt simul atque peperisset, filium eius deuoraret. Sed contra accidit: mulier enim peperit filium masculum, qui relicturus erat omnes Gentes in virga ferrea, raptusque est ad Deum, & ad thronum eius: mulier autem fugit in solitudinem, in locum à Deo paratum, vt eam ibi pasceret diebus mille ducentis sexaginta. Quarto. Factum est prælium magnum in cælo: Michael enim, & Angeli eius præliabantur cum dracone: & draco etiam ex altera parte, & Angeli eius depugnabant. Sed non prævaluerunt, nec inuentus est locus eorum amplius in cælo. Quintò. Draco ille magnus, & serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & Sathanas, qui seducit vniuersum orbem, projectus est in terram, & angeli eius maxima cælitum acclamatione dicentium: *Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius: quia projectus est accusator fratrum nostrorum: illudque subiungentium, Vt terra, & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, scies, quod modicum tempus habet.* Sextò. Postquam draco vidit, quod projectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ pepererat masculum, cui tamè datae sunt duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locum suum à facie serpentis, id est, fugiens faciem serpentis: (sic enim nectendus est hoc loco contextus) vbi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis. Septimò. Misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen, vt eam faceret trahi à flumine. Verùm adiuuit terra mulierem, & aperiens os suum absorbit flumen, quod draco miserat. Postremò. Iratus draco in mulierem, abiit facere prælium cum reliquis de semine eius, qui nimirum custodiunt mæ data Dei, & habent testimonium Iesu Christi, stetitque super arenam maris. Hæc de visione: iam de multiplici visionis mysterio disputandum.

Hoc signum magnum Ecclesiam esse: & cur signum appelletur?

Signum magnum apparuit in cælo.

SECTIO II.

H Anc mulierem, quam Ioannes signum magnum appellat, in literali sensu Ecclesiam esse communis est interpretum expositio, Andr. Cæleriens. Bedæ, Primas. Rich. Vict. Rup. Pann. Ioach. eam etiam tradit Method. in lib. cui titulus est *symposium*, & D. Greg. li. 34. Mor. c. 7. Quo fit, vt qui hanc visionem de beatissima Virgine interpretantur, non literalem, & historicum sensum, sed mysticum, & allegoricum sequantur: præterquam quod neque ipsa visio tota Virgini congruit.

I.
Andr. Cesar
Beda.
Primas.
Rich. Vict.
Rupert.
Pann.
Ioach.
Method.
D. Gregorius

Siquidem hæc mulier maximè cruciabatur, vt pareret: cum Virgo beatissima filium suum absque vlllo sensu doloris, & molestia non solum nouem mensibus in vtero gestauerit: sed etiam pepererit. Accedit, quòd fugam mulieris in desertum Virgini rectè accommodari non potest. Verum nos de hac allegorica expositione etiam agemus, postquam literalem tradiderimus.

Est igitur aduertendum signum tripliciter potissimè vsurpari in sacris literis.

II. Prima enim eius acceptio est pro miraculo, eo quod miracula diuinam veritatem

Prima signi
acceptio pro
miraculo.

Psal. 134. 7.

Act. 5. 12.

Secunda pro
vexillo.

Esai. 5. 26.

D. Hieron.

Gentium vo-
catio.

Psal. 73. 4.

confirmant, & quasi signent: ita sumitur Pl. 134. *Et misit signa, & prodigia in medio cui Egypte: & Act. 5. Per manus autem Apostolorum fiebant signa, & prodigia multa in plebe: & læcētis alijs in locis.* Secunda signi acceptio est pro vexillo, veluti Esai. 5. *Eleuabit signum in nationibus, procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ, & ecce festinus velociter veniet.* Quem locū de Hier. interpretatur de Romanis, qui sub Tito Iudæorū Gētem opprēserunt, quos Dominus quasi vexillo erecto è longinquo euocasse dicitur: simul etiam aliorum refert sententiam, qui de Gentium vocatione locum accipiunt, quæ nimirum eleuato signo crucis, & depositis ōneribus peccatorū velociter venerint, atque crediderint. Eodem sensu signum accipitur Pl. 73. *Posuerunt signa sua, signa: & non cognouerunt sicut in exitu super summum.* Priori enim loco lumūtur signa pro vexillis: posteriori pro monumentis hoc sensu: Infideles aduersarij tui (loquitur cum Deo de euerſione vr̄bis, & profanatione tēpli) victores de nobis effecti vexilla sua ex cælo loco, cuiusmodi sunt exitus, siue portæ ciuitatū, per quas omnes egrediuntur, exerunt manifesta victoriæ suæ monumenta: & non cognouerunt se tua permissione eam victoriam consequutos, sed suæ eam virtuti ascripserunt. Tertio. Sumitur signum pro scopo, in quē sagittæ collimātur, veluti

Tertia pro
scopo.

Thren. 3. 11.

D. Thom.

Isa. 16. 11.

D. Gregor.

Insi. positi in
mundo vs si-
gum, persecu-
torū sagittis.

2. Thes. 3. 3.

Luc. 2. 34.

Christus si-
gnum contra-
dicibile ex
Tertull.

Esai. 7. 14.

Thren. 3. *Tendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam, misit in renibus meis filius pharetræ suæ, id est, sagittas, quæ appellantur filia pharetræ, quia in pharetra gestantur, loquiturq; Hierusalē de supplicio sibi à Deo inflicto per exercitū Assyriorum, significatq; vt interpretatur D. Tho. in suis cōm. super Thr. Deū retendisse arcū, id est, iudiciū vel exercitū hostium, posuisseq; illam quasi signū ad sagittam, in quod videlicet Assyrij sagittas suas iacerent. Eodemq; locutionis genere vsus est Iob, cū dixit c. 16. *Tenuit ceruicem meā, confregit me, & posuit me sibi quasi in signum, videlicet in quod omniatela sua cōiiceret vnde statim subiungit: Circūdedit me tæcū suis.* Quem locū D. Gregorius li. 13. Mor. c. 6. de fideli populo mysticè expendens, *Idcirco, inquit, signū ponitur, vt sagittarū emissionē feriat. Fidelis itaq; populus in signū hosti suo est positus: quia eum semper suis ictibus impetit, suisq; persecutionibus affligit: qui enim in hac vitæ asidua mala tolerat, veluti in signum positus ictus excipit ferientis. Vnde Paulus cū persecutionū mala toleraret, atque sub persecutione aduersariorum gemeret, tenorē discipulorū mentem de suis afflictionibus cōsolans ait 1. Thes. 3. *Ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus: ac si eis apertè diceret, inquit Greg. Quid in hoc tempore vulnera nostra miramini, qui si æterna gaudia querimus, hæc ad hæc venimus, vt feriamur?* Eodem sensu dixit de Christo Simeon. *Hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum, & in signum, cui contradicitur.* Sic enim eum locum intellexit Tert. li. de carne Christi c. 23. vbi dispūans aduersus Marcionem negantem veram in Christo carnē, *Cognoscimus, inquit, adimpleri propheticam vocem Simeonis super adhuc recentem infantem Dominum pronunciatam: Ecce hic positus est in signum, cui contradicitur: signum natiuitatis Christi secundum Esai. c. 7. Propterea Dominus dabit ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium: agnosce- mus enim signum contradicibile conceptum, & partum virginis Maria. Hæc ille.***

III.

Ecclesia sun-
datio magnū
miraculum.

Primum igitur Ecclesia signum est magnū, quia ipsa per se magnum quoddā est miraculū à Deo mirabiliter effectum. Verè enim miraculū est Ecclesiæ cōtra tam multas,

multas, tāq; difficiles Gentiu omniu, ac Principum persecutiones non solū fundatio, sed, vt ita dicā, prodigiōsa progressio. Præcipue verò, si spectentur ij, per quos fundata est, hoc est, Apōst. pauci numero, genere humiles, adque vllō vel humane sapiētia, vel opū, mundanaque potentia præsidio. Hanc enim potissimū ob causā appellatur à Paulo gloria Christi. 2. Cor. 8. sine, inquit, fratres nostri Apōstoli Ecclesiā gloria Christi: vbi gloria numerandi casus est, habetur enim Græcè: δὸς ἑα καὶ ἑα. Appellatur autē gloria Christi: quia Ecclesiā per eos fundatio diuinam Christi potētia, splendorē, & gloriā declarauit. Deinde signū, siue vexillū fuit quod Deus erexit suā erga homines benevolentia, idcirco enim Ecclesiā cōdidit, quia homines adamauit: idque Ecclesia ipsa agnoscit, & disertis verbis cōfiterur, cū ait Cāt. 2. Ordinauit in me charitatē: seu vt alij trāsferūt ex Hebræo: *Posuit in me vexillum amoris.* Aqua etiā expositione nō abhorret nostra translatio: *Quidem hoc loco ordinatū* verbū militare est ad eum sensum, quo milites in acie instrui, & ordinari solēt. Est enim Hebraicē vox *Dagal*, quā propriē significat vexillū erigere: translatē verò insignem esse in re aliqua, vel eminere: simulque iuxta nostram editionem significatur charitatem ipsam solam esse veluti quēdam numerosum exercitū, qui aduersus animā hostes instruitur, & ordinatur. Et iuxta eum sensum, quē sequimur ex translata verbi *Dagal* acceptione, indicatur maxima, & illustria amoris argumenta ostendisse spōlium erga Ecclesiam, & in eis insignem fuisse: imò quasi vexillū sustulisse, quod omnes gentes intrepidē sequerentur, iuxta illud Elaiā 5. superius cōmemoratum: *Eleuabit signum in nationibus.* Nec verò quodlibet signū: sed magnum signum fuit: quia hoc Ecclesiā vexillum maximum effecit, toto videlicet orbe expansum, vt cōspiciuū esset omnibus, qui ad Ecclesiā aggregari vellēt.

Denique signum est, siue scopus, in quem omnes Tyranni, ac Principes suarum persecutionum sagittas collimarunt: ita vt optimo iure ipsa quoque signū cōtradictionis appellari possit: iuxta illud Thren. 3. *Posuit me tanquā signū ad sagittā.* Nec sine mysterio dicitur signum magnum, & ita magnum, vt ab eo persecutorum sagittæ aberrare non potuerint: cum ē cōtrario scopus exiguus esse soleat, vt difficile sit illum attingere. Enim vero Deus potentia suā, & virtutis cōscius Ecclesiam signū quoddam magnum esse voluit, persecutoribusq; opposuit, vt ab eo aberrare nō posset. Verū simul idē signum fecit impenetrabile, ne aduersariorū sagittæ in Ecclesiā intentæ eā vllō modo possent penetrare, in quo maior diuinæ potētiae magnitudo cernitur. Et verò quis mulierē inter caelestes orbes cōsidentem, quippe quæ lunā pedib. calcaret, solēq; cōtingeret, ferire posset, cū ante ealū ipsum natura impenetrabile, supra quod lecura residēbat, penetrare oporteret, hoc est; diuinā ipsam potētia, quā Ecclesia nititur, superaret. Quod argumētū quāquā aliū in hoc opere tractauimus, adhuc tamen possumus alijs script. testimonijs locupletare.

Primū ducitur ex Pl. 128. vbi Ecclesia de se ipsa ita loquitur. *Sape expugnaverunt me à iuuetute mea, dicat nunc Israël: Sape expugnaverunt me à iuuetute mea, at enim nō potuerunt mihi. Sape supra dorsum meū fabricauerūt peccatores: prolongauerūt iniquitatē suā, Dominus in finibus cōcidet cervices peccatorū.* Quo loco ad literam sermo est de Synagoga, cuius pueritia in Aegypto fuit, vbi cæpta est eius persecutio: & generalius de Ecclesia, quæ in ipsa sua infantia oppugnata fuit, cū Cain Abelem fratrem obruncauit. Sic enī hūc locū intellexit D. Aug. in cōm. *Magnus, inquit, effectus sic capisse, quasi aliquid iam loqueretur: videtur enim nō capisse, sed respondisse. Respondit autē quarelibet, & cogitationibus infirmorū: Sape expugnaverūt me à iuuetute mea. Nunquid ideo non peruenit ad senectutem, quia non cessauerūt illi expugnādo? Cōsoletur igitur se Ecclesia de præteritis exemplis, & dicat: Et enim non potuerūt mihi.* Hæc Aug. Quod vero sequitur, hunc sensum habet: *supra dorsum*

Apōstoli Christi gloria.

2. Cor. 8. 25. Ecclesiā vexillum benevolentia Dei erga homines Cant. 2. 4.

Charitas numerosus exercitus aduersus animā hostes.

III. Ecclesia quod pacto Tyrannorum scopus Thren. 3. 12.

Eiusdem in persecutionibus securitas.

Psal. 128. 5.

Ecclesia in infantia oppugnata, & D. August.

meū fabricauerunt peccatores, immensam videlicet persecutionum fabricam, sed quæ non me, sed ipsos contereret: vnde subiungitur: Dominus iustus concidet ceruices peccatorum: confundantur, & conuertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.

Secundū testimoniū duci potest ex Zach. i. Et leuans, inquit Propheta, oculos meos, & vidi. & ecce quatuor cornua. Et dixi ad Angelū, qui loquebatur: Quid sunt hæc? & dixit ad me: Hæc sunt cornua, quæ ventūauerunt Iudæ, & Hierusalem. In quem locū Hebræi, D. Hier. & alij per quatuor cornua accipiunt quatuor mundi imperia quæ Hebræorū Gentē quali tauri ventilauerunt, in typū videlicet Ecclesiæ, in quā omnes Reges, atque Principes tanquā ferocissimi tauri insurrexerunt. Sed vide, quid sequitur: Ostendit mihi Dominus quatuor fabros, & dixi: Quid isti veniunt facere? qui ait: Hæc sunt cornua, quæ ventilauerunt Iudæ per singulos viros, & nemo eorum leuauit caput suū, & veniunt isti deterrere ea, vt deiciat Cornua Gentium, quæ leuauerunt cornu super terrā Iudæ. Per hos quatuor fabros D. Hier. Theod. & Cyril. Alex. intelligūt Angelos, quorū præsidio Ecclesia defenditur, & Tyrannorū, atque hæreticorū omnium vires quali cornua cōteruntur. Alij, in quibus est Carthul. quidā apud D. Hier. in eum locum, volunt fabrorū nomine accipiendos esse quatuor Euangelistas, qui omnium regnorū potētiam, quæ antea Ecclesiā persequabantur, Euangelij prædicatione, & miraculorū fulgore Christi imperio huius loci expositione plura diximus in nostris super Zach. cōmentarijs, quæ Deo volente cum reliquorū minorum Prophetarū cōmentatione foras dare instituiamus. Deniq; Gen. 4. Tubalcaïn in typum diaboli dicitur fuisse malleator, & faber in cuncta opera artis, & ferri: sic enim diabolus malleator est Ecclesiæ, quippe qui eam fortissimā Tyrānorū, & hæreticorū iustibus percutit: quæ tamen tanquā incus fortissima malleos omnes cōminuit, & conterit. Quam ob causam dicitur Hier. 50. Confractus, & cōtritus est malleus vniuersa terra: vbi per malleum vniuersæ terræ diabolus Ecclesiam persequentem interpretatur Orig. in comm. eius loci. Nec verò id mirū videri debet, cū Ecclesia adamantina describatur Amos 7. iuxta translationē 70. Ecce vir super murū adamantini, & in manu eius adamantus: & dixit Dominus ad me: Ecce ego iniciā adamantē in medio murū adamantini populi Israel. Vbi per adamantē Christus in manu Patris, per murum adamantinū Ecclesia, supra quā est Christus, accipiēda est. Itaque Christū tanquā adamantem in medio omnium Gentium, ac Principum misit: quem tamen nulla potentia frangere vnquam potuit: quod idem adamantino muro, id est, Ecclesiæ contigit.

Cur Ecclesia in cælo apparuerit.

Apparuit in cælo. SECTIO III.

I. CVM mulier Ecclesia sit, vt diximus, perspicuū relinquitur cælū hoc loco non ipsam Ecclesiā significare: iā enim Ecclesia in se ipsa apparuisset. Quare existimamus illud hoc loco indicari Ecclesiā cælestē esse, hoc est, de cælo descēdisse per electionē diuinā: quemadmodū alijs in hoc opere dicit Ioan. vidisse se spontam Agni descendente de cælo. Præterea, vt vult Panno. Apparuit in cælo mulier, quia Ecclesia cælestē vitam agit, vnde & in terris quasi peregrina versatur, quia & genere, iuxta priorē rationē, & cōuersatione, iuxta posteriorem tota sit cælestis. Id quod elegāter dixit Tert. in Apolog. c. i. vbi agēs de persecutionib; Ecclesiæ, nihil, inquit, Gens Christiana de causā suā deprecatur, quia nec de conspitione miratur: scit se peregrinam in terris agere, inter extraneos facile inimicos inuenire: caterū genus, sedē, spem, gratia, dignitatem in cælis habere. Vnū quæsit interdū, ne ignorata damnetur. Hæc ille. In tribus verò potissimū Ecclesia se ostēdit de cælo esse, lingua, moribus, affectu. Hæc enim triplici ratione potissimū, cuius sit quispiam, diiudicari solet. Et quidem de lingua diētum

Ecclesia
genere, & cō-
uersatione ca-
lestis.
Panno.
Tertullian.

dictū est à Domino Ioā. 3. *Quid est terra est, de terra loquitur: & ibidē. Quē enim misit Deus,*
verba Dei loquitur. Sunt autem quidā peregrini, qui loquuntur nullo quodam idio-
 mate, quod ex proprio scilicet, & peregrino conflatur, vt habes 2. *Esd. 12. In diebus*
illis vidit Indeos ducentes uxores Azoritas, Ammonitidas, & Moabitidas, & filij eorum ex
media parte loquebātur Azorice, & nesciebāt loqui Iudaicē, & loquebātur, iuxta linguā popu-
li, & populi. Sic etiā sunt pleriq; in Ecclesia, qui nec cælestes omnino sunt, nec pla-
 nē terreni: sed vtrūque iungentes & de celo, & de terra loquuntur. Deinde etiam
 mores ostendunt, cuiusnam patriæ quispiam sit: quē admodū significauit Apolto-
 lus Phil. 3. *Nostra cōuersatio in celo est.* j. nostri mores cælestes sunt. Denique affectus
 terrarū, & regionū maximē in hominib. dominātur, & ex iis vnus cuiusq; regio di-
 gnoscutur: quare ex affectu, & amore rerū cælestiū ostēdit Ecclesia se cælestē esse.

Propter hāc igitur vtramq; rationē Ecclesia in celo visa est, atq; in vtriusq; typū
 tabernaculū illud Mosaicū coopertū erat pellibus hyacinthinis, hoc est, cælestis
 coloris: vnde auctore Iosepho li. 3. antiq. c. 7. à lōge alpiciētibus calū representā-
 bat. Eandē ob causā Ecclesia dicitur sapphirina, eo quod sapphirus gēma sit colo-
 ris cælestis, & aureis quibusdā pūctis colluceat, quæ stellas referūt: quo sensu ac-
 cipiendū est illud Exod. 24. *Ascēderūt Moyses, & Aarō, Nadab, & Abih, & 70. de se-*
nioribus Israel, & viderūt Dēū Israel, & sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphirini, & quasi
calū, cū serenū est. Etenim Ecclesia veluti thronus quidā est sapphirinus, in quo Deus
 residet: cū autē subiūgitur: *quasi calū, cū serenū est,* significatur tranquillitas, & se-
 renitas, quā Ecclesia sub Dei pedibus habet. Quanquā enim eā Tyranni, & Hære-
 tici conentur turbare: tamen quia sub Dei pedibus iacet, eiūq; virtute, ac potentia
 continetur, serenitatem calū sua tranquillitate representat. Illud obiter aduer-
 te pro eo, quod nos habemus: *Quasi lapis sapphirini,* legi quoque posse ex Hebræo:
quasi lateris sapphirini, vt auctor est Lyr. in eum locum, nimirum vt figura lateris He-
 bræis in memoriam Ægyptiacam seruitutem reuocaret, cum in conficiendis la-
 teribus laborabant: color autem sapphirinus designaret libertatem, quam diuino
 beneficio erant consecuti. Simul etiam illud indicabatur lateres, id est, labores,
 quibus Sancti in hac vita probantur, tandem in sapphiros gloriæ conuertendos:
 idcirco enim Hebræi viderunt suos lateres in pulcherrimos sapphiros euasisse.

Ad eandem Ecclesiæ cælestem naturam adumbradam apparuit Ezechielī Do-
 minus super alium thronum sapphirinum, quemadmodum legimus cap. 1. *Super*
firmamentum, quod erat imminens capiti animalium, quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo
throni: & super similitudinem throni similitudo quasi aspectus hominis desuper. Et quidem
 meritō thronus iste sapphirinus, qui Ecclesiam representat, capitibus quatuor il-
 lorum animalium imminēbat: quoniam Ecclesia super quatuor orbis imperia
 per quatuor illa animalia expressa fuit euecta: siquidem iis omnibus subiugatis
 ipsa veluti thronus sapphirinus remansit, in quo Christus omnium imperiorum
 Princeps, moderatōr q; resideret. Accedit, quod illa quatuor animalia, hoc est, qua-
 tuor imperia thronum istum sapphirinū in capite gestant: siquidem ex omnibus
 mundi partibus Reges, ac Principes, Gentesque vniuersæ ad Ecclesiam aggrega-
 tæ Christum veluti in throno triumphantis more gestauerunt: quidni etiam Ec-
 clesiam cælum appellari agnoscamus *Esa. 66. Hac dicit Dominus. Cælum sedes mea,*
terra autem scabellum pedum meorum. Etenim D. Aug. in Psal. 98. existimauit eo loco
Esaie cæli nomine electos accipiendos esse, hoc est, Ecclesiam: quæ interpretatio
etiam est D. Hilarij in Psal. 111. Obiter autem est obseruanda annotatio, quam in
eundem locum affert eundem Hilar. lib. de Trinit. expendens, quomodo Dei sedes
dicatur cælum, terra autem pedum eius scabellum: cum tamen cælū palmo, terrā

Ioan. 3. 31. 34
In quibus nā
se ostendit de
celo esse.
2. Esa. 13. 23.

Phi ip. 3. 10.

II.
Iosephus.
Tabernacu-
lum Mosaicū
cælum refe-
rebat.
Exod. 24. 9.
Ecclesia Sap-
phirinus Dēi
thronus.

Lyrann.

III.
Ezech. 1. 26.
Ecclesia su-
per quatuor
mundi imper-
ia euecta.

Esa. 66. 1.
D. Augusti.

D. Hilar.

pugillo concludat, iuxta illud Esai. 40. *Quis mensus est pugillo aquas, & calos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terra, seu vt 70. transfulerunt: Quis mensus est manus aqua & calos palmo, & omne terra pugillo?* Ex quoru locoru collatione concludit Hilar. Diuinae naturae immensitate nullis locoru spatii terminata: siquidem caeli, quod ipsius thronus dicebatur, palmo concluditur: terram vero, quae dicta fuerat pedum eius scabellum, pugillo comprehendit. *Conclusum*, inquit, *palmo calos rursus Deo thronus est, & terra, quae pugillo continetur, eadem & scabellu pedum eius est, ne in throno, & scabello secundum habitum confidentis protensio speciei corpore possit intelligi: cum id, quod sibi thronus, & scabellum est, rursus illa ipsa infinita palmo, ac pugillo apprehendente concludat.*

III.

Sed, vt ad institutum reuertamur, quoniam caelestis planis est Ecclesia, idcirco firmamenti, siue stelligeri caeli nomine significatur: sic enim firmamentum illud possumus accipere, quod paulo ante ex Ezechiele diximus supra capita animaliu apparuisse. Sicut enim in firmamento lucent sydera, & constellationes variae ex syderibus conflatae, ita in Ecclesiae firmamento Sancti sunt veluti sydera, & pulcherrima virtutu conexiones quali constellationes nobilissimae. Vnde D. Greg. lib. 9. Mor. c. 6. ad Ecclesiam refert illud Iob 9. *Quis facit Arcturum, & Orionem, & Hyadas, & interiora Austris.* Quo loco per Arcturum 7. stellis fulgentem accipit Eccles. 7. candelabris in Apocal. rutilantem: per Orionas vero Martyres, quia sicut Oriones in ipso pondere temporis laemalis oriuntur, suoq; ortu tempestates excitant: & maria, terrasque perturbant: ita Martyres, dum Eccles. ad statum praedict. erigunt, pondus persecquentiam, molestiasque passuri ad caeli faciem quasi in hyeme veniunt. Iis etiam ortis mare, terraque turbantur, quia Gentilitas videns mores suos destitui apparente Martyru fortitudine doluit, Deniq; Hyadas Doctores interpretatur, quia nimiru Hyades a pluuia nomen acceperunt, eo quod ortu proculdubio imbres ferant: sic enim Doctores ad statum vniuersalis Ecclesiae quasi in caeli faciem deducti super arentem humani peccatoris terram sanctae praedicationis imbres fundunt, iuxta illud Deut. 32. *Concresecat vt pluuia doctrina mea, sicut vt ros eloquium meum, quasi imber super herba, & quasi stilla super gramina.* Haec ille. Quid? Nonne duodecim Apostoli duodecim signa sunt Zodiaci, id est, vitalis circuli in firmamento Ecclesiae constituta? quemadmodu subtiliter tractat Georg. Venet. in sua Harm. Cant. 2. ton. 7. c. 8. 9. 10. 11. & 12. nobisq; fufius disseremus, cum coronam duodecim stellarum explicabimus. Ex his omnibus illud coficitur Ecclesiam duplici de causa caelestem esse, tum quia e caelo per aeternam electionem habuit ortum, tum quia caelestem in terris vitam agit: atque adeo merito in caelo Ioanni apparuisse.

*Ecclesia caeli
Sancti sydera,
D. Gregor.
Iob 9. 9.*

*Deut. 32. 2.
Apostoli duodecim signa
Zodiaci,
Georg. Ven.*

Cur Ecclesia appelletur mulier?

Signum magnum apparuit in caelo, mulier.

SECTIO IV.

I. Signum illud magnum, quod in caelo apparuit, mulier fuit amicta sole. Cum igitur ea Ecclesiam adumbrauerit, vt diximus, illud iam ordine sequitur explicandum, cur mulieris appellatione censeatur? Illa igitur eius appellationis est ratio potissima, quod Ecclesia Christi sponsa sit, ab eo que veluti grauidata fructum ferat metitorum: quemadmodu laulentem explicauit Apostolu Eph. 5. *Viri diligite vxo- res vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: quod Ecclesiae, & Christi coniugium fuit auctore Paulo ibidem in coniugio Ada, & Euae adubratu, cu Adam dixit: Hoc nuc es ex ossibus meis, & caro de carne mea: Sacramentum hoc, inquit Paulus, magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Id quod praeter alios expendens D. Aug. lib. 2. de symbolo

*Potissima ratio, quia est sponsa Christi
Ephes. 5. 25.
& 32.
Gen. 2. 25.
D. August.*

symbolo ad Cathecumenos c. 6. de Christo in cruce interpretatur; Ascendat, inquit, sponsus noster thalami sui lectum, dormiat moriendo aperiat eius latus, & Ecclesia prodeat virgo: ut quomodo Eva facta est ex latere Adæ dormientis, ita & Ecclesia formetur ex latere Christi in cruce pendens. Percussus enim est eius latus, & statim manavit sanguis, & aqua, quæ sunt Ecclesia gemina sacramenta: aqua, in qua est sponsa purificata, sanguis ex quo venit esse dotata. O magnum mysterium de sponso sponsa nascitur, & ut nascitur, statim illi coniungitur: & tunc sponsa nubet, quando sponsus moritur: & tunc sponsus sponsa coniungitur: quando a mortalibus separatur: & quando ille per calos exaltatur, tunc ipsa in terra secundatur. Hæc ille.

Est ad hoc matrimoniū explicandū illustrissimū illud apud Oseam testimoniū c. 11. 2. vbi dominus sic ad Ecclesiā loquitur: *sponsabo te mihi in sempiternū: & sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordiā, & in miserationib.* Et *sponsabo te mihi in fide: & scies, quia ego Dominus.* Vbi advertendū est ter de sponsationis nomē repeti propter tres personas diuinas, quibus Ecclesia est desponsata: quamquā D. Hier. aliā rationē asserat, dicens Deū primū sibi desponsasse Ecclesiam in Abraham, siue in Aegypto, vt uxorem haberet sempiternā: secūdo in monte Sina, cum ei dedit pro sponsalibus legis iustitiā, atque iudiciū, & iunctā legi miseri cordiā, vt nimirū quando peccaret, traderetur captiuitati, & cum ageret penitentiā, reuocaretur in patriā, & misericordiam cōsequeretur: atque de his sponsalibus loquutū fuisse Regiū vatē Pl. 100. *Miseri cordiā, & iudiciū cantabo tibi Domine: eadēq; sponsalia nomine calicis explicasse, cū dixit Pl. 74. Calix in manu Domini vini meri plenus misto: & inclinauit ex hoc in hoc, j. vt ipse interpretatur, inclinauit calicē iustitiæ in calicē misericordiæ, & rursus calicē misericordiæ in calicem iustitiæ. Denique tertid eandem Ecclesiam Christo crucifixo, & à mortuis resurgenti desponsatā non in legis iustitiā, sed in fide Euāgelij: qui autem sic fuerit desponsatus, statim sciet, quia ipse sit Deus.*

Nec verò, cum Ecclesiā mulier dicitur, de eius virginitate dubites: quāquā enim apud latinis auctores mulier pro corrupta femina vsurpetur, veluti a chione tertia in Verrem: *Nequis heredē virginē, nēo mulierē faceret:* tamē nō modo in sacris literis, sed etiā ex vi verbi auctore D. Hier. in c. 4. epist. ad Gal. sexum magis, quā copulā viri significat: vt fusē probat Tert. in li. de velandis virginibus, probatque ex Gen. 2. vbi Eva, cum adhuc virgo esset, mulier appellatur: & ex beatissima Virgine, quæ sæpe mulier dicitur, veluti ad Gal. 4. *Miser Deus filius suum factum ex muliere, factū sub lege: & Iob 2. Quid mihi, & tibi est mulier?* & c. 19. *Mulier, ecce filius tuus.* De eadē quoque re doctē disserit Orig. ho. 8. in Leui. an illa verba Leu. 12. *Mulier si suscepta mine peperit masculū, immunda erit septē diebus.* Itaque Ecclesia & mulier est propter cōiugiū, & fecunditatē, & virgo propter puritatem, & sanctimoniā: vt enim rectē annotauit D. Hier. in c. 2. Osee, illud interest inter Dei coniunctionē, & hominū, quod homo cum vxorē acceperit, de virgine facit multo rem, id est, nō virginem: Deus autem meretricibus spiritualiter copulatus eas mutat in virgines, Id quod ad literā duobus clarissimis testimonijs ostēditur: vnū est illud Hier. 3. vbi postquā vrbis Hierusalē adulteria cōmemorantur illis verbis: *Leus oculos tuos in directam, & vide, vbi non p̄strata sis: polluisi terram in fornicationibus tuis, & in malitijs tuis. Quam obrem prohibita sunt stilla pluuiarum, & serotinus imber non sūt: frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisi erubescere: statim subiungitur: Erga saltem amodo voca me: Pater meus, dux virginitatis mea tu es. Vbi cernis meretricem mulierem ad virginitatē inuitati per spiritualem coniunctionē cū Deo. Aliud obicit in hunc locū est obseruandum maximi apud Deū mamētī esse patris appellationē: siquidem Deus Hierusalē fornicariā ciuitatē, & sub eius typo quālibet peccatricē animā adhortatur, vt ipsū*

Ecclesiam sponso desponsat
Deus primo in Abraham, Secundo in monte Sina. Psal. 100. 1. 479.
Tertia in Christi crucifixo.
III. M. Tullius. Mulier nomine sexus.
D. Hieron. Gen. 2. Gal. 4. 4. Ioan. 2. 4. Ioan. 19. 26. Orig. Leuit. 12. 2.
D. Hieron. Hierem. 3. 2.
Patri appellatio quantum momenti signat Deum.

pater appellat, si velit venia facile impetrare: quasi tanto non in eam, tantaque pietatis audito fieri non possit, quin statim ad misericordiam commoveatur, quem admodum pater amplecti, & osculari solet filium infantulum, cum ei repetita identidem patris appellatione blanditur: quam ob causam Dominus cum discipulos orare docuit,

Matt. 4. 9.

hic inchoate oratione præcepit: *Pater noster qui es in celis*. Inde que duntaxat prodigius ille filius animos sumpsit, & reconciliationis fiducia: ubi, inquit, *ad patrem meum*,

Luc. 15. 18.

& dicit ei: *Pater, peccavi in celum, & coram te*. Hac eadē ratione Deum exorare nomine populi conatur Esaias c. 67. *Ascende de celo, & vide de habitaculo sancto tuo: ubi est*

Esai. 63. 17.

zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum super me connumerunt se. Tu enim pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos. Tu Domine pater noster, redemptor noster a seculo nomen tuum. Quo loco primū significat Propheta Deū usque adeo clementē esse, vt Abrahamus, & Israel, siue Iacob præ illo nomē patris minimē mereatur: idcirco enim dixit: *Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit*

Misericordia

Dei fortitudo

nos, nimirū si tecū conferatur. Secundo aduerte, cum dicitur: *ubi est fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum*: appellari fortitudinē Dei ipsius misericordiam, eo quōdā misericordiarum operib. maximē omnipotentiam suā declarare soleat. Tertio. Admirandus Propheta dixit: *super me connumerunt se*, quasi nouū quiddam sit in Deo posse misericordiarum suarum viscera continere, quin in ea liberaliter effundat. Denique bis appellauit Propheta Deum *Patrem*: fuit enim semel pater per creationem, & iterum per redemptionem.

III.

Sed, vt ad locū Hier. citatū reuertamur, aduertendū est appellari Deum ducem virginitatis Ecclesie, & cuiuslibet animæ ipsi consecrata, non solum quia sponsarum suarū virginitatē seruat: sed etiā, quoniam ipse est, qui tanquā dux virginū præit, & xillumque erigit castitatis, sine cuius videlicet ope virginitas seruari non potest.

Pro virginū

castitate tan-

quam dux

dimisit Deus

Apoc. 14.

Itaque ipse est, qui tanquā dux pro virginibus militat in difficillimis certaminibus castitatis. Vnde & Apoc. 14. apparuit virginum exercitus sequens Agnū, quocūque iussit, tanquā in hoc prælio ducē, ac bellatorē fortissimū. Et quidē vox Hebræa in loco illo Hieremias, pro qua vulgatus trāstulit *Ducē*, propriē ducē, qui alios præit, & regit, significat: ea enim est germana significatio vocis *Aluph*, vnde illud Hier.

Hier. 11. 19.

Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimā: & non cognoui: quia cogitauerunt super me consilia dicentes: Mittamus lignū in panē eius, & eradamus eū de terra viuentium: ubi ad literā est sermo de passione Christi, sic iuxta veritatem Hebræicā trāserendū esset:

Christus in

passione dux

Martyrum.

Ego quasi agnus mansuetus, est enim pro voce *Mansuetus*, Hebræicē *Aluph*, significatur que Christū in passione fuisse quasi agnū ducem gregis, qui omnes Martyres exemplo suo anteciret, & ad mortē fortiter oppetendā animaret. Alterū testimoniū, quo ostenditur Deū, cum spiritualiter tanquā spūsus alicui animæ cōiungitur, ex meretrice, & fornicaria virginem facere, de promittit ex secundā Cor. 11. ubi

1. Cor. 11. 2.

Apostolus loquens cum Corinthiis, qui ante conuersionem fuerant idololātræ cultores, atque adeo fornicarij, sic ait: *Emulor enim vos Dei emulatione: desponde enim vos vni viro virginē castā exhibere Christo*, hoc est, vt interpretatur Theophyl. Quæro vos Dei emulatione, siue zelo, j. non propter me, sed propter Deū, cui vos despondeo tanquā sponsam, quæ quāuis antea meretrix fuerit propter idololātriam: nihilominus per spirituale cum Christo matrimoniū virgo est permanitura. Vtroque hoc testimonio vitur ad idem confirmandū D. Hier. in cōmentariis in c. 2.

D. Hieron.

Oscæ. Porro aduertendū pro eo, quod nos habemus: *Emulor enim vos, esse Græcē, Ἐμῦλος ὑμῶν, quod verti potest, Zelotypi sumus erga vos*. Appellat enim Paulus zelum ingentem, & immodicū quendam amorem, quæ ambiat, vt apud Corinthios primus sit: nec quispiam sibi præferatur in amore: sed addit: *zelo Dei*: nec quis putaret eum sua ipsius gloria, & compendio commoueri.

Cur Ecclesia amicta sole apparuerit?

Mulier amicta sole.

SECTIO V.

Christum Dominum solem esse, multa Scriptura sacra testimonia demon-
strant: duo verò potissimum. Vnū est illud Mal. 4. Orietur vobis timentibus nomen
meū sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius: & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento. Quē
locū de Christo interpret. D. Hier. & Theod. in Malach. Orig. ho. 2. in Cāt. & Cy-
ril. Alex. li. 1. in Ioan. c. 8. & li. 4. c. 28. vbi docet tēpus ante aduentum Christi fuisse
procellosam quādā hyemē: at post eius aduentū ver iucundissimū extitisse: cum
Christo quasi sole fulgente Sancti quāplurimi velut flores pullularunt. Est autē
potissimū sermo de die iudicij, quo tēpore Christus appellatur sol iustitiæ, qui in
primo aduentu fuerat sol misericordiæ. Cū verò dicatur *Sanitas in pennis eius*, alludi-
tur ad solis radios, quicquid veluti pennæ sunt. Quāquā verò Theod. huius nostri
solis pennis velit esse dona spiritualia, quibus quasi alis nos vndique velaui: tam en-
dici meritò potest solis iustitiæ. j. Christi pennas, quib. sese in sublime extulit, siue
radios, quib. resplenduit, illas ipsas pennis fuisse, quas hominum amore suscepit.
Quod enim illis tāquā alis sese in altū extulerit, docuit Paulus Philip. 2. *Humiliavit
semetipsum factus obediens usque ad mortē, mortē autē crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum.*
De quibus etiā pennis locutus est Regius vates interpretante Hieron. cū dixit Ps.
9. *capulus suus obstrabit tibi, & sub pennis eius sperabis.* Quod autē cædē pennis, siue cru-
ciatus radij fuerint, quibus sol iste resplenduit, ostendit locus ille apud Abac. c. 3.
Splendor eius ut lux erit: cornua in manibus eius. Quo loco vides eum cornibus crucis, v-
t omnes ibi interpretantur, splendorem coniungi: nimirum quia cum in crucem
fuit sublatus, quasi in medio cæli eleuatus sol multo magis, quā antea radiavit.

Alterum testimonium, quo Christus appellatur sol, habetur Cant. 1. vbi spon-
sa de Christo loquens ait: *Nolite me considerare, quod fusca sum, quia decolorauit me sol:* seu
vt Septuag. transtulerunt: *Quia respexit me sol.* Quāquam Orig. legit: *Quia despectus me*
sol, docens hom. 2. in Cant. hunc esse eius loci sensum. *Ne putis, o Jherusalem,*
quod naturalis sit ista nigredo, quam in meo vultu cernitis: sed scitote, quoniam despectu solis est
facta. Sol enim iustitia, quia me non inuenit rectē stantem, non direxit in me rectos lucus sua ra-
dijs: Ego enim sum populus Gentium, qui prius non respexit ad solem iustitiæ, nec steti ante Domi-
num: & ideo nec ille me respexit, sed despectus. Hæc Orig. D. Bernard. sermone 28. in Cāt.
quatuor alias affert eius loci expositiones, quarum duæ postremæ ad præfens in-
stitutum faciunt. Prima est huiusmodi. *Nolite me notare quasi deformem, quia cernitis*
pro ingruente persecutione minus florentem, minus secundum gloriam sæculi coloratam. Quid
expibratis nigredinem, quam serior persecutionis, non conuersationis pudor inuexit? Secun-
da. Decolorari à sole, inquit Bernard. est ignoscere charitate fraternæ: flere cum stentibus, in-
firmis acieum infirmantibus: vri ad scandala singulorum. Tertia. Sol iustitiæ decolorauit me,
Christus, cuius amore languor iste coloris quadam exterminatio est. Ergo instar vrentis
solis desiderij ardor peregrinans in corpore decolorat, & excruciat amantem dilatio. Quarta,
& postrema, Decolorauit me sol, sui nimirum comparatione splendoris, dum appropians illi ex-
eo me obscuram deprehendit, & nigram inuenit. Caterum alias quidem formosa sum: quid fus-
cans dicitis solius solis pulchritudini succumbentem?

Est igitur mulier amicta sole. j. Ecclesia Christo circumdata. Sunt autem multa
huius similitudinis rationes. Prima est Pann. qui vult dici Ecclesiā amictam Chri-
sto quasi spōsam sponso, eo quòd Christus Eccles. tanquā sponsam amplectitur,

Christus sol.
Mal. 4. 2.
D. Hieron.
Theodoret.
Orig.
Cyril. Alex.
Tempus legi
ueteris hys:
legi nouer
Theodoret.

Pennis tāquā
alis in alium
se extulit
Christus.
Philip. 3. 8.
D. Hieron.
Psal. 90. 4.
Abach. 3. 4.
Raduum in
cruce Chri-
stus.
H.

Cant. 1. 6.
Septuag.
Orig.
Varia lectio.

D. Bernard.

Christi dpa-
ratione et am-
puli hie an-
ma deforme.
111.

Ecclesia am-
icta Christo.
Pann.

Cant. 2. 6.
Orig.

caque à Christo tanquam ab sponso accipit fecunditatem. j. virtutem bene operandi, iuxta illud Cant. 2. *Læua eius sub capite meo. & dextera illius amplexabitur me.* Quæ locum Orig. ho. 3. in Cant. eo sensu interpretatur, vt læua pro incarnatione: dextera pro diuinitate sumatur: dicaturque læua esse sub capite Ecclesiæ, quia in incarnationis mysterio Ecclesia tanquam in quodam mollissimo cervicali cõquiescit. Dextera autem Ecclesiam amplectitur: quoniam per mysterium incarnationis gloriam æternitatis consequitur. Secundo est Ecclesia amicta Christo tanquam indumento, quemadmodum ipsa confitetur Esaia 91. *Gaudens gaudebo in Domino. & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimentum salutis, & tunicam lætitiæ: circumdedit me: sicut, vt 70. transferunt: Induit me vestimentum Iesum, id est, induit mihi Iesum pro vestimento: quod videtur respexisse Paulus, cum dixit Gal. 3. *Quicumque in Christo baptizatus est, Christum induit: & Rom. 13. sicut in die honeste ambulemus, non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitia, non in contentione, & amulatione: sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in despectu.* Alluisse enim Apostolum ad eum locum Esaia docet Cyril. Alex. lib. 9. in Gen. vbi querens, quænam sit illa tunica lætitiæ iuxta editionem Septuag. respondet declarari à Paulo illis verbis Rom. 13. *Induimini Dominum Iesum Christum.* Est autem Christum induere, eius virtutes imitari. Sed multa præterea ea indumenti similitudo complectitur, que in ipsa Christi imitatione reperiuntur.*

Esaia. 61. 10.
I. e. Chionum
varietas.
S. p. 10. 10.
Alij.
Galat. 3. 27.
Rom. 13. 13.

Cyrril. Alex.
Christum in-
dui, qui imi-
tatur.

III.

Psal. 64. 14.
D. Hieron.
Verbo induit
di in quos sen-
santatur
Hebræi.
D. Thom.
D. Chryso.

Primùm enim verbo *induitur* vtuntur Hebræi ad signific. copiam, & affluentiam, veluti Psal. 64. *Induitur arietes ouium: quod D. Hier. vult, Vestitur grex agni, j. Oves erunt factose, & id quod sequitur: *Valles ab ubi labit frumento, ad verum est: Valles vestitur frumento.* Igitur Christum induere est illi perfecte, & copiose imitari, & omnibus modis, quoad eius fieri poterit, referre. Secundo, vt interpret. D. Th. dicitur Christum induere ille, qui eum imitatur: quia sicut homo eorum vestimento, & sub eius colore videtur: ita in eo, qui Christum imitatur, solus Christus, eiusque indumentum color. j. sanctitas apparet, que eadẽ expositio est D. Chry. ho. 25. in ep. ad Rom. in obseruatione morali: *Induere, inquit, Christum est vndique in nobis per sanctimoniam, & mansuetudinẽ Christum conspicuum esse: homo enim induitur id esse videtur, quod induitur est: apparet itaque in nobis Christus.* Tertio. Quia sicut vestes totum corpus cõregunt, ita Christi imitatio debet ad omnem omnino actionem pertinere. Quarto. Cum iubemur Christum induere, monemur quoque veterẽ hominem exuere: cum enim Christi vestis stricta sit, non potest supra mundanas vestes, que laxæ admodum sunt, ac diffluentes, indui. Vnde Paulus Rom. 13. antequam diceret: *Induimini Dominum Iesum Christum,* præmonuit mundanas vestes exuendas illis verbis: *Non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitia, non in contentione, & amulatione: & Colossenses 3. Expoliantes vos veterem hominem cum artibus suis, & aduentus nouum eum, qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creauit illum.* Quinto. Qui indutus est vestibus non sentit ferẽ vestiam pondus illud, ac molestiam, quam expetitur is, qui vestes inuolutas quasi sarcinam portat humeris: sic enim qui Christum imitatur, non sentit virtutum difficultatem, quia se eius virtutibus induit: sentit autem earum pondus, qui non se illis per imitationem induit, sed qui eas tantum per speculationem, & cognitionem quasi humeris inuolutas portat. Postremo. Quemadmodum indumentum si pretiosum sit, pulchritudinem, & ornatum addit corpori, ita pulchrum est: & gloriosum Christum imitari.*

Christum in
omni actione
imitari de-
bemus.
Rom. 13. 14.
Renouandus
veteris ut no-
uus induatur
homo.
Coloss. 3. 9.
Christi imi-
tator virtutum
difficultatem
non sentit.
Christum
in istis pul-
chrum.

V.

Ecclesia mu-
nitur à Chri-
sto.

Tertio. Est Ecclesia amicta Christo propter singularem protectionem, qua vndeque ab eo munitur: quam expositionem confirmat verbum ipsum Graecum

ἡ Ἐκκλησία ἡμετέρα τὸν ἥλιον, id est, circumamicta sole. Est enim Christus circum Ecclesiam vnde quaque eam ambiens, & protegens: de qua protectione loquitur Regius vates, Pl. 124. *Qui confidunt in Domino sicut mons sion: non commovebitur in aeternum, qui habitas in Hierusalem. Montes in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi sui.* Idcirco etiam Esai. 26. dicitur Christus Ecclesiam tanquam murus vndique ambire. *In die illa cantabitur canticum istud in terra Iuda. Urbs fortitudinis nostra: Sion saluator ponetur in ea murus & antemurale.* Quo loco adverte, vt huius protectionis magnitudo explicetur, Christum non solum Ecclesiae murum, sed etiam antemurale appellari propter geminam secundum vitamque naturam protectionem, qua Ecclesiam vndique tucor. Idem eleganter habes expressum Zach. c. 2. *Abiq; muro habitabitur Hierusalem pro multitudine hominum. Et ego ero es, ait Dominus, murus ignis in circuitu: & in gloria erit in medio eius.* Ne quis enim existimaret ex eo, quod dictum erat Hierusalem sine muro futuram, expositam fore hostibus: idcirco additum est: *Ego ero es murus ignis in circuitu.* Nec verò se murum lapideum, aut aeneum futurum pollicetur, sed igneum, qui à longe hostes terreat, seu, vt exponit Theod. qui transiri non possit: quis enim murum igneam suadeat transire: Quò pertinet illud Pl. 124. *Domini in circuitu populi sui:* appellatur enim Deus ignis consumens Deut. 4. Quàquam verò murus igneus summam quandam protectionem Ecclesiae significet: meritò tamen plerique per murum igneum, muram amoris intelligunt, quo Ecclesia vndique cingitur: qui murus vsque ad eam est inexpugnabilis, vt propter amorem in Christum nullis huc Tyrannorum, siue Hereticorum machinis Ecclesiae ciuitas expugnari possit, tam iniuncto amoris in Christum cincta muro. Quò respexit Ioannes Baptista, cum dixit, *Ego quidem baptizo vos in aqua: sed ipse vos baptizabit spiritu sancto, & igni,* id est, ardentissimo erga Deum amore. Atque intra hunc murum se continebat, indeque pugnabat Paulus, cū dicebat: *Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? Gressu non est ergo: videtur verò Paulus veluti subito raptus affectum in hanc exclamationem prorupisse ob tanta fiducia, quae praecesserunt, argumenta: Christus Iesus, inquit Paulus, qui mortuus est, amo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quis nos separabit à charitate Christi? locum hunc Augustinus libr. quarto de doctrina Christiana cap. 20. affert veluti exemplar rationis, quae dei amor, hoc est, vehementiam cum ornatu coniungit.*

Porro hunc eundem murum igneum Spiritum ipsum sanctum, qui amor est substantialis, possumus accipere, cuius est Ecclesiam tueri, eamque ob causam in die Pentecostes in figura ignis super Apostolos descendit. Cum verò subiugitur: *In gloria ero in medio eius,* pro gloria est Hebraicè *Chabad*, quod nomen fulam habet apud Hebraeos significationem, & inter alia significat iecur, ex quo nimirum concoctum alimentum in reliquis partes diffunditur, & purificatus sanguis reliquis membris alendis transmittitur: quam iecoris similitudinem, vt egregie annotavit Arias Mont. in comm. in Zachar. summo mysterio ad se transferens Deus significavit se Ecclesiae suae, quae corpus ipsius est mysticum, necessarium alimentum, vt tam virtutemq; communicaturum: imò, vt aliquid etiam de nostro addamus, futurum tepus, quo totum sanguinem per passionem in omnia Ecclesiae membra ad alimentum transfunderet, & in sacramento Eucharistiae manducandum corpus, & bibendum sanguinem fidelibus tribueret, iuxta illud, quod de filio aquilae dicitur Iob 39. *Pulli eius labent sanguinem.* Quem locum quaquam D. Greg. lib. 31. Mor. cap. 21. de passione Christi interpretatur: *Sanguinem, inquit, lambere est passiois Dominicae infirma venerari, tamen ad sacramentum etiam Eucharistiae referri posse minime dubium esse debet, in cuius participatione merito fideles pulli aquilarum vocan-*

Psal. 124. 1.
Esai. 26. 1.
Christus Ecclesiae murus, & antemurale.
Zach. 2. 4.

Theodor. Psal. 124. 2.

Ecclesia amoris muro cincta.

Math. 2. 11.
Rom. 8. 35.

D. August.

VI.
Spiritus sanctus vneat Ecclesiam murus.

Arias Mont. Deus Ecclesiae iecur.

Iob 39. 35.
D. Gregor.

Fideles in Eucharistia participante pulli aquilarum.

VII.
Cant. 4. 4.
Prædicatorum
constantia
turris Ecclē-
sæ.

Diuina præ-
tectio circa
Ecclēsiā in-
stat turris
Dauid.
Esaï. 52.
D. Gregor.

Fideles tem-
poris Anti-
christi
Christus cum
aquilas ap-
pellat.
Matth. 24. 28
D. Chryf.

tur, quia huiusmodi sacramētū maximè perspicacē, & aquilinā fidei acie desiderat. Nō minū elegāter eadē Ecclēsiā significata protectio est Cāt. 4. illis verbis. *Sicut turris Dauid colū tuū, quæ adificata est in propugnaculis: mille clypei pendunt ex ea, omni armatura fortis. Quod exponens Beda, si ciuitas, inquit, Dauid Ecclēsia est Christi: turris in eadē ciuitate inexpugnabilis est prædicatorum constantia, qui ad defendendā fidem adificati, ad repellendā hostiū tela firmiori præ ceteris fidelibus sunt altitudine constructi. Propugnacula autē, cum quibus hæc turris adificata est, vel scripturā sanctorū, vel Diuinorum munimina charismatū intelliguntur. Aduerte etiā Diuinam protectionē rectè comparari turri Dauid: sicut enim turris Dauid supereminebat Hierosolymis, ita Diuina protectio toti Ecclēsiæ instar turris altissimæ supereminet. Accedit, quōd Ecclēsiā quāsi ex turri in omnem partē tuetur, indēque multo ante insidias hostiū prospicit: cuius etiā turris mentionē facit Esaï. 52. *Plantauit Deus vineam electam, & adificauit turrim in medio eius. Quartō, & postremō. Est Ecclēsia amicta Christo tanquā sole, vt ait Ioan. 1. quia fidei, & veritatis eius radiis vndique cingitur, vt exponit D. Greg. li. 34. Mor. c. 7. Secundō, quia nullus ad Ecclēsiā potest accedere, qui in præis in solē iustitiæ incurrat, ab eoque illustretur, quippe cum mulier in se ipsam solē sit. Tertio, quia, vt in hanc mulierem exterritis illis temporibus, de quibus hoc loco agitur, intēdi possit acies oculorū, opus erit oculo perspicacissimo, vt solem ipsum Christum, qui Ecclēsiā circumdat, intueri possit. Etenim propter fallacia Antichristi prodigi a facili decipi poterunt, qui non habuerint perspicaces fidei oculos, vt in ipsummet Christum iustitiæ solem possint acie intendere. Quam ob causam Christus Matth. 24. loquens de eius temporis fidelibus, qui in fide permansuri sunt, eos appellauit aquilas: *ubi enim quæ, inquit, fuerit corpus, illic congregabuntur & aquila. In quē locum D. Chryf. docet idēō Sanctos aquilas comparari, quia sicut filij aquilarum ad solem probantur, vt si quidem recto aspectu in solis radios intendere poterint, intelligantur esse legitimi: si autem non poterint, cognoscantur adulterini: sic & filij Dei ad Christi iustitiā comprobantur.***

Cur luna sub Ecclēsiæ pedibus visa sit?

Et luna sub pedibus eius.

SECTIO VI.

I.
Luna incon-
stantia sym-
bolum.
Esaï. 27. 12.

Firmitas Ec-
clēsiæ.
Cant. 2. 1.

Mat. 16. 18.

Cant. 7. 4.

Ecclēsia ro-
bur inuisi-
bilis.

SVpponendū est lunā esse in cōstantiæ symbolū, tū propter menstruas lucis ac-
cessiones, tū quia sapissimè interposita, & interiecta terræ deficit. Vnde Eccl.
27. dicitur. *Homo sanctus (non sensatus, vt pleriq; legūt) in sapientia manet sicut sol: nā stultus sicut luna mutatur: hinc fit, vt luna pro omnibus mūdānis rebus accipiat, quippe quæ fortunæ, in cōstantiā, & varietati subiectæ sunt. Igitur duplex ratio afferri potest, cur Ecclēsia lunam sub pedibus habeat. Prior desumitur ab immobilitate, & cōstantiā: quoniam enim Ecclēsia firmissima est, & vsq; ad eō immobilis, vt nulla vi conuelli possit, merito lunā, hoc est, in cōstantiā omnē pedibus calcare describitur. Quo pertinet illud Cant. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filios*, id est, quantūcūque tribulationū, & persecutionū spinæ ambiant, & pūgant: ego tamen instar lilij sēper pulchritudinē, odorēque suauissimū retineo, imō ex ipsi spinis multo pulchrior, & elegātor erūpo. Hanc Ecclēsiā immobilitatē explicauit Christus, cū dixit Matth. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram adificabo Ecclēsiā meam, & porta inferi non praualebunt aduersus eam: & sponsus de Ecclēsia Cant. 7. *Collum tuum sicut turris eburnæ. Est enim ebur fortissimū, & ipsi elephātorū dētes validissimi, in quo significatur inuisibilem Ecclēsiæ robur. Et quāquāsi omnes siue tyrāni, siue hæretici conentur huiusmodi collum præcidere, & Ecclēsiā interire, semper tamē irritos fore eorum conatus, quippe cum Ecclēsiæ collum sit eburneum, quod gladio***

minimè cedit. Idem significatur illis verbis Cant. 8. *Quid faciemus sorori n. stræ in die, quando alloquenda est? Si murus est, adificemus super eum propugnacula argentea, si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis*: quibus verbis agitur de ponte ornato sub duplici similitudine, vna desumpta à muris, qui vt magis decorentur, aut stabiliantur, turres eis, atque pinnae addi solent egregia aliqua pictura exornata: altera desumpta à ianuarum foribus, quæ vltiri solent tabulis cedrinis. Quoniam verò sponsa animaduertit nihil sibi aliundè ascitis ornamentis, aut fulcimentis opus esse, de sua ipsius fortitudine simul, & pulchritudine gloriatur respondens: *Ego murus: & vbera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens*, hoc est, non opus est super me propugnacula erigere: quia ego ipsa murus sum in expugnabilis, & vbera mea sicut turris munitissima, quæ quò magis premuntur, eò magis vim suam, & fecunditatem declarant. In eiusdem rei figuram scriptum est. 3. Reg. 5. Salomonem Regem præcepisse, vt in fundamentis templi lapides quadrati simul, & pretiosi iacerentur. *Præcepit Rex, vt tollerent lapides grandes, lapides pretiosos in fundamentum tēpli, & quadrarent eos*: quò nimirum templi fabrica firma, & immobiliter confisteret. Præterea Esai. 9. ita legimus. *sciet omnis populus Ephraim, & habitantes Samariam in superbia, & magnitudine cordis dicentes: Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus adificabimus: sycamoras succiderunt, sed cedros immutabimus*. Quod quamquam peritoniâ dictum est ad decem tribus hoc sensu: *Ego populû Israël grauissimis afficiam suppliciis, & tunc scient, quanto in errore versentur, qui modo tanquam secuti, & de sua potentia gloriantes dicunt: Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus adificabimus*: tamen verè eandem sententiam potest Ecclesia vsurpare: siquidem toties impugnata multò fortior, feliciorque permansit, ac si ciuitas aliqua lateritia euerfata iterum quadris lapidibus, pulcherrimòque opere erigeretur.

Secunda ratio depromitur à contemptione rerum temporalium, quæ ratio est D. II. Greg. lib 34. Mor. c. 7. quæ omnes deinde secuti sunt. *Apparuit, inquit, mulier armata sole, & luna sub pedibus eius: in sole enim illustratio veritatis, in luna autem, quæ mensuris supplicationibus deficit, mutabilitas temporalitatis accipitur. Sancta igitur Ecclesia, quæ superni luminis splendore protegitur, quasi sole vestitur: quia verò cuncta temporalia despiciat, lunam sub pedibus premis*. Hæc Ecclesiæ generosa conditio eadem illa est, quam prætulit Abraham Gen. 14. cum Regi Sodomorum spolia omnia præter homines ipsi offerenti respondit: *Leno manû meam ad Domini Deum excelsum possessorem caeli, & terræ, quòd a filio subregminis vsque ad corrigiã caligæ non accipiã ex omnibus, quæ tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abram*. Sic enim Ecclesia vsque ad eò excelsi animi est, vt nolit à mundo, sed à solo Deo ditari: cui propterea illud idem dicitur, quod dicta est ad Abraham Gen. 15. *Noli timere Abram: ego protector tuus sum, & merces tua magnanima*. Id quod Ecclesia ipsa confitetur Cant. 7. *Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius*. Qui locus duplicè habet explicatum, vnus: Vt pulchra sim, nec ne id verò nõ disputo: hoc vnũ scio me dilectum meum diligere, ab illoque vicissim diligere, quod mihi satis, superque est, vt fortè meam gloriosam esse existimem. Alter est: Ego dilecto meo adhaereo, ad ipsumque me cõuerto: non autè ad delicias, opesque terrenas: itaque eo solo contenta sum. Quo sensu etiã vsurpat illud Psal. 72. *Quid enim mihi est in caelo, & ares id est præter te) quid volui super terrã? Defecit caro mea, & cor meum Deus cordis mei, id est. Cui soli cor meum cultum, & adorationem tribuit: cum mundani homines singuli Deos suos habeant, quos venerentur: quem admodum de gula deditis hominibus dixit Paulus Philip. 3. *Quorum Deus venter est*.*

Propter hanc terrenarum rerum desipientiam, qua omnia temporalia Ecclesia despiciat, & tanquam lunam calcât, dicitur calcæata hyacintho siue flore, siue gomin-

Cant. 8. 10.
Ecclesia
turræ & murus
inexpugnabilis.
3. Reg. 5. 17.

Esai. 9. 9.

D. II.
D. Gregor.

Ecclesia temporalia quam despiciat.
Gen. 14. 22.

Gen. 15. 4.
Cant. 7. 10.
Locus Canticorum pulchre elucidatur.

Psal. 72. 26.
Mundani homines singuli suos habent Deos.
Philip. 3. 19.
111.

Ecclesia cur calcæata hyacintho.

Ezech. 6. 10.

ma caelestis coloris Ezech. 16. vbi illud, quod ad Hierusalem dicitur, de Ecclesia possumus accipere. *Calceate hyacintho*, id est, caelestibus calceamentis. Itaque non putat Ecclesia decorum, & gloriosum sibi esse, quippe cum Regina sit, terrenis, sed caelestibus calceis, id est, rerum caelestium desideriis, & amore calceari: quam ob

Cant. 7. 1.

Sponsa gressus

suis ab sponso

cur commendat.

Cant. 5. 11.

Sponsa in

laudanda for-

ma sponsi ut-

cipit a capite

Sponsus a

pedibus spon-

sa inchoat.

causam eius gressus, & calceamenta ab sponso commendat Cant. 7. Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis. Vbi est obseruandum, cum sponsa sponso formam commendat, a capite in capite descendendo ad pedes vsque: Caput eius aurum, optimum. Coma eius sicut elata pamarum, nigra quasi coruum. Oculi eius sicut columbae super rivulos aquarum, quae lacte sunt lota, & resident iuxta fluentia plenissima. Gena illius sicut areole aromatum confite a pigmentarijs. Labia eius lilia distillantia myrrham primam. Manus illius tornatiles aureae, plene hyacinthi. Venter eius eburneus, distinctus sapphyris. Crura illius columna marmorea, quae fundatae sunt super bases aureas: vt significaret eximiam eius humilitatem cum singulari amore coniunctam, cum ad nos dignatus est descendere: sponsum autem e contrario in commendanda sponsae pulchritudine a pedibus inchoat ascendendo ad caput vsque: Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis! Iunctura femorum tuorum sicut monilia, quae fabricata sunt manu artificis. Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis. Venter tuus sicut aceruus vitrici vallatus lilijs. Duo ubera tua sicut duo hinnuli gemelli capreae. Collum tuum sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinae in Hesebon, quae sunt in porta filia multitudinis. Nasus tuus sicut turris Libani, quae respicit contra Damascum. Caput tuum vt Carmelus: & coma capitis tui sicut pupura Regis vincta canalibus: idque duplicem ob causam. Primum, vt ei progressum in virtutibus, & ascensiones commendaret. Deinde, vt indicaret temporaliu reru dispiciencia, hoc est, gressus eius supra lunam fundamentu esse & quasi basim vniuersae perfectionis, & pulchritudinis. In huius rei typum Moysi visionem illam magnam tubi conspecturo dicitur Exod. 3. Solus calceamentum de pedibus tuis, id est, vt Patres interpretari solent, mortuorum, & terrenorum animalium pedes, & calceamenta abiice, quibus terreni affectus, desideriaque exprimuntur: Idemque dictum est Iosue, cum promissionis terram trans Iordanem ingrederetur: Solus calceamentu tuu de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, sanctus est. Iosue 5. Etenim indignum planu est homine ad promissionis terram ingredientem terrenos affectus induere, rebusque temporalibus delectari. Mirum vero est, quod eodem 5. commemoratur: ea enim verba, quae paulo ante dicta sunt, fuerunt viri cuiusdam, qui Iosue caelitibus apparuit euaginatam tenens gladium, qui se dixit esse Principem exercitus Domini: quam ob rem probabile est fuisse Archangelu Michaellem. Itaque is comminatus fuit Iosue mortem stricto gladio, nisi statim calceamenta deponeret. Sic enim Christus Dominus, quem ille Angelus referebat, strictum verbi gladium habuit, cum dixit:

Despectio
temporalium
perfectionis
basis.

Exod. 3. 5.

Iosue 5. 15.

Terrene cogitationes
deponenda.
Matth. 10. 34.

Non veni pacem mittere in terram, sed gladium: & hoc habitu quasi comminabundus Ecclesiae praecipit, vt calceamenta terrenarum cogitationum deponeret, seseque hyacinthinis, & caelestibus calcearet, quod est lunam habere sub pedibus.

Quid sit Ecclesiam coronam ex duodecim sideribus contextam capite gestare?

Et in capite eius corona duodecim stellarum.

SECTIO VII.

I. Omnes interpretes stellarum duodecim nomine duodecim Apostolos intelligunt, & in iis omnes viros doctrinae & sanctitatis praecellentes, eo quod numerus duodenarius perfectionem, & vniuersitatem continet. Igitur Apostoli corona duodecim stellarum appellantur, quia iuxta clarissimorum siderum Ecclesiam non solum

solūm illumināt, sed etiā exornāt, & veluti coronāt. Dicendū prius de duodenario Apostolorū numero: deinde explicandū, quo modo Ecclesiā dicatur coronare.

Quod igitur ad numerū pertinet, duoden. Apostol. numerū multā in facis literis figurā adūbrarūt. Primū enim illi fuerūt duodecim Patriarchæ legis nouæ, à quibus progeniti sunt fideles. Secūdd. Exod. 24. ita dicitur. *Scriptis Moyses vniversos numeros in duodecim tribus Israel.* Quo loco per 12. titulos quidā intelligūt 12. altaria: alij 12. lapides, ex quibus constructū fuerit altare ad designandam oblationem 12. tribuū: quæ expositio magis placet Lyrano. Hebraicè habetur, *duodecim statuas*, quæ tamē non fuerunt idola, aut hominum effigies: sed duodecim lapides erecti instar statuarum. Hebraicum enim verbū *Assab* significat erigere, seu stare facere. Voluit autem Dominus astare populo astare etiam huiusmodi statuas, siue lapides ad exprimentam pacti perpetuitatem, quam lapides illi stantes, & ad multum tempus duraturi declarabant. Pro eo, quod nos habemus. *Iuxta duodecim tribus Israel*, habetur in Hebræo: *Iuxta duodecim virgas Israel*: quod eodem recidit. Vocantur enim filij virgæ: quia quemadmodum virgæ à trunco, sic ipsi à parentibus oriuntur. Igitur Apostoli, iuxta vtranq; duodecim titulorum expositionem duodecim siue altaria, siue lapides fuerunt. Altaria quidem, quia in singulis quasi in quibusdam altaribus Christo ab omnibus Gentibus verus cultus, & latria fuit exhibita. Et præterea, quia per martyriū fuerunt Deo tanquam altaria consecrati: lapides autem erecti ad significandam Divini fœderis cum mortalibus perpetuitatem.

Tertiū fuerunt duodecim illi fontes, de quibus agitur Exod. 15. *Venerunt autem filij Israel in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum, & septuaginta palma: & castrametati sunt, iuxta aquas.* Rectè autem fontes cum palmis iunguntur: quia ex Apostolorū fontibus omnes gentes non solū salutarem doctrinā aquam hauserunt, sed etiā suarum victoriarum palmas aduersus animæ hostes irrigarunt. Quanquam enim Rupert. li. 3. in Exod. cap. 4. per palmas Martyres accipiat, tamen Orig. hom. 7. in Exod. in duodecim fontibus duodecim Apostolos, & in septuaginta palmis septuaginta Discipulos significari existimat. *Nec enim, inquit, solu duodecim Apostoli sedem Christi predicauerunt, sed etiam alij septuaginta missi ad predicandum referuntur, per quos palmas victoria Christi mundus agnosceret.* Simul etiam aduertit non ante in Elim ductum fuisse populum, ubi erant duodecim fontes amoenissimi, quàm ad aquas salvas, & amaras peruenisset, quibus per lignum monstratum à Domino dulcibus effectis postea venit ad fontes. Primò enim ducitur populus ad literam legis, quæ in amaritudine sua permāsit, donec per lignū vitæ dulcis effecta spiritualiter cœpit intelligi. Itaque tunc demū de veteri testamento transitur ad nouum, & venit ad duodecim fontes Apostolicos, & septuaginta Discipulorum palmas.

Quartò fuerunt duodecim illi lapides pretiosi quatuor ordinibus distincti in rationali summi Sacerdotis collocati, qui commemorantur Exod. 39. Similiterque in duobus lapidibus onychinis, quos in humeris Pontifex gestabat, sculpta erant nomina duodecim Patriarcharum. Vtranque figuram de Apostolis interpretatur D. Hieron. in cap. 28. Ezech. *Eos, inquit, verus Pontifex secundum ordinem Melchisedech portat in pectore, portat in humeris, ut in duodecim lapidibus duodecim Apostolorum numerum, & in duobus onychinis vtriusque testamenti sacramenta demonstrat.* Cernis, iuxta D. Hieron. Christum portare duodecim Apostolos & in pectore, & in humeris: in pectore quidem per amorem, vnde lapides illi præcipiuntur includi auro Exod. 28. *Sculpe eos nominibus filiorum Israel inclusos auro, atque circumdatis: verè enim Christus Apostolos tanquam gemmas auro suæ charitatis includit: in hume-*

Duodecim
Apostoli.
altaria.

II.
Exod. 15. 27.
Item duodecim
fontes.

Rupert.
Orig.
Septuaginta
Discipuli,
septuag. pal-
mas, ex Orig.

III.
Exod. 39.
Apostoli la-
pides pretiosi
in rationali
Pontificis.
D. Hieron.
Apostolos in
pectore por-
tat Christus.

Exod. 28. 11.

Septuag.

ris autem per auxilium, quo Sanctos omnes veluti humeris sustinet. Advertendū etiā pro eo, quod nos habemus: *sumes duos lapides Onychinos. 70. tractulisse: duos lapides smaragdos, quę gēma inter virides principatū tenet.* Est autē viridis color symbolū spei: quare docemur in Apostolis magnā spē salutis collocare. Accedit, quod smaragdus castitatē amat, & Veneri aduerfatur, vt aliās diximus. Vnde 12. Apostolorū, & omnia præcellentium Sanctorum nomina in duobus smaragdis sculpta esse nihil est aliud: quàm eximiā sanctitatem sine gemina castitate animæ videlicet, & corporis reperiri nō posse: imō in eā quā in gēma pretiosissima sculpi, & cæleri.

V.

Leuit. 24.

Leuit. 24. adumbrarunt. Pro cuius figurā maiori intelligentia aduertendum est præcepisse Dominum eo capite, vt super mensam propositionis ponerentur singulis sabbatis duodecim panes calidi, & recentes sublatis veteribus, & cedentibus in vsum Sacerdotum: quam ob causam ipsi panes dicebantur *propositionis*, quia coram Domino proponebantur: mensa verò *Mensa panum propositionis*: ponebantur autem duodecim panes iuxta numerum tribuum. Præterea eiusmodi panes quoad figuram erant rotundi, vt existimat Lyr. neque in furno, aut clibano coquebatur: sed in vasis aureis, quæ panem interclusum faciebant ex vtraque parte, hoc est, tam superiori, quàm inferiori omnino similem ad eum modum, inquit Lyr.

Figura panum
propositionis.
Lyran.

R. Salom.

quod sunt nostræ hostiæ. R. Salom. arbitratur fuisse quadratos, seu altera parte longiores, eo quod in Hebræo appellentur panes facierum. Verum id nō cogit: adhuc enim manent panes facierum iuxta Lyr. sententiam. Porro hi panes ponebantur in mensa seni in vna parte, & seni in altera, vt est perspicuum ex Leu. 24. De modo tamen positionis non vna est Doctorum sententia. Quidam enim existimant fuisse duos ordines, ita vt vnus supra alium poneretur, quam sententiam secutus est Lyr. super c. 24. Leuit. Alij volunt sex fuisse veluti in vno cumulo, totidēque in altero, quod magis placuit Abul. q. 28. in 25. Exod. Rectius tamen sensisse videtur Lyr. quoniam id magis videntur sonare verba Leu. quæ sic habent: *seno: alius secus super mensam statues.* Quare videntur fuisse duo ordines, ita vt vnus panis super aliū poneretur: quod bene fieri poterat, cum panes essent magnæ quantitatis: singulorūque continebant duas decimas ephi, vt habetur Leu. 24. id est, duas decimas partes ephi, quemadmodum interpretatur Lyr. Capiebat autem ephi tria sata, vt auctor est Ioseph. lib. 9. Antiq. c. 2. Satum verò capiebat sesquimodum Italicum, vt nonnulli existimant: qua de re legendus est Georg. Agricola lib. 1. de externis mensuris. Verum quanta esset mensura ephi, magis liquet ex Ruth 2. vbi sic habet vulgata translatio: *Inuenit hordei quasi ephi mensuram*, id est, tres modios. Postremò super panes ponebatur thus lucidissimum, vt refertur Leu. 24. quoniam, vt ait Lyr. in summitate cuiuslibet ordinis erat vas aureum plenum thure, seu phiala aurea, vt scribit Ioseph. lib. 3. Antiq. cap. 7.

Leu. 24.

Quo pacto
ponerentur
in mensa.
Lyran.

Abulenfi.
Leu. 2. 6.

Quam quan-
tatem con-
tinerent sin-
guli.

Leuit. 24.
Ephi mensu-
ra quanta.

Iosephus.
Geogr. Agr.
Ruth 2. 17.

Leu. 24.
Lyran.
Iosephus.

VI.

Orig.
Panis propo-
sitionis Apo-
stolos adum-
brarunt.

Deus quam
pronus ad
benefaciendū

Ex his iam intelliges, quanto iure in illis duodecim panibus adumbrati fuerint duodecim Apostoli. Primum enim, vt obseruauit Orig. hom. 13. in Leu. in duodecim illis panibus fiebat duodecim tribuum Israël apud Dominū cōmemoratio, vt memoria duodecim tribuum apud eum super ædificia persisteret, quod veluti exoratio quardā, & supplicatio pro singulis fieret. Ex quo illud apparet, quàm sit natura propensus ad beneficentiam Deus: siquidem duodecim tribuum memoriā apud se volebat perpetuò conseruari, vt eorū perpetuò recordaretur: nec nisi panes in mensa cōtinuò appositos, vt vel sic ad necessaria eis subministranda magis inuitari posset. Igitur iuxta cōmemoratā Orig. obseruationem voluit Christus 12. Apostolorum panes in Ecclesiā mensa ante suum conspectum perpetuò esse propósitos, vt eorum veluti oblatione fidelium, quos illi doctrina sua ex plō que

instituerunt, continuo recordaretur. Deinde iidem duodecim panes vasibus aureis
vtrinque compressi, & efformati sunt, iuxta ea, quæ ex Lyr. sententia diximus: quo-
niam Apostoli laboribus quasi quibusdam aureis instrumentis hinc inde cōpres-
si panes propositionis eualerunt. Vnde & panes facierum dici possunt propter ge-
minam charitatem Dei videlicet, & proximi: ex qua veluti ex facie eos tanquam
Christi discipulos reliqui omnes agnouerunt iuxta illud Ioan. 13. *In hoc cognoscent
omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem.* Denique super illos
phialæ thure lucidissimo plenæ ponebantur: quia ex huiusmodi panibus suavif-
sima orationum thura ad Ecclesiam adiuuandam afflabantur, iuxta illud Psalm.

*Apostoli pa-
nes proposi-
tionis, ut
eualerunt.
Ioan. 13. 35.*

Psalm. 104. 2.

140. *Ascendat oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.*

Sexto. Fuerunt duodecim illi exploratores, quos ad explorandam terram pro-
missionis Moyses misit singulos de singulis tribubus, quemadmodum ei præceperat
Dominus Num. 13. *Mitte viros, qui considerent terram Chananaam, singulos de singulis tribu-
bus ex Principibus. Qui pergentes usque ad Torrentem botri absciderunt palmitem cum vna sua,
quem portauerunt in veste duo viri. De malis quoque granatis, & de ficu loci illius tulerunt
post quadraginta dies.* Huius hystoriae allegoriam expendit Rupertus lib. 1. in Num.
ca. 37. Terra explorata resurrectio Christi est: hanc terram exploratum admitti sunt
Apostoli, & quicunque scripturas sacras habemus in manibus. Quid torrens bo-
tri nisi passio Domini, de quo sponsa canit Cant. 1. *Botrus Cypri dilectus meus mihi.* Ex-
plorando itaque venimus usque ad Torrentem botri: quoniam in lectione Prophe-
tarum intelleximus oportuisse pati Christum, & resurgere a mortuis. Abscisus est
botrus de palmite iuxta illud Esai. 53. *Abscisus est de terra viventium.* Abscisum pal-
mitem portat in veste duo viri, id est, passum, & mortuum Christum adorant in cruce
duo populi. Porro palmitem abscisum portatibus in veste duobus viris necessariò
qui præcedit, quod portat, non videt: qui autem subsequitur, se per præ oculis habet.
Ita planè anterior populus, qui Dominica passionis tempora præcessit, dulcissimum
botrum, id est, Christum, quem fide portabat, non vidit: nos autem, qui subsequimur,
videmus. Vnde & nobis dicitur Luc 10. *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis.* Sed de
malis granatis terræ illius tulimus: quia Prophetarum mortes, & persecutiones
passuri Christi testimonia fuisse intelleximus. Possunt etiã intelligi Martyres, qui
post Christum sequuti sunt. Hoc autem explorauimus quadraginta diebus: qui enim
ad explorandam carnis resurrectionem nos admittit, præbuit se ipsum viuam in multis
argumentis per dies quadraginta apprensus discipulis, & loquens de regno Dei. Actorum 1.

VII.

*Apostoli 12.
exploratores.
Num. 13. 5.*

Rupert.

*Cant. 1. 14.
Botrus Cy-
pri Christus.*

Esai. 53. 8.

*Racemum ter-
rae promissi-
onis portantes
duo populi.
Luc 10. 2. 3.
Act. 1. 3.*

Septimo. Fuerunt duodecim illi lapides, quos de Iordanis alueo tolli, & poni in
Galgalis, & alij duodecim, quos in ipso Iordanis alueo collocari præcepit Iosue c.
4. eius li. *Vocauit Iosue duodecim viros, quos elegerat de filiis Israël, singulos de singulis tri-
butibus, & ait ad eos: Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Iordanis medium, & portate inde
singulos singulos lapides in humeris vestris, ut sit signum inter vos: & quando interrogauerint
vos filij vestri cras dicentes: Quid sibi volunt isti lapides? respondebitis eis: Defecerunt aque
Iordanis ante arcam fœderis Domini, cum transiret eum: idcirco positi sunt lapides isti in mo-
numentum filiorum Israël usque in æternum.* Et paulò post: *Alios quoque duodecim lapides
posuit Iosue in medio Iordanis alueo, ubi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis
Domini: & sunt ibi usque in presentem diem.* Docet autem Abul. q. 11. in c. 4. Iosue hos
duodecim lapides posuisse in Iordane fuisse ingentes, & multò maiores prioribus,
tum ne cum aquis Iordanis simul deuoluerentur: tum ut super ipsas aquas eminent,
possentque esse tanti miraculi monumentum. Cõmemoratq; opinionem, quam
ipse appellat cõmunem Doctorum, de his duodecim lapidibus loquutum fuisse
Ioannem Baptistam, cum apud Iordanis aquas prædicans dixit Math. 3. *Torrens est*

VIII.

*Apostoli
duodecim la-
pides è Ior-
dane sublati.
Iosue. 4. 4. 5.*

Abul.

Math. 3. 7.

Cyrril. Alex. Dem de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Arcam testamenti humanitatem Christi adumbrasse docet Cyrril. Alex. li. 4. in Ioan. c. 28. Hæc igitur arca fæderis Iordanis aquas, id est, passionis torrentem pertransiit, non fustetata Sa cerdotum humeris: sed ipsius Diuinitatis potentia: in cuius miraculi monumentum 12. lapides, id est, 12. Apostolos in ipso Iordanis aluico, id est, martyrij, & passionis fundo erexit, ut suo ipsorum sanguine victoriam Christi testarentur: qui lapides, ut aiebat Abul. ingentes admodum fuerunt, ne eos Iordanis aquæ secum deuoluerent: quoniam Apostolos nulla passionum, tormentorumque flumina de suæ confessionis statu dimouere potuerunt. Quod verò 12. alij lapides ex Iordanis aluico in ipsa terra promissionis repositi sunt, illud significat eisdem Apostolos ex Iordanis aluico, id est, ex medio passionis emerissos in terram promissionis caelestem euassisse. Quod autem Apostoli lapides fuerint, manifestè docet locus ille Pauli Ephes. 2. *Item non estis hospites, & aduena: sed estis cines sanctorum, & domestici Dei, super adificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu:* quibus verbis Apostoli fundamentales Ecclesiæ lapides appellantur.

Ephes. 2. 19. Apostoli fundamentales Ecclesiæ lapides.

3. Reg. 7. 27. Duodecim nam boues auri, Eucherius.

Deut. 25. 4.

VI. 3. Reg. 10. 18. Item duodecim leones, qui Ecclesiæ tuentur.

Eucherius.

Matth. 18. 28. VI. 1. Appellati duodecim signis Zodiaci copulantur. Georg. Ven.

O cæuð; fuerunt duodecim illi boues auri, supra quos Rex Salomon præcepit mare æneum collocari 3. Reg. 7. *Fecit quoque mare fuisse: & stabat super duodecim boues: in quibus tres respiciebant ad Aquilonem, & tres ad Occidentem, & tres ad Meridiam, & tres ad Orientem, & mare super eos de super erat: quorum posteriora uniuersa intrinsecus latitabant.* Quo loco per duodecim boues duodecim Apostolos intelligit Eucher. lib. suo. 3. in lib. Reg. c. 21. Per boues, inquit, Apostolos, & Euangelistas, imò omnes verbi ministros debemus accipere. De illis enim Apostolus 1. Cor. 9. intellexit illud Deut. 25. *Non alligabis os bouis trituranti.* Hi boues mare sibi superimpositum portant, cum Apostoli, eorumque successores inunctum sibi Euangelizandi officium prompta satagunt deuotione implere, termini ad quatuor orbis partes, cum in quatuor orbis partibus fidem Trinitatis annunciant. Intrinsecus autem latitantes uniuersa bouum posteriora: quia qua mercede sancti prædicatores in perpetuum donentur, in interni iudicij examine iam dispositum est: sed nobis, qui adhuc fortissimus est occultus. Eandem expositionem tradit D. Greg. 2. p. cura pastor. c. 5. Nond. Sunt duodecim illi leuiculi thronum Salomonis hinc inde ambientes, de quibus agitur. 3. Reg. 10. *Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem: & vestiuit eum auro fulua mris, qui habebat sex gradus: & summus throni rotunda erat in parte posteriori: & dua manus hinc atque inde tenentes sedile: & duo leones stabant iuxta manus singulas. Et duodecim leuiculi stantes super sex gradus hinc atque inde. Non est factum tale opus in uniuersis regnâ.* Thronus ille eburneus, vestitusque auro Ecclesia est cædor e virtutû, auri que pallore fulgens: 12. leones 12. Apostoli sunt, qui Ecclesiâ vnde quæque tanquam leones quidam fortissimi, & formidabiles ambiunt, ac tuentur. Et quidem Eucher 3. li. Reg. 33. in leonibus nobiscum sentit: sed dissentit in throno, quem ad iudiciariam potestatem, extremumque iudicium refert. Itaque in xta Eucher. thronus eburneus iudiciariam Christi potestatem auro Diuinitatis fulgentem significat. Sex throni gradus omnem creaturam visibilem, & inuisibilem, quæ sex diebus est condita, & Christo Domino subiecta, demonstrat. Duodecim leuiculi per throni gradus distributi duodecim Apostoli sunt, qui simul cum Christo iudicabunt iuxta illud Matth. 19. *Sedebitis super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israël.* Postremo Sût duodecim stellæ, siue sidera clarissima, quemadmodum hoc loco docet Ioan. Ecclesiæ cælum mirum in modum collustrantia. Vnde Vener. in sua Harmonia mundi cant. 2. ton. 7. à c. 8. vsque ad 12. eleganter comparat duodecim Apostolos duodecim signis Zodiaci: docetque idcirco singulos in illis partibus prædicasse, quemadmodum

eiusmodi signis supposita sunt. Aut enim constituitur ab Astronomis in caelo quatuor trigonos, siue triangulos, quorum minor est trigonus Orientalis subiectus Geminis, Librae, & Aquario: atque hunc trigonum pertinere ad Simonem, Bartholomaeum, & Matthaeum. Simoni enim obtigit Aegyptus, quae est assignata Geminis: Bartholomaeo Bactriana regio, Lycaonia, & Armenia Librae subiecta: Matthaeo Aethiopia, quae subiecta est Aquario. In secundo trigono Meridionali, qui assignatur Tauro, Virgini, & Capricorno, praedicarunt: Andreas, Iudas, Thadaeus, & Thomas. Etenim Andreas praedicavit in Achaia, & Graecia, quae supponuntur Virgini: deinde transiit ad Thracas, & Byzantios, quibus Saturnus, & Capricornus dominantur. Thadaeus in Perside, & Mesopotamia, partibusque superioribus Parti: at Persis Tauro subiectur. Thomae obtigit India superior, Brachmanes quoque, & Hyrcani Capricorno subiecti. In tertio trigono Occidentali, cuius imagines sunt Pisces, Cancer, & Scorpius, praedicarunt Iacobus minor, Ioanes, & Philippus. Etenim Philippo obtigit Syria Scorpioni attributa. Ioannes post Palaestinam in Asia minorem commigravit, peragravitque Ioniam, & in praecipua eius urbe Epheso, tanquam in sui Patriarchatus metropoli morabatur. Itaque totam minorem Asiam lustravit, in qua dominatur Cancer. Iacobus minor fuit Episcopus Hierosolymitanus, quo conuenerunt illi, qui erant ex Cilicia, & Pamphilia, ut refertur Act. 1. quae regiones a Piscibus aspicuntur. In quarto denique trigono Aquilonari, cuius imagines sunt Aries, Leo, & Sagittarius, concionati fuerunt Matthias, Petrus, & Iacobus maior. Nam Matthaei obtigit Iudaea, & caetera Syria, quibus dominatur Aries. Petrus concionatus est in Italia, praecipue verò Romae, quae a Leone regitur. Iacobus maior in Hispania, Celtica & Arabia felici, quae Sagittario subiacentur. Ex quibus manifestum efficitur, quanto iure duodecim Apostoli cum duodecim signis Zodiaci conferantur: siquidem ipsi quoque fuerunt in Ecclesiae caelo duodecim signa in quatuor trigonos per Euangelij praedicationem distributa.

Quibus Zodiaci signis supposita sunt res, in quibus Apostoli praedicationem.

Act. 1.

VIII. Apostoli corona Christi & Ecclesiae.

Christus coronatur a Sanctis. Zach. 6. 11. Rupert. Zach. 9. 16.

D. Hieron.

Ex dictis perspicuum relinquitur, cur 12. Apostoli 12. Stellarum, aliisque duodecimarij numeri figuris adhibeantur. Cur verò corona Ecclesiae dicantur: illa ratio est: quoniam Ecclesiam illustrissimis vitae exemplis, doctrinae praesidijs, & miraculorum fulgoribus illustrant. Aduerte autem caput Ecclesiae Christum esse: quare habere Ecclesiam in capite coronam 12. Apostolorum nihil est aliud, quam Apostolos in Christo esse veluti pretiosissimam, & pulcherrimam coronam: quia videlicet ipsi eum Regem toto orbe constituerunt, cum per eorum praedicationem imperium orbis obtinuit, & Rex ab omnibus Gentibus fuit consalutatus, quod illustrissimum est Apostolorum encomium. Quod autem Apostoli, & omnes in vnuersum Apostolici Heroës in Christo ut in Ecclesiae capite tanquam corona fulgeant, duo scripturae sacrae testimonia demonstrant. Vnum est Zach. 6. *Sumes argentum, & aurum, & facies coronas, & pones in capite Iesu filij Iosedech sacerdotis magni.* In quo locum Rup. per eiusmodi coronas super caput Iosedech Sacerdotis magni Christum Dominum representantis praecellentis quosque sanctos intelligit, à quibus Christus coronatur. Alterum est Zach. 9. *Lapides sancti eleuabuntur super terram eius:* qui locus potest transferri ex Hebraeo: *Lapides diadematis eleuabuntur super terram:* & est termo de Apostolis, ut interpretatur D. Hier. in cap. 28. Ezech. ubi eam lectionem sequitur: *Lapides sancti eleuabuntur super terram instar rotarum, paululum tangentes humum, & volubilitate sua ad caelestia festinantes.* Est igitur sensus lapides diadematis, hoc est, qui diadema Christi conficiunt, eleuandos esse super terram, id est, in magno pretio habendos in Ecclesia: tunc autem eleuantur lapides in Ecclesiae aedificio, cum superponuntur Christo, qui est lapidis fundamentalis. Quae interpretatio est D. Hier.

Ephes. 2. 21.
Prelati corona
Christi.

in cōmentarijs super epist. Ad Ephes. in illa verba c. 2. *in quo omnis edificatio cōstruit & crescit in tēplū sanctū in Domino.* Nō est prætermittēda obseruatio Pann. in hunc locū aientis Prelatos hoc etiā duodenario stellarū numero posse cōprehendi, atq; ad eō admoneri summæ sanctitatis: siquidem Christi corona describuntur: vt videlicet, quæ modū corona capiti ornamento est, sic etiā ipsi debeāt caput Ecclesiæ, id est, Christū suis moribus exornare, non querētes quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi.

Cur Ecclesia in vtero habens, parturiēnsque cum dolore describatur?

Et in vtero habens clamabat parturiens, & cruciabat̄ vt pariat.

SECTIO VIII.

I. **M**ulier illa, quæ Ioanni apparuit, & quam Ecclesiam interpretati sumus, visa est habere in vtero filium, parturiēnsque clamare, maximūque ob difficilem partum cruciari doloribus: quam ob causam initio huius cōmentarij diximus non posse hac muliere ad literam significari beatam Virginem, quippe cui nullo modo cōueniant eiusmodi in parturiendo dolores. Significatur igitur maximā fore extremis illis mundi temporibus sub Antichristo Ecclesiæ persecutionem: quo nimirum tempore propter fallacia, & mēdacia Antichristi, se & arorūque eius signa, & prodigia paucissimos Ecclesia per fidem in nouo pariet: imō ipsos etiam fideles lumina cum difficultate in fide retinebit, & in cælum dabit. Tanta enim erit illorum temporum confusio, vt nisi breuiter fuissent dies illi, non fieret

Mat. 24. 22.

salua omnis caro, quemadmodum Christus prædixit Matth. 24. Meritū igitur summis doloribus parturiens visa est: sicut enim mulier, cum parit affligitur, clamātque Deum orans, vt eā tanto euadat periculo: ita Ecclesia eo tempore maximē torquetur, dum fidelium prolem edere in cælum cōnabitur.

II.

Ecclesia mater
fidelium.
Psal. 112. 9.
Esa. 54. 1.
D. August.
Cant. 1. 6.

Verū, vt hæc melius intelligantur, aduertendum est Ecclesiam matrem nostrā esse, iuxta illud, Ps. 112. *Qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum latantem: & Esaia 54. Quoniam multi filij deserta magis quam eius, quæ habet virū. Quem locū expendens D. Aug. in Psal. 112. Multi, inquit, filij eius, quæ per gratiā in senectute concepit, quam eius, quæ ab inuente atate legū vinculo maritata est. Eodem pertinet illud Cantic. 1. *Filij matris mee pugnaverunt contra me: quo loco disertè significatur Ecclesiam matrem esse fidelium, estque sermo de Hæreticis, qui cum filij Ecclesiæ fuerint, fratres suos Catholicos persequuntur. Quod autē hæc mater nostra cum dolore pariat filios suos, potissimum verō partitura sit extremis mundi temporibus, in dō intelliges, quod ceruæ cōparatur, Proverb. 5. *Ceruæ charissima, seu vt aliā legitur, gratissima, & gratissimus hinnulus: vbera eius inebriat te in omni tempore, in amore eius delectare iugiter: vbi quamuis commendetur viro fidelitas in coniugio, & vt vxore sua sit contentus: vnde statim subiungitur: *Quare seduceris fili mi ab aliena, & foveris in sinu alterius? tamen Beda locum accepit de Ecclesia, quæ cerua appellatur: quoniam sicut cerua auctore Plin lib. 8. c. 32. cum serpentibus bellum gerit, vestigatque cavernas, & narium spiritu extrahit renitentes: ita Ecclesia Hæreticos persequitur, & è cavernis renitentes extrahit, & extinguit odore fidei: sic enim Paul. fidem appellauit, 2. Cor. 2. Deo autē gratias, qui odorem nostræ suæ manifestat per nos in omni loco, vt interpretatur D. Chryl. *Gratissimus hinnulus, inquit, Beda, Populus est fidelium: & huius cerua vberibus inebriamur, cū virtusque restamētū paginū contra Hæreticorū fraudes instruimur. Scitū autem est illud de difficili ceruarum partu, quod commemoratur Iob 39. *Nunquid parturiētes ceruæ obseruasti: dinumerasti menses conceptus earū: incuruantur ad partū, & parturiunt, & rugitus emittunt. Quod exponens Regius Prophetā dixit, Psal. 28. *Vox Domini*******

Prou. 5. 19.

20.

Cum dolore

pariat filios

Antichristi

tempore.

Beda.

Plinius.

2. Cor. 2. 14.

D. Chryl.

Beda.

Ceruarum

partus diffi-

cilis.

Iob. 39. 4.

Psal. 28. 9.

Hebræica

lectio.

Domini praparentis ceruus, seu, vt habetur in Hebr. Vox Domini obstetricis ceruus, genere feminino, & est sensus ceruas prae metu parere, cū audiūt tonitruū, quod hoc loco vox Domini appellatur. Nōne tibi Ecclesia tanquā cerna videtur ad sonitū tonitruū peperisse, cū propter metū Iudaeorum in caenaculo conclusa in die Pentecostes tacto repente de caelo sono tanquā adueniētis spiritus vehementis foras egressa Christi Domini fidem liberē, metūque omni deposito praedicaui, & per Petri praedicationem circiter tria millia filiorum Christo peperit, vt habes Act. 2.

Verū, vt de extremo mundi tempore cum Ioanne disseramus, verē tunc Eccl. cerua erit ob difficilē partum, dolorēque acerbissimos nō in conuertendis modō Iudaeis, atque Gentilibus: sed etiam in retinendis fidelibus: vnde instat cerua rugiet praedolore. Id quod etiam adumbratum fuit in Rachel, quae acutissimis doloribus peperit Beniamin, vt refertur Genes. 35. vbi ita legimus: Cum parturiret Rachel, ob difficultatem partus periclitari cepit. Dixitque ei obstetrix: Noli timere, quia hūc habebis filium. Egređiente autem anima praedolore, & imminente iam morte, vocauit nomen filij sui Benoni, id est, Filius doloris mei. Pater verō appellauit eum Beniamin, id est, Filius dextrae. Etenim Ecclesia inter persecutiones patiens doloribus cruciatur, ita vt eius filij tunc editi filij doloris dici possint. Sed simul etiam à Patre filij dextrae appellantur: quia qui eo tempore fidem retinent, fortissimi sunt, eosque Deus tanquā filios habet legitimos ad dexteram suam in fine mundi collocandos. E contrario Paulus nothos, i. adulterinos filios appellat, quos Deus in hac vita laboribus non exercet. Quōd si (inquit) extra disciplinam estis cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filij estis: quō loco pro adulteri legendum est, adulterini, quod nomen pro spuris, & illegitimis vsurpauit interpret, quos & Graeci, & Latini appellant nothos, eoque verbo vsus est eo loco Paulus. Rupert. lib. 6. in Genes. c. 15. non vult Rachel in partu typam Ecclesiae fuisse, sed Synagogā. Moritur (inquit) Rachel, & mors Lya silentio premittitur, quia Synagoga palam per inidelitatem à gratia excidit, Ecclesia verō Gentium viuit per fidem usque in finem seculi. Simulque aduertit non vacare mysterio, quōd Rachel in partu obierit: quia nimirum Synagoga tunc mortua est, cum Christum, & eius Apostolos emilit: vnde dicitur: Egređiente anima praedolore, vocauit nomen filij sui Benoni, id est, filius doloris mei: doluit enim, cum inuidit, & dolenda sorte inde mortua est, quōd ex ipsa vita sumpta sit. Pater verō appellauit eum Beniamin, id est, filius dextrae: qui filius profecto est Apostolorum chorus, quem Pater cōfedere fecit cum Christo ad dextram suam in caelestibus.

Tonitruum vox Domini.

Ecclesia periturus die Pentecostes.

III. Ecclesia dolor tempore Antichristi.

Gen. 35. 16.

Legitimi Ecclesiae filij qui.

Hebr. 12. 8.

Rupert. Rachel in partu Synagoga non Ecclesiae typus.

Apostoli filij dextrae.

Cur Damon appelletur draco magnus, & rufus.

Et visum est aliud signum in caelo & ecce draco magnus, & rufus.

SECTIO IX.

Post signum illud magnum mulieris vidit Ioannes aliud signum in caelo, draconem videlicet magnum, & rufum, habentem capita septem, & cornua decem, & in Capitis diademata septem: quem draconem Doctores communiter Diabolū interpretantur. Sed meritō quæres, cur draco iste in caelo apparuerit & quidem facilis esset responsio, si caeli nomine Ecclesia intelligenda esset: sed cum in superioribus ostensum fuerit non esse accipiendam Ecclesiam caeli nomine, cum mulier, hoc est, Ecclesia in caelo, vt potē à se ipsa distincto apparuerit: alia offerēda ratio est, videlicet quae modō Ecclesia in caelo apparuit, quia inde traxit originem, caelestemque vitam agit in terris: ita etiam draconem, hoc est, Dæmonem in caelo apparuisse, tum quia inde cecidit, vt paulō post docet Ioannes:

X.

Draco in caelo cur apparuerit.

kk ij

tum quia Ecclesiam ipsam in celo moribus degentem persequitur.

Illud est vberius explicandum, cur Damon appelletur *Draco rufus*: Quod igitur ad appellationem Draconis spectat, multa à rerum naturalium scriptoribus draconum conditiones commemorantur, quæ in Damonem maxime conueniunt. Primum enim reperiuntur dracones alati, qui in sublime feruntur. Secundo. Reperiuntur in calidioribus regionibus. Tertio. Dicuntur potissimum habitare circa turrim Babel, & in desertis antiquæ illius Babylonis ingentes admodum reperiuntur. Quarto. India dracones habet, & Elephantes perpetua discordia bellantes tantæ magnitudinis, vt facili circumplexu draco Elephantem ambiat, noxiòque nodo constringat. Vnde D. Ambros. lib. 3. in Hexameron c. 9. *Draco, inquit, Elephanti ligat, cuius ruina mors ætætoris est: & ideo sime in utrunq; ætatur, ille vt pede alliger, in quo casus victi sibi nocere non possit: iste ne posteriore extremus pede, aut cæle capiat angustia, ubi vel ipse nõ se queat retorquere, & draconis grani proterere vestigio, vel sequenti Elephanti auxiliũ nõ habeat.* Quinto. Ex draconũ cerebro extrahitur lapis qui dicitur draconias, siue draconites, sed nõ durefcit in lapidem, nisi detrahatur viuenti draconi, nam si prius draco obeat, soluitur illius durities. Huius lapidis meminit Tertull. li. de habitu muliebri c. 6. *Aut, inquit, de frõibus drac. gemas eoni, sicut & in pisciũ cerebroũ lapidositas quæ adũ est, hoc quoque deest Christiana, vt de serpente cultor fiat: sic calcabit diaboli caput, dũ de capite eius æquicibus suis, aut ipsi capiti ornamenta fruat.* In quem locum annotauit Rhenan. citã Plin. li. 37. c. 10. huiusmodi flapidẽ nisi viuenti draconi abscindatur, nõquam gemme fecerit inuidia animalis mori se sentientis. Itaq; morem esse, vt dormientibus animalibus caput amputent. Sotac. citans à Plin. tradit vchi bigis, qui eã querunt, visũque dracone spargere soporifera medicamenta, atq; ita caput præcidere: esse autem candore translucento, nec postea politũ, aut artem admittere.

Draconum, & Elephatorum discordia.

D. Ambros.

Draconias lapidẽ unde detrahatur.

Tertul.

Rhenanus.

Sotacius.

III.

Psal. 90. 13.

Ps. 103. 26.

Rab. Chimhi

Damo creatus vt homines illudat, & illudatur ab eis.

D. Hieron.

D. August.

Iob 40. 14.

Septuag.

D. Hieron.

Psal. 36. 11.

Demon quidõ illudatur à Sanctis.

D. Hieron.

Luc. 10. 9.

Igitur Damonem Draconem appellari peripicuũ est ex Pl. 90. *super aspidentem basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & Draconem: quem locum patres communiter de Damonẽ accipiunt: & Psalm. 103. Draco iste, quem formasti aut illudendum ei: ubi est sermo ad literam de Leuiathan, siue ceto, dupliciterque exponitur: vno modo iuxta sententiã. R. Chimhi, vt dicatur cetus creatus à Deo, vt ludat in mari, ceteraq; omnia aquatilia contemnat, ac denoret altero, ad illudandum ei, id est, vt illudatur ei, videlicet vt homines postquam eum ceperint, ei illudant, & insultat: quæ vtraque expositio cadit in Damonem, de quo sub typo ceti sermo est, vt eum Deus fecerit, tum vt hominibus illuderet, tum vt ei ab hominibus illuderetur. priorem expositionem secutus est D. Hiero. *Datus est, inquit, in hoc mundo ad illudandum nobis: quanto enim Monachos, & clericos precipitauit.* Posteriorem D. Aug. conc. 4. in Psal. 110. *illudẽ, inquit, draconi ad hoc enim factus est draco.* Id quod etiam dicitur Iob 40. de behemoth, siue Elephanto in typum Damonis: etenim pro eo, quod nos habemus: *Ipse est principium viarum Domini, qui fecit eum, applicabit gladium eius, Septuag. translulerunt: Hoc est principium sitionis Domini, factum vt illudetur ab Angelis eius: & vtraque translationem sic interpretatus est Hiero. *Qui fecit eum, applicabit gladium eius, id est, malo quo alios interemit, ipse pũctetur: sicut & de eius similibus dicitur, Psal. 36. Gladius eorum intret in corda ipsorum.* Præterea ipse est initium figmenti Domini, vt illudatur ab Angelis eius, id est, Sanctis: ab his enim illudatur, quando per gratiam sancti Spiritus eis subditur, & inuocatione nominis Christi ab obsessis corporibus effugatur. Eodem sensu idem Sacror Doctores accipiunt illa alia verba eiusdem c. *nunquid illudẽs ei (id est leuiathan) quasi auis aut ligabis eum ancillũ tuũ, seu, vt Septuag. reddiderunt: Illudẽs ei quasi auis, aut ligabis eum, anquam passerem ptereo? Quod, inquit, quasi auis illudẽs perhibetur, quia fides parua, & minima ad potentiam***

VIE
Apoc.

penitentiam Dei habeatur, cuius nomine voluit demonstrare: quodque alliganda ancillis dicitur, illud est, quod ipse Dominus dicit, Luc. 10. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Quod verò iuxta Septuag. dicitur: Alligabis eum sicut passerem infantulo, habetur Esai. 11. Delectabitur infans super foramine aspidis: & in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet: hunc enim infantem accipere debemus vnumquemque Sanctorum, qui de fonte, id est, de vtero matris Ecclesie tanquam infans Deo renascitur. Igitur iuxta hanc D. Hier. expositionem erubescere debet Christianus, quoties ei Dæmon illudit, cū ipse potius Dæmon illudere debuisset: siquidem eum Dominus Deus formavit, vt à suis Sanctis ei illuderetur, & gratiæ suæ præsidio effecit, vt ei infirmiores quique qui per ancillas significantur, ita possint illudere, sicut infantulus illudit passeri, quem filo ligatum tenet. De Dæmonibus etiam accipiunt Remig. & August. locum illum Psal. 73. Contribulasti capita draconum in aquis: tu confregisti capita draconis, dedisti eum escam populis Æthiopum. Draconum capita, inquit, August. id est, Dæmoniorum superbias, quibus Gentes possidebantur, contriisti super aquam: quia eos per baptismum liberaisti. Deinde confregisti caput draconis, id est, superbiam, quæ est insitium omnis peccati, & veluti caput serpentis, iuxta illud, Ecl. 10. Initium omnis peccati superbia. Dedisti eum escam populis Æthiopum, hoc est, populis Gentium, qui ante conversionem nigri erant instar Æthiopum: quemadmodum indicauit Paul. Eph. 5. Fuiſti aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino. Sed quomodo acceperunt istum draconem in escam? Puto, quia magis Christum acceperunt in escam, sed Christum, quo se consummarent, Diabolum quem consummerent. Hæc Aug.

Dæmonis in-
firmas ad
potentiam
Dei.
Esai. 11. 8.

Christianus
à Dæmone
victus eru-
bescat.

Remig.
Psal. 73. 13.
D. August.

Superbia
serpentis ca-
piti.
Ecl. 10. 5.
Eph. 5. 6.

Ex his palam est Dæmonem draconem appellari: nunc commemoratas draco- IIII.
num conditiones breuiter percurramus. Primum igitur Dæmon ex genere est ala-
torum draconum propter superbiam, qua super omnia conatur ascendere, vt ipse-
met Esai. c. 14. confitetur. In cælum conscendam, supra astra Dei exaltabo solium meum.
Deinde quemadmodum draco bellam cum Elephante gerit, & ruina Elephantis
mors est draconis: ita Dæmon Christum aggressus, eumque per ministros suos
interficiens ab eodem moriente oppressus fuit, iuxta illud Osee. 13. Ero mors tua, o
mors. Quo loco mortis nomine non solum mors ipsa, sed Diabolus etiã accipiendus
est, quem iam aliàs docuimus mortem appellari. Tertiò. Habitat dracones in locis
calidioribus, quoniam præcipuè Dæmones adolescentiam, quæ ætas vegetior est,
& ardentior, libidinis, aliarumque passionum facibus infestant. Accedit quòd in li-
bidinosis hominibus præcipuè habitant. Appellari autem luxuriam, ac libidinem
ignem perspicuum est ex Iob. 31. Si deceptum est cor meum super muliere, & ad ostium
amici mei infidiatus sum: scortum alterius sit uxor mea, & super illam incuruentur alij: hoc
enim nefas est, & iniquitas maxima: ignis est usque ad perditionem deuorans, & omnia et a-
dicans geminã, hoc est, vt interpretatur D. Hieron. omnia bona virtutum deuorans,
atque vniuersa in homine sanctarum rerum incrementa consumens.

Osee. 13. 14.

Adolescentes
libidine infes-
tat Dæmon.

Iob. 31. 9.

Libido, ignis
consumens.

D. Hieron.

Eandem ob causam Apostolus tentationes luxuriæ tela ignea appellauit, cum v.
dixit: In omnibus sumentes sicutum fidei, in quo positis omnia tela nequissimi ignea extin-
guere. Quo loco D. Chryl. tela ignea absurda desideria, & D. Thom. prauas concu-
piscencias interpretatur. Et quidem meritò tentationes libidinis igneis iaculis
comparatur. Primum, quia præ alijs animum, & corpus maxime inflamman. Se-
cundò, quia quemadmodum ignis in locum aliquem iniectus propinqua omnia
ædificia, vicinã que syluam corripit: ita luxuria eum animum incederit, omnes
animi vires consumit, & de vicio in vitium quasi flamma de domo in domum ser-
pit. Tertiò denique, quia quemadmodum parua scintilla, nisi statim extinguatur,

Ephes. 6. 16.

D. Chryst.

D. Thom.

Tentationes
luxuriæ ignea
tela proprie
munt.

Histor. lib. K. k. iij.

magnum excitare solet incendium: ita exigua carnis tentatio, nisi quamprimū so-
piatur, incredibiles in animo flammaram globos excitat: id nimirū est, quod ti-
mebat Iob cum dicebat: *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.*
Vbi modum loquendi obserua: neque enim dixit: *Pepigi fœdus cum oculis meis ut ne*
intuerentur quidem virginem: sed, *ut ne cogitarem quidem de virgine.* Videbat quippe
vir sapientissimus ex aspectu virginis ita facillè cogitationem accendi perpetrandi
sceleris, ut iam ipsa visio sit veluti cogitatio: quoniam ea aspectum continud
sequitur, cogitationem delectatio, delectationem consensus: vnde Thren. 3.
meritò dicitur: *Oculus meus depradatus est animam meam.* Porro eleganter ait se fœ-
dus pepigisse cum oculis: quia sicut in fœderibus, & compositionibus, qui fœde-
ra percipiunt, aliquid ex vtraque parte de suo iure deperdunt: ita cupiebat Iob,
ut oculi de suo iure aliquid perderent non videndo interdum, quæ liceret, neque
omnem etiam licitam intuenti occasionem arripiendo: ipse que etiam animus
de suo iure aliquid remitteret, id est, voluptatem, quam ex pulchritarum rerum
aspectu licitè poterat accipere. Caiet. obseruauit in fœdere hoc, quod Iob pepi-
git cum oculis, indicari propositum firmum, & inuolabile non aspiciendi curio-
sè fœminas, eo quod pacta, & fœdera nullo pacto licet violare, & infringere.

Card. Caiet.
Iob propo-
situm non aspi-
ciendi fœmi-
nas.

VI.

Dæmon Rex
Babylonis ex
Gregor.

Hier. 39. 6.

Quartò. Rectè dracones circa turrim Babel dicuntur habitare: quoniam Dæ-
mones Babel, id est, confusionem, mentis que perturbationem & amant, & effi-
ciunt, ibique potissimum habitant: quam ob rem Dæmon Rex Babylonis appel-
latur à D. Greg. lib. 7. Mor. c. 16. vbi expédens, quomodò Nabuchodonosor Rex
Babylonis filios Regis Sedechiæ ante ipsius oculos trucidari præcepit, ut refertur
Hier. 39. sic ait. *Occidit Rex Babylonis filios Sedechiæ in oculis eius, & omnes nobiles Iuda:*
oculos quoque Sedechiæ eruit. Rex Babylonis est antiquus hostis possessor intima confusionis qui
prius filios an. e intuentis oculos trucidat: quia sepe sic bona opera interficit, ut hæc se amittere
ipse, qui captus est dolens cernat, & ad hoc quandoque eo peccati vsu perducitur, ut ipso quo-
que rationis lumine priuetur, vnde Rex Babylonis extinctis prius filijs Sedechiæ oculos eruit:
quia malignus spiritus subductis prius bonis operibus, post intelligentia lumen tollit. Po-
stremò. Præcidendum est Dæmonis caput, ut extrahatur inde gemma gloriæ, quæ
ex capite draconis meritò extrahi dicitur: quoniam eum vincendo, & superando
acquiritur. Eo tamen à draconite lapide hæc gemma distinguitur, quod draconi-
tes poliri non potest, nec artem admittit, ut diximus: at pretiosa gloriæ gemma
ampliùs poliri potest: imò quoties Dæmon vincitur, nouus inde gloriæ lapis
multò pretiosior, & pulchrior elicitur.

Dæmonem
superans glo-
riæ gemmam
aquirit.

VII.

Dæmon seu
draco cur-
rufus appa-
rui.

Dæmonis
fraus.

Iob 4. 11.
D. Hieron.
Septuag.
Dæmon for-
mica infir-
mitibus leo.

Quod verò attinet ad rufum draconis colorem, illa in primis ratio afferri potest,
apparuisse tinctū colore rufo, seu sanguineo propter sanguinem Martyrū, quem
extremis temporibus, de quibus hoc loco agitur, per Antichristum, eiusque se-
ctatores effundet. Hoc enim sensu capite lexto diximus Romanū imperium sub
Nerone significatū à Ioanne fuisse in equo rufo, eo quod maxime in Christianos
sæuus, & immanis extitisset. Accedit, quod color rufus dolum, fraudem, & mali-
tiam designat: quid verò Dæmone fraudulentius: id circò enim comparatur ti-
gri, quod animal vario colore, maculisque distinguitur: quam appellationem ha-
bes Iob 4. *Tigres perijt, eo quod non haberet prædam.* In quem locum aduertit D. Hier.
70. transtulisse *Myrmecoleon*, id est, *formica, & leo. Quem, inquit, nos verius Diabolum*
dixerimus, qui quando prædam agit de sanctis inquam de maioribus rebus, ut leo habendus
est: quando verò minima querit auferre, formica dicendus est: & quia sicut formica granum de
area, ita ille cogitationes bonas auferit de cordibus hominum. Adde appellari Dæmonem
formicam, & leonem, quia infirmis quidem leo est, at resistentibus formica, que
facillè pede conculari potest.

Quoniam

Quænam sint draconis capita septem, cornua decem, & septem diademata?

Habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus eius diademata septem.

SECTIO X.

IN numero cornuum, & capitum consentit cum hoc dracone bestia, quæ capite sequenti apparuit, habens nimirum capita 7. & cornua decem. Verum distinet in diadematum numero. Apparuit enim habens super cornua decem diademata, cum hoc loco draco 7. tantum gerens diademata apparuerit: & quanquam dici facile posset non eandem esse bestiam sequentis capitibus cum dracone huius: itaque draconem istum Demonem, bestiam Antichristum designare: quia tamen eodem recidit utraque visio, siue de Damone, siue de Antichristo accipiatur, cõsilianda est ex 7. Danielis: quo loco Propheta vidit quartam quandam bestiam terribilem, atque mirabilem, & fortem nimis, dentes habentem ferreos, & cornua decem, de quibus decem cornibus tria euulsa sunt. Porro cornua decem (inquit, Angelus Danieli) *Decem Reges erunt: & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit.* Quibus verbis significauit Angelus Antichristi tempore decem Reges imperium totius orbis habituros, ex iisque tres ab Antichristo trucidandos, septem reliquos illi sponte tanquam supremo Monarchæ parituros. Itaque primum erunt cornua decem, & diademata decem, hoc est, decem Reges: sed postea septem tantum cornua erunt, & septem diademata propter illos tres Reges interfectos. Atque hanc ob causam hoc capite decem cornua, & septem diademata: capite autem sequenti decem diademata, & apud Daniele decem cornua memorantur. Verum hæc omnia fusius c. seq. differenda prætermittimus.

Porro quanquam eam, quam tradidimus expositionem germanam, ac literalem putemus: illa verò, quam interpretes communiter hoc loco afferunt, mysticam: & nequaquam literæ congruentem, ut capite sequenti fusius ostendemus: ne quis tamen, quæ communiter ab interpretibus dicuntur, in his nostris comment. desideret, eorum quoque explanationem commemorandam, & illustrandam putauimus, disturi plura de sensu literali ad cap. 33. ut paulò ante promissimus. Igitur Haymo existimat idem per 7. capita, & per septem diademata significari, videlicet omnem huius seculi potentatum, qui Damoni adhæret, & per fraudem, ac dolum contra septem Ecclesias, & contra septiformem spiritum dimicat. Richard. videt septem capita septem capitalium vitiorum septiformem tentationem, & cornua decem furorem impiorum Principum decalogum impugnantium, septem diademata de subuersis per septiformem tentationem vniuersalem victoriam interpretatur, cum quibus ferè reliqui interpretes cõsentiunt. Hugo tamen Card. vult 7. capita esse vniuersitatem malorum, decem cornua diuitias, potentiamque seculari: quæ cornua quidem dicantur, quia per illa homines extolluntur: decem autem, quia iis decalogus impugnatur: vel certè 7. capita esse septem capitalia vitia, decem cornua vniuersitatem malorum principum, 7. diademata victorias, quæ à Demone reportantur in septem vitii capitalibus: quæ expositiones eodem ferè cum superioribus recidunt, & à nobis deinceps magis explicanda sunt.

Illud igitur primum querat aliquis, cur septem capitalia vitia septem Draconis capitibus cõferantur? Pro cuius rei intelligentia sciendum dracones appellari illos

k x iij.

I.

Draco iste cum bestia sequentis c. in quo differunt, & cõsentiunt. Dan. 7. 24.

Orbis imperium quot Reges habuit tempore Antichristi.

II.

Haymo. Per septem capita, & diademata quid communiter intellegant interpretes. Rich. Viß. Hug. Card.

Septem capitalia vitia cur per 7. draconis capita designentur.

IIII.

serpentes, qui diurnitate temporis in grandē magnitudinem excreuerunt: quo fit, vt capita draconis sola magnitudine, & mole à serpentium capitibus diffideat. Quare merito 7. capitalia vitia per 7. draconis capita exprimuntur: quia sæpe lethifera sunt, eo quod finimus ea siue consuetudine, siue natura: corruptela in insolitā exercecere magnitudinē, ita vt quæ antea serpentes videbantur, iam nunc immanes quidam, & immensi dracones existant: quod malum, ne accidat curandum est, vt serpentum capita dum parua sunt quàm primùm conterantur: eam enim ob causam Regius vates Pl. 136. beatum illum pronunciauit, qui Babylonis paruulos ad petram allideret. *Falsa*, inquit, *Babylonis miser a: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Beatus, qui cenebit, & allidet paruulos nostros* (sic enim

Psal. 136. 8.

D. Hieron.

D. Aug. 8.

Cogitationes

prauæ ad pe-

tram Christi

allidenda.

Cant. 2.

Earundem

initia ampu-

tanda.

Eccles. 19. 1.

D. Gregor.

1. Cor. 10. 71.

Exod. 32. 6.

legendum est, non suos) ad *Requam*. In quem locum D. Hieron. Paruuli, inquit, dicuntur cogitationes, ac si diceret: Vidi mulierem, concupiui eā nisi statim abscidero concupiscentiam illam, & allifero ad petram, dum parua est concupiscentia, non potest postea abscindi, quando creuerit. Beatus ergo qui statim abscindit, & allidit ad petram, hoc est, Christum. Cui expositioni cōcinit D. Aug. in cōm. eius loci. Qui sunt paruuli Babylonis: nascentes malæ cupiditates. Ne igitur cupiditas nequam prauæ consuetudinis robur accipiat, cum paruula est, allide illam: sed times, ne allisa non moriatur, ad petram allide, quæ est Christus. Eandem ob causam Cant. 2. iubentur capi vulpes paruulæ, quæ demolitūr vineas: dum enim paruulæ sunt malæ cogitationes, & istæ quasi fraudulentæ vulpeculæ facile capi possunt: at si adoleuerint, venatorum manus effugient, & maximū vineis detrimētum afferent. Verissimū est enim illud, quod dicitur Eccl. 19. *Qui spernit modicā, paruum afferent*. Verissimū est enim illud, quod dicitur Eccl. 19. *Qui spernit modicā, paruum afferent*. quo testimonio ad idem confirmandum vtitur D. Greg. lib. 10. Mor. c. 14. Dum, inquit, lingua otiosa verba moderari negligit, audax ad noxiā prorum-pit: & cum mens subigere delectationē carnis tenet, plerumque ad perfidiam vōraginem ruit. Vnde Paulus 1. Cor. 10. vt imminetia mala compesceret, dixit: *Neque idololatra efficiamini, sicut quidā ex ipsis: quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere*. Elus enim, potūsque ad lusum impulit, lusum ad idololatriam traxit. Vbi cernis ex paruis initis idololatriam irrepere, & propterea dixisse Paulum: *ne idololatra efficiamini*, videlicet negligendo peccata minora.

VI.

Hebr. 12. 14.

Dissen-

sionum

initia

rescanda.

Idcirco etiam Apostolus volens pacem commendare fidelibus, & omnem grauium dissensionum occasionem tollere, ipsa prima dissensionis initia, & radicem amputauit, cum dixit: *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum: contemplantes, ne quis desit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediatur, & per illam inquinentur multi*. Vbi aduerte Apostolum ipsa odij, & amaritudinis in alterum initia radicem appellasse, quia nisi statim auellatur immensam odiorum syluam germinabit: quemadmodum verbis sequentibus explicauit, sur-

Deut. 29. 18.

Ody in-

itium

vos

radix

germinans

fel

& amaritudinem:

quem locum alij ex

Hebræo ita transferūt:

radix germi-

nans venenū-

co ros, quod significat caput, deriuatur ros, quod plerique vertunt venenū, veluti

Psal. 69. 22.

Deut. 32. 13.

Peccati en-

iusus initium

caput aspidū.

sum germinans. Videtur autem Paulus alluisse ad locum illum Deut. 29. *Ne sit inter vos radix germinans fel & amaritudinem*: quem locum alij ex Hebræo ita transferūt: *radix germinans venenū, & absinthium*. Etenim à nomine Hebraico ros, quod significat caput, deriuatur ros, quod plerique vertunt venenū, veluti Psal. 69. 22. *Dederunt in escam meam fel, alij, venenū*. Nec desunt, qui existiment nomen ros, significare caput cuiusuis rei venenatæ, præcipuè verò aspidis: quoniam Deut. 32. vbi nos habemus: *Venenū aspidum insanabile, est Hebraicè, rospetanim, id est, caput aspidum*. Ex quo iam colliges cuiusuis peccati initium esse velut caput aspidis, quæ morsum habet maximè lethiferum, etsi cum voluptate interimit: sic enim peccatum cum voluptate, & delectatione mortem animæ infert. Denique quemadmodum ex pilis in aquam iniectis oriuntur colubri, vt experimento est com-

peritum: ita ex minutissimis, & subtilissimis cogitationibus se penumero peccatorum ingente, colubri ortum habent: idcirco enim peccatum colubro confertur Eccl. 21. Quasi a facie colubri surge peccata: & si accesseris ad illa suscipiente. Rectè autem non resistèdum: sed fugiendū admonet: quoniam sunt quædam peccatorū genera, quæ fugiendū potissimū vincitur, cuiusmodi sunt peccata carnis: vnde Paulus 1. Cor. 6. dixit: Fugite fornicationē. Et Angeli volentes Loth ex ciuitate illa infami omnium libidinum officina eripere monuerunt, vt fugeret, Gen. 19. Salus animæ tuæ: noli respicere post te: & tuū, nec stes in omni circa regione: sed in mōte saluū te fac: quib. verbis monuerunt à peccato carnis lōgè esse fugiendū, & omnē omnino occasionē euitādā: idcirco enim dixerūt: Nec stes in omni circa regione. Quod verò sequitur: si accesseris ad illa, suscipiet te, hūc sēsū habet. Si suggestiones diaboli admisseris, nec statim compresseris, suscipiet te tāquā pradā, hoc est, instar draconū deuorabūt, & in inferni barathrū præcipitè dābūt. Nā pro eo quod nos habemus, suscipiet te, Græcè est *ἡ ἐταρα*, id est, mordebit. Interpres autē vulgaris videtur legisse, *δέξεται*, hoc est, suscipiet: sed, mordebit, legit noua editio 70. interp. correctā de mādato Xisti V. Pōt. Max. Itaq; cernis in verbo *mordēdi* indicari serpētinā peccati naturā, quippe cū accedētes deglutire, ac deuorare soleat, nisi statim initio, dum paruus est serpens, opprimatur.

Secundō. Comparantur 7. capitalia vitia 7. draconis capitibus: quoniam draco cristā capite gestare dicitur: omnia autem peccata quandā superbix cristam gerunt. Etenim, vt est Theologorū sententia, in omni lethali crimine cernitur ratio quandā superbix, quatenus peccator transgrediendo legē seipsum quodammodo Deo præfert. Vnde D. Aug. lib. de nat. & gratia docet sine superbix appellatione nullum peccatum inueniri: & Prosper lib. de vit. cōtēpl. nullum pecc. sine superbix esse posse. Id quod D. Tho. 2. 2. q. 162. art. 2. interpretatur accipiendum esse, nō quidē de superbix. vt est speciale peccatum, hoc est, appetitus inordinatus propria excellentia: sed de superbix sub generali ratione sumpta, secundum quandam redundantiam quam habet in alia peccata, & hoc dupliciter: vno modo per se, quatenus reliqua peccata ordinantur ad finem superbix, quæ est propria excellentia: altero modo indirectè, & quasi per accidens, nimirum remouendo prohibens, quatenus homo per superbiam contemnit diuinam legem, per quā à peccando prohibetur, iuxta illud Hier. 2. Cōfregisti iugū, rupisti vincula, dixisti: Non seruiam. Omnia igitur peccata cristata sunt instar draconum, cristamque præferunt arrogantix, & superbix, atque adeo merito per septem draconis capita, qui numerus vniuersitatem continet, exprimuntur. Denique comparantur septem draconis capitibus septem vitia capitalia, quia sunt initia, & veluti capita reliquorum.

Quod spectat ad septem diademata, illis vt iam diximus, significatur hæc septē capitalia vitia in mundo regnare, & propterea instar Principum regales coronas in capite gestare, iuxta illud Rom. 5. *Pbi abūdauit delictū, superabūdauit & gratia: vt sciscus regnauit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per iusticiam in vitam æternam per Iesum Christum Dominum nostrum: cui imperio, siue tyrannidi, vt se fideles subtraherent monuit Apostolus Rom. 6. Non ergo regnes peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Quem locum sic exponit D. Hier. In corpore mortali viuite, vt immortales. Quo modō autem regnet peccatum in corpore, exposuit, cum subiunxit: vt obediatis concupiscentiis eius, hoc est, per obedientiam, & consensum. Et D. Greg. li. 14. Mor. c. 9. expendens verbum illud regnet, Non dixit, inquit, non sit, sed: non regnet: quia non esse non potest: regnare autem in cordibus bonorum non potest. Eodē modo interpretatur D. Anselm. Est autem iuxta hanc expositionem, quemadmodum docuit D. Thom. per peccatum fomes peccati intelligendus, qui in homi-*

Eccl. 21. 2.
Carnis peccata vincuntur supra.
1. Cor. 6. 14.
Gen. 19. 17.

Septuag.

V.
Draco capite gestans cristam.

D. Aug.
Prosper.
D. Thom.

Superbia ratio in omni peccato quomodo inueniatur.
Hier. 2. 20.
7. Capitalia vitia initia reliquorum.

Regnant in mundo.
Rom. 5. 20.
Rom. 6. 2.
D. Hieron.
Peccatorum tyrannidi nos subtrahere debemus.
D. Greg.
D. Anselm.
D. Thom.
Fomes peccati potest non regnare, non tamen non esse in homine.

ne nō esse nō potest, sed potest tamē non regnare. Explicauit etiā Apostolus quid

esset peccatū in nobis regnare, dū subiūxit: *Sed neq; exhibeatis mēbra vestra arma iniquitatis peccato.* Mēbra enim nostra *arma* vocat, quia illis vel sub iustitiā, vel sub peccati vexillis militamus: quare qui mēbris suis ad peccatū abutitur, subditū se peccati cōfiteatur: siquidē arma sumit pro sui Principis, hoc est peccati cui seruit, defensione. Quā ob rē dixit Christus: *omnis qui facit peccatū, seruus est peccati:* quō eodē spectat illud Ro. 7. *Ego autē carnalis sum, venūdatus sub peccato:* vbi Paulus sub infirmorū persona ait se seruū peccati effectū, & sub peccato venūdātū, hoc est, in peccati potestate libidinis, & cōcupiscentiā pretio redactū. Theod. eleganter obleruauit regnū eo differre à tyrannide, quōd tyrannis existat inuitis subditis, regnum autē volentibus illis, quibus imperatur: quare suaderi à Paulo, ne potestati, & imperio peccati vltro nos subiiciamus, hoc est, ne vllō modo assentiamur. Quare nō dictū esse: *Ne tyrannide in vos exerceat peccatū, sed: Ne regnet:* indignū enim est alicquē vltro se peccato subiicere. Hoc videlicet est illud sceptrū tyrānicū, quod Christū superal-

Iean. 8. 34.
Rom. 7. 14.

Theodoret.

Peccato vltro
subiici indig-
num.
Esai. 9. 4.

4. Reg. 19.

D. Hieron.

Sceptrum
demoni sa-
peratū Chri-
sti.
Iudic. 7.

D. Hieron.

Peccator du-
plex soluit
tributum.

VII.

Christi &
diaboli pul-
chra antithe-
sis.

Matth. 11.

Psal. 22. 4.

Psal. 44. 4.

Cyrril. Alex.

Affectibus

suis peccato-

res verberat

demon.

Iob. 41.

Rom. 6. 23.

D. Thom.

Militibus suis

quod sit, en-

sum soluat

annon.

te cecinit Esai. c. 9. *Iugū oneris eius, & virgā humeri eius, & sceptrū exactoris eius supra-*
si, sicut in die Madian. Quo loco sermo est de Sennacherib Rege Assyriorū, qui ini-
iusta tributa ab Hebræis exigebat, quæ tamen Deus fregit, vt refertur 4. Reg. 19.
Verū D. Hier. de Christi victoria interpret. hoc sensu. Tu Domine Saluator iugū
oneris eius, hoc est, Diaboli, qui grauissimo seruitutis iugo colla omnū deprime-
bat, & virgā, qua percutiebat vniuersos, & peccata sibi quasi quoddā tributū red-
dere cōpellebat, detraxisti de humeris eorū, & tibi liberatos seruire fecisti absque
vllō exercitu, & absque effusione sanguinis, sicut quōdā sub Gedeone populo Is-
raēlitico de Madianitis victoriā præbuiisti. In quē locum primo est obleruandum
Dæmonem appellari *exactorem*, id est, exigentem tributa duabus potissimum de
caulis. Prima redditur à D. Hier. quia peccata quali quoddā tributum reddere cō-
pellit. Secunda est, quia post peccatum susceptum debitas pœnas exigit, tum in
hac vita tum in alia apud inferos: quo fit, vt omnis peccator sit dæmoni tributa-
rius, eique duplex tributum soluat, ipsum nimirum peccatū, & peccati supplicia.
Secundō est aduertendum diabolum habere iugum, virgam, & sceptrum. Ete-
nim iugo premit, virga percutit, sceptro tyrannicē imperat. Quam ob rē pecca-
tor dæmoni arat, & serit, cum iugum eius peccando admittit, seruitutem grauissi-
mam patitur, cum virga percutitur, sub eius vexillis militat, cum sceptrum eius
recognoscit. E contrario Christus iugū etiam habet, virgā, & sceptrum, sed iugū
suauē. Mat. 11. *virgam, quæ consolatur.* Psal. 22. *Virga tua, & baculum tuus ipsa me conso-*
lata sunt: sceptrum plenum mansuetudinis, & clementiæ. Psal. 44. *specie tua, & pul-*
chritudine, tua intende, proffere procede, & regna propter mansuetudinē. Tertio obleruan-
dum ex Cyrril. Alex. li. 1. in Esai. *virgā, qua dæmon peccatores verberat, esse suos*
ipforum affectus, & passiones. Coercet, inquit, nos, eoque ad suam voluntatem scelerā-
tam, ac nefarium agmen demoniorum eorumque antestegnanū. Satanæ affectum dynastia, at-
que imperso seu virga propemodum verberans. Ex quo colligimus quēlibet inordinatum
affectum, iuxta Cyrrilli sententiā esse veluti quandā virgā, qua nos diabolus tanquā
sua mancipia assidue verberat quare ne ab eo vapulemus, necesse esse, vt huiusmo-
di virgas frāgamus, quod per mortificationē, & macerationē carnis efficitur. De-
nique. Quomā Diabolus Rex est, siue Tyrānus super omnēs filios superbiæ, quē-
admodum dicitur Iob 41. sub cuius nimirū signis militāt peccatores: idcirco Dæ-
monem stipendiū peccatoribus tanquā militibus suis soluere habes Rom. 6. *stip-*
endiū peccati mors. vbi aduertit D. Tho. stipendia mercedē esse militū: & quoniam
peccatores peccato militāt, membra sua exhibentes arma peccato, vt pauld ante
dictum

dictum fuerat, idcirco mortem appellari stipendium peccati, quam videlicet retribuit sibi seruientibus. Aduertendū est autem pro stipendijs esse Græcè ὀψωνία: olim enim solis obsonijs contenti erant milites: quare eleganter Paulus mortem peccati obsonium appellauit: siquidem homines leuissimis de caulis, & propter obsonium quoddam, victumque voluptatis abiectionissimum peccata suscipiunt, mortemque animi, & corporis, imo & secundam mortem apud inferos incurrunt. Itaque cum obsonium dari soleat ad vitam sustentandam, peccatum pro obsonio dat mortem ipsam, & interitum sempiternum.

Postremò, quod spectat ad decem cornua, decem machinas significant, quibus dæmon decem decalogi præcepta expugnat, & quasi taurus ventilat: ad singula enim præcepta aggredienda peculiaria tentamenta adhibet. Idem figuratè fuit expressum in decem millis armigeris Ioab, qui Absalonem interfecerunt pendentem è quercu, vt refertur 2. Reg. 18. Tulit Ioab tres lanceas in manu sua, & infixit eas in corde Absalon: & inquit; adhuc palpitaret hærens in quercu, cucurrerunt decem iuvenes armigeri Ioab, & percutientes interfecerunt eum. Et tulerunt Absalon, & proiecerunt eum in saltu in foueam grandem, & cõportauerunt super eum aceruum lapidum magnum nimis. Absalon peccator è significat, qui per capillos, id est, cogitationes suas ex quereu terrenarum rerum suspèditur: tribus læcis cor eius à Ioab confoditur, id est, à dæmone triplici peccato cogitationis, oris, & operis interimitur: deinde accurrunt decem armigeri Ioab, id est, decem dæmonis impugnationes aduersus omnia præcepta decalogi: quod uis enim peccatum lethale ad omnia decalogi præcepta violanda viam munit: quas transgressiones palpitantem adhuc peccatorem tandem in inferni foueam coniciunt, super quem magnus tormentorum cumulus, & acruus aggregatur.

VIII.
Diabolus contra singula præcepta peculiaria adhibet tentamenta.
2. Reg. 18. 14.
Absalon peccator è adhibet.

Cur dicatur draco traxisse cauda tertiam partem stellarum?

Et cauda eius traheret tertiam partem stellarum celi, & misit eas in terram.

SECTIO XI.

EXijs, quæ hæcenus dicta sunt, perspicuum est hanc stellarum de celo ruinam ad extrema mundi tempora pertinere, atque aded non esse sermonem ad literam de casu Angelorum, sed de subuersione fidelium in fine mundi. Itaque tertia pars stellarum magna est pars fidelium, non quorumlibet, sed iustorum, qui in persecutione Antichristi de Ecclesiæ celo ruent in terram, hoc est, partim deserta fide, partim neglecta iustitia sese temporalium rerum cupiditate, quas ipsis largiter offeret Antichristus, funesto casu implicabunt.

Quare si hunc draconem, de quo est sermo, Antichristum accipiamus, cauda est extremum mundi tempus: si autè dæmonem, quod ferè volunt interpretes, cauda est ipsemet Antichristus, qui cauda draconis, hoc est, dæmonis dicitur, quod extremo mundi tempore sit ad subuersionem fidelium à dæmone assumendus, vt maxime præcipuum fraudis, & deceptionis instrumentum, quam expositionem sequutus est D. Greg. li. 32. Mor. c. 14. vbi sic hunc ipsum locum interpretatur, Cælum, inquit, est Ecclesia quæ in h. nocte vitæ presentis dum in se innumeras sanctorum virtutes continet, quasi radiantibus de super sideribus fulget: sed draconis cauda in terram stellarum degit, quia illa satana extremis per audacia assumptis hominis erecta (Antichristum intelligit) quosdam, quos velut electos Dei in Ecclesia inueniet, obtinenda reprobos ostendet. Stellas itaque de celo in terram cadere est nonnullos electi spe celestium illo duce ad ambitum gloriæ secularis inhiare. Id eandem sententiam affert illud Daniel. 8. quod de Antichristo sub nomine Antiochi dicitur: Deiecit de fortitudine, & de stellis; & conculcauit eas, & usque ad Principem fortitudinis magnificatus est, & ab eis abstulit iuge sacrificium, & deiecit locum sanctificationis eius;

II.
Antichristus dæmonis cauda.
D. Gregor.
Etelium caust tempore Antichristi Dan. 8. 10.

Iob 40. 12.
Antichristus
qua potentia
deseruet in
Christianos.
D. Gregorius

Vbi est obseruandum, quanta potentia Antichristus deseruet in fideles, siquidem stellas conculcare dicitur. Eodē modo interpretatur Greg. verba illa Iob 40. quae dicuntur de behemoth id est, elephāto: *Stringit caudam suam quasi cedrū*, hoc est, fortē, & rectam instar cedri caudā mouet. Quoniā verō per behemoth spiritaliter dē mō accipitur: sic locū interpretatur D. Greg. de Antichristo, Quid, inquit, cauda behemoth, nisi illa antiqui hostis extremitas dicitur: cum nimirum ingreditur Antichristū tanquam vas sibi proprium: qui quoniam modo honoribus seculi, modo signis & prodigiis fictae sanctitatis in tumore potentiae eleuari permittitur: rectē cauda illius cedro cōparatur. Sicut enim cedrus arbusta cetera in altum crescendo superat: ita tunc Antichristus mundi gloriā temporaliter obtinens mensuras hominum & honoris culmine, & signorum potestate trāscendet.

III.
Gen. 49. 17.

D. Greg.
Iob 39. 11.
Antichristus
designatus in
Dan. ab eo
que originem
ducat.
Esai. 14. 13.
Item de co-
luber & ce-
raastes.

Idē, quod hic significauit Ioan. per draconis caudā, expressum fuit à Iacob Gen. 49. cum dixit. *Fiat Dan coluber in via, ceraastes in semita, mordens vngulas equi, ut cadat ascensor eius retrō*. Etenim sicut per caudā extrema mundi tēpora Ioan. designauit: ita etiā Iacob per vngulas equi vltimā mundi aetate sub Antichristo expressit. In quē locū D. Gre. li. 31. Mor. c. 10. ad illa verba c. 39. vbi est sermo de struthione: *In alrum alas erigit, doridat equis, & ascensor eius, aduertit primō per Dan eo loco Antichristū designari, eo quōd ex tribu Dan originē ducet*. Vnde dum Israeliticus populus terras in castrorū partitione susciperet, Dan ad Aquilonem castrametatus fuisse dicitur, vt videlicet exprimeret, quā in corde suo dixerat Esai. 14. *Sedebō in monte testamēti, in lateribus Aquilonis*. Secundo obseruat Antichristū non solū colubrū, sed etiam cerastem vocari, hoc est, serpentē cornutū: quia nimirum contra fidelīū vitam armatur cornibus potestatis. Tertio ponderat non solū in via, sed etiam in semita insidias tendere: quia non solum insidiatur mundanis, qui per viam latam, & spatiosam gradiuntur, sed etiam Sanctis, qui per arctam, & angustam semitam, incedūt: Quis, inquit, nesciat semitam angustiorem esse, quā viam: sit ergo Dan coluber in via: quia in praesentis vitae latitudine eos ambulare pronocat quibus quasi parcendo blanditur. Sed in via mordet, quia eos, quibus libertatem tribuit erroris sui veneno consumit. Fit ceraastes in semita: quia quos fideles reperit, & sese ad praecepti caelestis angustia itinera constringentes, non solum nequitia callida persuasionis impetit, sed etiam terrore potestatis premit. Quarto expendit nomine equi hunc mundū significari, qui merū equus dicitur: quia per elationem suam in cursum labentium temporum spumat. Quinto notat hunc colubrū, siue cerastem vngulas equi mordere, hoc est, extrema mundi tēpora feriendo cōtingere, id quod, vt diximus, significauit Ioan. cū dixit draconē trahere caudā tertiā partem stellarū. Postremō docet id conari Antichristū, vt cadat ascensor equi retrō: *Ascensor equi, inquit, est quisquis extollitur in dignitatibus mundi: qui retrō cadere dicitur, & non in faciem, sicut Saulus cecidisse memoratur Act. 9. Cadere enim in facie est suū*

Act. 9.

Quid sit ca-

dere in facie

& retrō ca-

dere, ex Greg

III.

Pannos.

A vitio vir-

tus quantum

distet

2. Cor. 6. 14.

Hugo Card.

Peccatum est

veluti violē-

tia natura-

rationalis. fa-

cta.

quō cadat, nimirum ex hac vita repente decedere, & ad quā supplicia ducatur, ignorare. Porro aduertit Pan. in hunc locum magnam esse eorum ruinam, qui virtute abiecta temporalium rerū amori seruiunt, siquidē è caelo in terram dicuntur cadere, quā magna est distantia. Vnde vlteriùs colligitur magnam esse distantia inter probos viros, & nefarios, virtutēque, ac vitium: siquidē confertur cum ea distantia, quā inter caelū, & terram interiacet: quam etiā distantia, significauit Apostolus intercedere inter fidēlem, & infidelē, cū dixit: *Ne olere iugū ducere cum infidelibus: quia enim participatio iustitia cū iniquitate: quasi dicat: Nullam omnino proportionē inter se habēt*. Deinde Hug. Card. obseruauit verbū illud traheret, quod quandam violētiam innuit: est enim trahētia iuxta Philosophū species quaedā modus violētiae: vnde colligit

colligit peccatum esse veluti quamdā violentiam, quæ sit naturæ rationali, eo quod naturale sit homini secundum rationem vivere: quam ob causam D. Tho. 1. p. q. 63. art. 1. docet virtutē esse homini naturalem secundū quādam inchoationē, quatenus in voluntate inest quidā naturalis appetitus boni, quod est secundū rationem.

Vtrum præcisè tertia pars Angelorum ceciderit?

SECTIO XII.

ET hoc loco non sit sermo ad literam de casu Angelorum, sed de subuersione fidelium extremis temporibus mundi, qui ob causas suo loco commemoratas stellæ dicuntur: quia tamē Doctores Scholastici cōmuniter hanc stellarum ruinā de Angelis interpretantur, id quæ volunt significari à Ioan. cum ait draconem traxisse cauda tertiā partē stellarum de cælo, misisseque in terram, draconis nomine Luciferum accipientes: id nunc eorum gratia excutiendum est, num verè tertia pars Angelorum è cælo ceciderit, quemadmodum videtur significari à Ioanne.

Quæstio hæc multa complectitur. Primū enim explicandū est, vtrū tot præcisè homines assumendi sint in gloriam, quot Angeli ceciderūt: Et quidē fuerūt plerique, vt refert D. Th. 1. p. q. 23. art. 7. qui existimarūt tot præcisè ex hominibus esse prædestinatos, quot ex Angelis corruerūt: cuius sententiæ videtur fuisse D. Bern. serm. 68. in Cant. & auctor li. de dilig. Deo c. 3. potētq; confirmari ex verbis illis Pl. 109. *Audicabit in nationib. implebit ruinas*: quib⁹ videtur indicari illos tantū homines esse prædestinatos qui ruinas Angelorū supplere possint. Alij volūt plures esse prædestinatos ex hominibus, quā sint reprobatī ex Angelis: sic enim existimauit D. Ansel. li. 1. *Cur Deus homo*, cap. 18. ad quam sententiam accedit D. Aug. in enchir. c. 29. & li. 21. de ciu. c. 1. Alij denique putarunt tot esse homines prædestinatos, quot Angeli remanserūt: quod disertis verbis affirmat D. Gregor. hom. 34. in Euangelia. *suprema*, inquit, *illa ciuitas ex Angelis, & hominibus constat: ad quam tantum credimus humanum genus ascendere, quantos illic contigit electos Angelos remansisse*. Verūm hæc in re nihil certū definiti potest, meliusque est cum D. Thom. loco citato, & ipsa etiam Ecclesia confiteri soli Deo cognitum esse numerum electorum.

Hinc rursus alia neccitur dubitatio, an Angeli sint in maiori numero, quā vniuersi homines, qui sunt, fuerunt, & erunt? & quidem ex iis, quæ paulò ante dicta sunt, videtur cōfici multò plures esse homines vniuersos, quā omnes Angelos, si verum est tertiam partem Angelorū eecidisse. Nam si tot homines vt nimirum sunt prædestinati, quot Angeli corruerant, cum tertia pars Angelorum ceciderit: ex hominibus autem, non dico tertia, sed nec decima quidem pars saluetur computatis omnibus infidelibus: perspicuum sit multò maiorem esse numerum vniuersorum hominum, quā vniuersorum Angelorum: siquidem tertia pars Angelorum, iuxta hanc sententiam multò minor est, quā tertia pars hominum, cum tertia pars Angelorum, quæ cecidit, suppleatur non ex tertia, imò nec ex decima parte hominum. Dicendam tamen videtur multò maiorem esse numerum Angelorum quamquam Lud. Mol. in comm. 1. part. q. 50. art. 3. disp. 2. nihil hac in re audeat statuere, & argumenta vtriusque partis dissoluat.

Verūm Angelos in maiori esse numero, quā homines, qui sunt, fuerunt, & erūt præterquā quod ipsa Angelorū præstantia videtur postulare, non obscure significari videtur locis illis sacræ scripture, quæ de Angelorum multitudine distulerūt, veluti Dan. 7. *Millia millium ministrabant ei: & decies centena millia assistebant ei*. Iob Mat. 26. 53. *Nunquid est numerus militū eius?* Mat. 26. *Exhibebit mibi modo plusquam duodecim legiones Angelorum*: & Apoc. 5. *Audiui vocem Angelorum multorum: & erat numerus eorum nullus millium*: quibus in locis ponitur numerus certus pro incerto: & procul-

I.

II.

Sunt tot homines saluandi, quot Angeli ceciderunt.
D. Thom.
D. Bern.
Auctor li. de dilig. Deo.
Psal. 109. 6.
Plures esse prædestinatos qui affirmēs.
D. Anselm.
D. August.
Tot esse, quot Angeli remanserunt, assertit.
D. Gregor.

III.

Sunt Angeli in maiori numero, quā vniuersi homines.

IV.

Plures esse statuitur.
Dan. 7. 10.
Ioh. 2. 3.
Mat. 26. 53.
Apocal. 5. 41.

D. Gregor. dubio significatur innumerabilis quædam Angelorū multitudo. Vnde D. Greg. lib. 19. Mor. c. 9. *Numerus*, inquit, *superiorū civiū infinitus est, & definitus exprimitur, ut qui Deo est numerabilis, esse hominibus innumerabilis demonstratur.* Accedit & nō levis ratio, quoniā cōmunis est Theologorū sententia Angelos custodes singulorū hominū esse: & infimo ordine: quæ admodū docet D. Tho. 1. p. q. 113. ar. 3. vnusquisq; autem homo siue fidelis, siue infidelis habet suū custodē Angelū, vt auctor est D. Hier. in illud Matth. 18. *Angeli eorū semper vidēt facie patris mei.* D. Chryf. ho. 60. in Matth. & auctor operis imperfecti (quod tribuitur Chryf.) hom. 40. in Matth. D. Basil. lib. 3. aduersus Eunomiū, & in PL. 48. super illa verba: *Dominabuntur eorū recti in matutino:* & hom. 2. de laudibus ieiunij: & D. Isid. li. de sūmo bono cap. 12. Nec verd videtur dicendū vnū, & eundē Angelū successū tēporis esse custodē pluriū hominū, quāquam hoc certum non sit, tunc sic conficitur argumentū. Omnes Angeli custodes sunt ex infimo ordine, & tot sunt Angeli custodes, quot sunt homines: cū igitur adhuc supersint octo integri ordines Angelorum, & vniuersi dæmones, sit vt multo maior sit numerus Angelorū. Quod si nolis admittēre tot esse Angelos custodes, quot sunt homines: dicāsq; eundem Angelum successu tēporis multorum hominum curam suscipere, adhuc eadem argumenti vis perleuerat: cum Angeli custodes non egrediantur infimum ordinem, vt est cōmunis sententia, atque aded supersint reliqui omnes Angelorum ordines dæmonesque vniuersi.

V.
Non corrūit
tertia præcisē
Angelorum
pars.

Numerus
certus pro in-
certo surpa-
tur à Ioanne.
Apoc. 8.

His ita cōstitutis planè dicēdū est nō corrūisse tertiā præcisē partē Angelorū: alioqui omnidē demonstratū multo maiorē esse numerū hominū, quā Angelorū, vt est perspicuū ex dictis. Nā cū tertia pars, quæ cæcidit, supplēda sit ex hominibus prædestinatis: nō seruetur autē tertia pars omniū hominū, imò nec decima, planè cōficeretur, multo plures esse homines, quā Angelos. Ad hūc autem locū Ioan. primū respōdemus nō esse sermonē de Angelis, sed de fidelibus in fine mūdi, quorū tertia pars dicitur ab Antichristo seducenda, & tāquam stellæ de cælo in terrā, hoc est, à fide Ecclesiæ in errorem trahenda: & quanquam demus ad Angelos posse transferri, respondendum adhuc est tertiam partem non significare tertiam præcisē partem Mathematico more, sed magnam partem: hoc enim sensu saepe Ioan. in hoc opere tertiam partem nominat, veluti cum ait c. 8. tertiam partem terræ combustam, tertiam partem arborum concrematam, tertiam partem maris conuersam in sanguinem, tertiam partem creaturarū, quæ viuebant in mari, interiisse, tertiam partem solis obscuratam, itēque tertiam partem lunæ, imò & tertiam partem stellarum, vt eandem omnino phrasim in iisdem verbis liceat agnoscere: quibus omnibus in locis communiter interpretet tertiam partem, non tertiam partem præcisē, sed magnam partem interpretatur.

Cur mulier dicatur filium masculum peperisse?

Et mulier peperit filium masculum.

SECTIO XIII.

I.
Fideles tem-
pore Anti-
christi.
Gens mascu-
la.
And. Cas.

Filium masculum appellat Ioan. hoc loco fideles eius tēporis: quoniā, qui illis tēporibus difficillimis fidem, iustitiāque retinuerint, fortissimi erunt, & gens verè mascula appellari merito poterunt. Vnde And. Cas. in comment. Apocal. *Masculus*, inquit, *filius Ecclesiæ est populus voluptatibus indomitus. Quare cum Ecclesiæ eo tēpore multo scius modi debeat parere, & educare filios: merito visa est filium masculum peperisse.* Quod autem sequitur: *Qui relictus erat Genti in virga ferrea*, non solum ad Christum pertinet, vt plerique vōlunt, sed etiam ad electa Ecclesiæ membra, quæ simul cum Christo regnabunt, iudicabuntque omnes Gentes iudicio æquita.

æquitatis inflexibili: quod hoc loco per virgam ferream significatur, quemadmodum cap. 2. explicauimus.

Obseruandum est hoc loco optimo iure viros fortes, voluptatēque corporis I. I. aspernātes, stabilesque in fide, & iustitiā appellari Gentē masculā: quia voluptuarij homines, corporisque delictis seruiētēs, & in vniuersum, qui se facile à dæmone vinci patiuntur, fæminæ potius, quàm viri celsendi sunt. Vnde Pharaō Rex Ægypti volens Hebræorum populū penitus extinguere, præcepit obstetricibus, vt mares Hebræorum occiderēt: fæminas tantum reseruarent. *Quando, inquit, obstetricabitis Hebræas, & partus tempus admerit, si masculus fuerit, interficite: si fæmina, reseruate.* Id quod spiritualiter expendens Orig. hom. 2. Exod. sic ait: Rex Ægypti, hoc est, Princeps huius mundi viuificari mares nō vult: sed fæminas: in fæminis enim caro, & affectus carnis exprimitur: vir autem est sensus rationalis, qui cælestia sapit: hunc odit Pharaō, cum necari cupit: vult enim, vt omnes carnalia sapiant: inde est quod in hoc mundo serui Dei despectui habentur, & in eos perfectiones excitātur, quia odit eos Pharaō. Obseruat etiam Orig. quod mares Hebræorum adhuc infantes rapiēbantur, & proiciebantur in flumen: quia nimirum dæmones natiuitati fidelium insidiantur, & vbi primum per baptismum regenerantur, imminet eis tentatio, & persecutio. Eandē ob causam in populo numerando masculorū tantum ratio habita est: imo eorū, qui vigesimū annum expleuerant, quo tempore vires potissimum vigent. *Tollite, inquit Dominus, summam vniuersæ congregationis filiorū Israel per cognationes, & domos suas, & nomina singulorum, quicquid sexus est masculini à vigesimo anno, & supra omnium virorum fortium ex Israel.* In quem locū idem Orig. ho. 1. in Num. obseruauit ex præcepto Dei, neque mulieres numerari fæminæ infirmitatis obstaculo, neque seruos, vtpotē vita, moribusque degeneres, neque aliquem Ægyptiorum ex iis, qui simul cum Hebræis descenderant, vtpotē alienigenas, & barbaros: sed solos Israelitas, eosque nō omnes, sed à viginti annis, & supra. Itaque significari, donec alicui nostrū inest vel puerilis, & lubricus sensus, vel Ægyptiorū barbari mores, vel fæminea, & resoluta segnities nō mereri, vt in sancto, & cōsecrato numero locum habeat: quod enim Deus Sāctos præcipuē numeret, ostendit locus ille Psal. 146. *Qui numerat multitudinem stellarum, & omnia eius nomina vocat.* In eandem sententiā hunc ipsum locū Numerorū explicauit Cyr. Alex. li. 4. de spir. & lit. *Reijcitur, inquit, quod est reprobū, molle, & imperfectum, & solū maribus diuiditur terra promissionis: Idē quē li. 3. eiusdem operis multis verbis docet molles appellari fæminas, affertque illud Zach. 5. vbi impietas sub typo fæminæ sedentis in medio amphoræ exprimitur. Quare merito Regius vates adhortatur omnes, vt se viros præbeant illis verbis: Viriliter agite, & confortetur cor vestrum.*

Hæc est igitur ratio, propter quam Ecclesia dicitur parere filiū masculū, j. viros fidei, & iustitiæ robore eximios. Id quod multo ante prædictū fuerat Esai. 66. *Antequā parturiret peperis: antequā veniret partus eius, peperit masculū. Quis audiuit vquam tale? quis vidit hunc simile? Nunquid parturiet terra in die vna; aut parietur Gen: simul, quia parturitis, & peperit sion filios suos? quem locum de celeri conuersione fidelium per Apostolorum prædicationē interpretatur Euf. Cæl. li. 1. hist. Eccl. c. 4. Prædicitur, inquit, hoc loco illud, quod admiratione non solū orbis terrarū est prosequutus, sed etiam ipse Esaias dum narrat, videtur non posse satis admirari, nimirum post Christi crucē intra breuissimū tempus nātum populū illum nouum præsignificatū à Prophetis, non in vno aliquo obscuro terræ loco, sed qui sese fuderit toto orbe terrarū, omnēque nationes occupauerit, & tēporis momento in lucem sit editus, cum hora vna quinque hominum millia crediderunt: & vna concione*

Delicium deditur fæminæ.

Exod. 1. 16. Orig.

Fidelium natiuitatis insidiantur dæmonibus.

Masculi tantum cur numerentur ex Domini præcepto. Num. 1. 2. Origen.

Sanctos præcipuē numerat Deus.

Psal. 146. 4. Cyrill. Alex. Zach. 1. 5. Fæmina impietatis typus Psal. 6. 14. & 30. 25.

III. Ecclesia filij omnes masculi. Esai. 66. 7. Eusebius.

Conuersionis Gentium celeritas. Act. 4. Act. 2.

præsertim hominum millia fuerunt regenerati: quæ etiam est expositio D. Ambr. in exhortat. ad virgines. *Habet, inquit, filios Ecclesia sine partu dolore. Unde de ea dicitur: Quis audiuit, si parturit terra aie vno: vno die de terra non parturit, sed parturit gratia.*

Quid sit filium mulieris raptum fuisse ad Deum, & ad thronum eius: *Et raptus est filius eius ad thronum eius.*

SECTIO XIII.

I. **S**ignificatur hunc Ecclesiæ filium masculum, hoc est, electos ex draconis faucibus diuina virtute liberandos, & quasi rapiendos, breuissimo videlicet temporis spatio ne à dracone deuorari possint, iuxta illud Mat. 24. *Propter electos breuibus hinc dies illi: rapiendos, inquam, ex tentationibus, persecutionibus, periculisque illius temporis, atque in throno Dei collocandos per visionem beatificam* iuxta illud Apoc. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.*

Obseruandū est hoc loco verbū illud, *raptus*, quod significat electos sæpè diem obire, & quasi rapi ante tēpus à natura definitum diuinæ prædestinationis beneficio: quia nimirū præuidet Deus, si diutius vixissent, fuisse peruertendos. Id quod dilertis verbis dicitur Sap. 4. *Iustus autē si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit, & paulò post: Placens Deus factus est dilectus, & viuens inter peccatores translatus est: raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne scitio deciperet animā illius: & paulò inferius: Placita erat Deo animā illius: propter hoc properauit educere illū de medio iniquitatis.* Quo testimonio ad idem confirmandū videtur D. Aug. li. de prædest. Sanctorū c. 14. citatq; D. Cyprianum in li. de mortalitate, vbi sic ait: *Per Salomonē docet Spiritus sanctus, qui Deo placent, maturius istinc eximi, & citius liberari, ne dum in isto mundo diutius immorantur, mundi contactibus polluantur.* *Raptus est, inquit, ne malitia mutaret intellectum eius.* Porro aduerte tribus de causis tolli iustos de mundo:

primum propter suam dignitatem, & merita, iuxta illud Apoc. 3. *Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.* Deinde propter mundi dignitatē, quia nimirum non est dignus tantis habitatoribus. Heb. 11. *Quibus dignus noerat mundus.* Qui locus dupliciter potest exponi: vno modo, vt sit sensus non fuisse mundum dignum, qui tam præclaros viros haberet: altero non reputasse Sanctos mundū dignū suo amore. Quibus, inquit, id est, quorum amore dignus non reputabatur mundus ab ipsis Sanctis iuxta illud Phil. 3. *Omnia arbitror vt sterora, vt Christum lucrifaciam:* & Gal. 6. *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* In quem locū D. Bern. serm. in 40. de peregrino, mortuo & crucifixos *Non solum, inquit, mortuum mundo sed crucifixus, quod est ignominiosum genus mortis, ego illi pariter, & ipse mihi: omnia, quæ mundus amat, crux mihi sunt: quæ verò mundus reputat crucem, illi affixus sum, illi adhaereo, illa toto amplector affectu.*

Denique propter eorū securitatē, quia si diutius viuerent, tādē peruerti possent: quemadmodum dicitur loco Sapiētiae citato, & Esai. 57. *Viri misericordia colliguntur, quia non est qui intelligat: a facie enim malitiae collectus est iustus.* Quo loco obseruandū est verbum illud, *colliguntur*, quod innuit iustos esse veluti metem maturam, quæ in gloria horrenum colligitur, iuxta illud Matth. 3. *Congregabit triticum suum in horreū.* Id quod etiam innuitur Cant. 5. vbi sponsus ait: *Messu myrrham meam cū aromatis meis: vbi myrrhæ nomine Martyres, pernitētēsq; accipiendi sunt propter myrrhæ amaritudinē: per aromata autem cōfessores, & virgines.* Quod verò additur: *a facie malitiae collectus est iustus*, duo significat: vnū est iustū in Deo ita disponente, ne videat futuram malorum vltionem: imò ne Deus iustorum orationibus mitigatus cogatur itam cohibere: hac enim de causa iustū Loth ex vrbe Sodoma prius

VIE
I
Apoc
c. 3

prius egredi voluit, quò posset illà incendere. Ex quo planè colligitur, cum Deus iustos eripit, meritò supplicii aliquod timeri posse. Præterea significatur magnà esse apud Deum iustorum gratiam: siquidem quasi non possit illis viventibus inferre supplicia, prius illos per mortem eripere còsuevit. Vnde Moyse dixit Exod. 32. *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos*: quem locum affert D. Hier. in epist. ad Gauden. *Quando dixit, inquit, Dimitte me, ostendit se teneri posse, ne faciat, quod minatus est: Dei enim potentiam serui preces impediabant*: & Esai. 64. *Non est, qui innocet nomen tuum: qui consurgat, & teneat te*. Vnde Osee. 12, vbi est sermo de lucta Iacob cù Angelo dicitur: *Inualuit ad Angelum, & confortatus est: fleuit, & rogauit eum*: & est sensus Iacob cum lacrymis petiisse ab Angelo benedictionem: sed præterea iisdem verbis significatur orationem iusti cum lacrymis, quæ illis verbis indicatur, *fleuit, & rogauit*, esse veluti luctam, qua homo cum diuina iustitia luctatur, & superior euadit, quemadmodum Iacob orans cum lacrymis Angelum illum qui Deum representabat, superauit: vnde & nomen Israelis obtinuit. Eo enim loco Israel non est, *videns Deum*, vnde multi perperam existimarunt, sed *Princeps cum Deo*, vt auctor D. Hieron. in tradition. Hebraicis in Gen. Alterum, quod in verbis Esai. 57. comprehenditur, est colligi iustum à facie malitiæ, id est, obire ante diem à natura præstitutum, ne à malitia peruertatur.

Iustorum gratia apud Deum quant.
Exod. 10. 32.
D. Hieron.
Esai. 64. 7.
Osee 12. 4.
Orans cum lacrymis luctatur cum Deo.
Israelis nomen interpretatio.
D. Hieron.

Cur mulier fugit in solitudinem?

Et mulier fugit in solitudinem, vbi habebat locum paratum à Deo, vt ibi pascat eam diebus mille ducentis sexaginta.

SECTIO XV.

Significatur ad literam tantam fore Antichristi persecutionem, vt magna Ecclesie pars ad eam superfugiendam secedere debeat in solitudinem, & in latebras, ac deserta loca se abdere toto tempore imperij Antichristi, vt paulò post subditur, *vt ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta*: quam expositionem sequuntur Areth. & Andr. Casar. Reliqui omnes ad allegoriam deflexerunt, quorum gratia nos etiam eam hoc loco paucis illustrabimus.

Arethas.
Andr. Casar.
Primus.

Primum igitur Primas, per solitudinē intelligit totius huius vitæ decursum, in qua tanquā in aspera quadam solitudine peregrinamur: idque ait adubrātū fuisse in peregrinatione Hebræorū per desertū: nec verò in hac solitudine deesse ignitos serpentes, quos Num. 21. legimus peregrinantem populū malè diuexasse: quorū tamen morsus Christi serpentis ænei còspectu in cruce pèdentis sanantur pasci etiam Christianū populū manna cælesti, hoc est, sacramento Eucharistiæ. Alij solitudinē hanc meritis quendā recessum per contemplationē, temporaliūque reuē despicientiā interpretantur, in quibus est Pann. & plerique alij, iuxta illud Osee. 2. *Eccc ego lactabo eam, & ducā eā in solitudinē, & loquar ad cor eius: & dabo ei vinitores eius ex eodē loco, & vallē Achor ad aperindā spem: & canet ibi iuxta dies inuentus sua, & iuxta dies ascensionis sua de terra Egypti*: quod vaticiniū docet D. Hier. ad Christi tēpora pertinere hōi sensu: tunc, hoc est, in aduentu Christi aperiet spem salutis, & dabit locū pœnitentiæ, & blādietur ei: hoc enim significat: *Lactabo eā*: vt post pœnitentiæ magnitudinē dolores pristinos repromissione mitiget prosperorū. *Et ducā eam in solitudinē*. j. educam ex malis, sicut & prius educeram de Egyptiaca seruitute: & loquar ad cor eius verba mollia, vt tristitiā gaudio tēperem. *Et dabo ei vinitores ex eodē loco*. j. Apostolos, qui fuerunt de genere Iudæorū, eandēmq; Egypti vineam doctrina Euāgelica excoluerūt. *Et canet ibi iuxta dies inuentus sua*, cum vidit Pharaonē, eiusque exercitū submergi in mari rubro, quia latabitur de sua per Christi-

Pannon.
Osee 2. 37.

stum redemptione, & libertate. Verum, quod ad rem facit, est illud: *Lactabo eam, & ducam eam in solitudinem*, quod de spirituali solitudine, & secessu à mundi curis interpretantur communiter Doctores. In qua solitudine Dominus ad cor animæ loquitur, ipsamque quodammodo lactat, hoc est, spiritualibus cōsolationibus quasi decipit: sic enim accipiendum est, *Lactandi*, verbum iuxta illud Prou. 1. *Filii te lactauerunt peccatores, ne aquiescas eis*. j. si te blanditijs decepti: decipere autem animam Deus dicitur quoad iudicium, & opinionem impiorum, cum eam à terrenis voluptatibus ad amorem sui abducit: impij enim infensatos eos arbitrantur, qui terrena contemnentes caelestia concupiscunt. Eodem sensu dixit Regius vates:

Esal. 54. 7.

D. Gregor.

Iob 3. 15.

Hier. 15. 17.

III.

Commenda-

tur solitudo.

Iob 29. 18.

D. Greg.

Psal. 83. 4.

Solitudo ni-

dus anime.

Psal. 101. 7.

Pelicanus

symbolus

penitentium.

Thren. 3. 17.

Solitarius

quo pacto le-

uet se super se

D. Ambros.

Solitarius li-

cet otiosus

maximè

actuosus.

mentis intentione. De qua bene solitudine Domino Hieremias c. 15. ait. *A facie vestrae salutis sedebam: quoniam comminatione replesti me: ac si aperte dicat: Dum considero, quid per iudicij experimentum patior à tumultu desideriorum temporalium, trepidus mentis secessu in peto, quia adhuc illa acrimia, quæ minaris, aeterna supplicia formido.* Hac Greg.

Eadem mentis solitudo multis alijs Scripturæ sacrae testimonijs cōmēdatur, veluti Iob 29. *In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies.* Quem locū D. Greg. li. 19. Mor. c. 24. ad pacē Ecclesiae refert. *Quid hoc loco, inquit, per nidulum exprimitur, nisi tranquilla fidei quies? Nisi enim sancta Ecclesia infirmos quosque filios nunc in pacis nido emittit, non diceret Regius vates. Pl. 83, Etenim passer inuenit sibi domū & curretur nidū, ubi reponat pullos suos. Turtur enim inuenit sibi nidū, quia Ecclesia amore conditoris crebris gemitibus uritur, & velut nidū sibi, id est, pacatissimā fidei quietem construit: in qua crescentes filios quasi plumescētes pullos quosque ad superiora euolet, charitatis gremio calefactos fouet. R. ecclē autē subiungit: Et sicut palma multiplicabo dies: palma enim tardē proficit: sed diu in viriditate subsistit. Quæ omnia in spiritalē mentis solitudinē aptē cōueniunt, quia veluti in nido animus cōquiescit, plumescitque virtutū pennis: quo etiā pertinet illud Pl. 101. *Similis factus sum pellicano solitudinis in tebo.* Quo loco per pelicanū, qui pullos dicitur occiderē, & postea tribus diebus lugēdo sanguine suo ad vitā excitare, accipiēdi sunt pœnitētes, qui peccādo opera sua mortificauerunt: postea autē lugentes per penitentia tribus diebus, hoc est, tribus actibus pœnitētiæ, videlicet cōtritione, cōfessione, & satisfactione viuificant. Quoniā verò hoc in spiritali mentis solitudine efficitur, additum fuit: *solitudinis.* Eiusmodi solitariū commendat Hier. Thren. 3. *Bonum est viro, cum portauerit iugū ab adolescentia sua, sedebit solitarius, & tacebit, quia leuauit se super se.* Solitarius enim est, qui in sui cordis antimo secessu eleuat se super se per cōtemplationē, se, inquam spiritalē super se carnalē. Ita hunc locum intellexit D. Ambros. serm. 9. in Pl. 119. quāuis aliter legat: *sedebit singulariter, & silebit, quia tulit iugum graue.* Et quidē multi codices correcti habent: *Quis leuabit super se, nimirum iugum Domini, cuius pauld ante facta fuerat mentio. Quis est, inquit Ambr. qui singulariter sedet, nisi qui secularibus voluptatibus abdicatis molestias omnium eludit cum multis? Illud tamen aduerte ex eodē Amb. lib. 3. officiorum c. 1. huiusmodi virum solitariū, quāquam otiosus videatur, maximè tamen esse actuosum:**

quæ ad modum ipse elegit verbis explicavit. Nō primus scipio sciuit solu. nō esse, cum solus esset. sicut ante ipsū dicitur Moyses, qui cū acceret, clamabat, cum otiosus staret, preliabatur. Ad eo otiosus, ut manus eius alij sustineret: nec minus, quā ceteri negotiosus, qui otiosis manib. expugnabat hostē, quē nō poterant vincere, qui dimicabat. Cuius autē materia negotia, quā huius otia qui 40. diebus positis in monte totam legem complexus est: Quando ergo iustus solus est, qui cum Deo semper est: quando solitarius est, qui nunquam separatur à Christo: Hæc Ambros.

Hoc nimirum est illud silentiū, de quo loquitur Esai. c. 30. In silentio, & sine erit fortitudo vestra. Verē enim fruuntur spirituali silentio, qui tumultum, & strepitū rerū temporaliū, curarūq; fugiunt: & meritō spes cū silentio iungitur, quia huiusmodi homines maximis à Deo beneficiis cumulātur. De eodēq; silentio accipiendū est illud eiudē vatis c. 32. Erat cultus iustitia silentiū. Vbi obseruādū est silentiū appellari cultū iustitiæ, tū quia hoc mētis silentiū, rerūq; terrenarum obliuione maximē Deū colimus: tum etiā, quia ipsum materiale silentium maximē conducit ad colendā, assequendāq; iustitiā, ut meritō ipsummet silentium cultus iustitiæ per antonomasiā dici possit. Scio Hier. sic interpretari, ut vaticinetur Propheta cessaturā verbositate Hebræorū, cū illū legalē, qui in multiloquio, & gisquē orationibus bona ex parte positus erat: Deūque post aduentum Messie in spiritu præcipuē adorandum, ut non multiloquio Iudaorum, inquit Hier. sed breuitate fidei adorēt Dominū. Hi sunt illi montes, de quib. dicitur Pl. 120. Leuasi oculos meos in montes: vnde veniet auxilium mihi: auxilium meum à Domino: qui fecit calum & terram: qui locus sic potest transferri ex Hebræo: Leuasi oculos meos in montibus, ut sit sensus: in montium cacumine positus: cum spexi vndique, si qua mihi auxiliū poterat aduenire: & reperi nullum mihi ab hominib. creaturisque omnib. sed à solo Deo præsidium afferri posse. Quos autē alios montes hic debemus accipere nisi illos, ad quos viri spirituales contēplationē, spiritualeque solitudinem conscendunt? Hoc etiā illud est suspēdiū, de quo loquitur Iob. c. 7. Elegit suspēdiū anima mea, & mortē ossa mea: desperavi, nequaquā ultra iā vivā. Anima, inquit Greg. suspēdiū elegit, ut ossa mortatur, quia dum mentis intentio ad alta se subleuat, omnem in se fortitudinē vitæ exterioris necat. Animam suam Paulus suspēderat, cum dicebat. Gal. 2. Vno autem iam non ego: vinit vero in me Christus. & ecclē autem subdit: Desperavi: iusti enim desperare est præsentis vitæ bona aternitatis electiōne deserere, mansura querere, & in bonis temporalibus suauitiam non habere. Denique hic est ille lectulus, in quo sponsa sponsum querit, ut ipsemet confitetur Cant. 3. In lectulo meo per noctes quasi, quem diligit anima mea. Quem locum expendens D. Greg. lib. 8. Mor. cap. 17. In lectulo, inquit, & per noctem dilectus queritur: quia inuisibilis conditoris species repressa omni corporea visionis imagine in cubili cordis inuenitur. Vnde Plalm. 149. dicitur: Exultabunt sancti in gloria: latrabuntur in cubilibus suis: quia scilicet cum mala ab exterioribus fugiunt, securi intra mentium secreta gloriantur.

Quodnam sit prælium illud magnum in cælo inter draconem, & Michaëlem commissum?

Et factum est prælium magnum in cælo: Michael, & Angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnat, & Angeli eius.

SECTIO XVI.

Hoc præliū communiter Scholastici accipiūt de illo, quod inter Luciferū, & Michaële, & vtriusq; sectatores per intellectū, & voluntatē gestū est in cælo Empyreo: quæ ad modū docet Mag. sēt. in 2. d. 6. ibiq; omnes Scholastici, & D. Th. 1. p. q. 63. art. 8. Cæterum literalis expositio est de prælio, quod dæmō Ecclesiæ inferret per Antichristū extremo mundi tempore, tunc enim Michaël, qui præfēct

Exod. 17.
Esai. 30. 15.
Esai. 32. 17.
Silentium
conducit ad
colendam
iustitiam.
D Hieron.
Esai. 120. 1.
Lectio He-
bræica.
Præsidii cau-
sa ad solum
Deum fu-
gendum.
Iob 7. 15.
Solutio ani-
mæ suspen-
diū ex Greg.
Gal. 2. 20.
Cant. 3. 1.
Psal. 149. 5.

1.
Magister.
D. Thom.
Scholastici.
Michaël, &
Angeli su-
gnabant cum
Lucifero pro
Ecclesiæ de-
fensione.

est Ecclesia, & Angeli, quos habebit ministros, cum dracone, hoc est, demone, siue Lucifero, eiusque Angelis depugnabunt pro Ecclesie defensione. Quam expositionem tradunt Ansel. Laudun. in com. Apoc. Beda, Prim. Haymo, & reliqui in hunc locum, & D. Greg. ho. 24. in Evang. Nec verò, quod hoc praelium factum dicatur in celo, idcirco ad causam Luciferi pertinet: sumitur enim celum hoc loco pro Ecclesia, vt sepe alias diximus. Aduerte autè Angelos hoc loco tum in bonam, tum in malam partem accipi: siquidè & Angeli Michaelis, & Angeli draconis nominantur. Deinde subiungitur victoria Michaelis de dracone, cum dicitur: *Et non ualuerunt*, id est, non preualuerunt: *neque locus inuentus est eorum amplius in celo*, hoc est, in Ecclesia quoad predestinatos: *& proiectus est draco in terram*, hoc est, & superatus à predestinatis auxilio Michaelis ad terrenos homines peruertendos se conuertit: quemadmodum Areth. Primas. & Beda interpret. Atque post hanc victoriam gloriosè à demone reportatam, audita est celitum omnium Christo gratulantium acclamatio illis verbis comprehensa: *Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius: quia proiectus est accusator fratrum nostrorum.*

Ansel. Laud.
Beda.
Primas.
Haymo.
D. Gregor.

Celum hic
pro Ecclesia

Areth.
Primas.
Beda.

De Michaeli Archangelo quam habemus ex sacris litteris.

SECTIO XVII.

Quoniam Archangelus Michael præter illa beneficia & plurima, & maxima quæ modo in Ecclesia confert, multò magis extremis illis temporibus de re Christiana merebitur, quo tempore difficillimum illud bellum superatè dracone conficiens fideles ab Antichristi, demonisque tyrannide vendicabit par est, vt hoc loco, quo honorificam de eo mentionem facit Ioan. nos etiam de eius laudibus non nihil dicamus. Sciendū igitur ex innumerabili Angelorum multitudine paucissimos nobis cognitos esse de nomine: & quidem si ex diuina, certaque auctoritate loquendum sit, tres duntaxat nominatim appellare possumus Michaellem, Gabrielem, & Raphaellem. Michaellem enim legimus Dan. 10. & 12. in epist. Can. Iudæ & hoc ipso c. Apoc. Gabrielem, Dan. 8. & 9. & Luc. 1. Raphaellem. Tob. 3. & deinceps vsque ad c. 12. Reliqua Angelorum nomina, quæ à plerisque afferuntur, non nituntur neque certa canonici alicuius libri auctoritate, neque antiqua Ecclesie traditione, sed partim ab Hebraeis accepta, partim in apocryphis libris inuenta ad nos vsque peruenerunt, vt ex iis, quæ iam dicemus perspicuū fiet. Itaque Vrielem legimus in 4. lib. Esdræ (qui non est canonicus sicut neque tertius) c. 4. 5. & 10. eiusdemque sit mentio in can. Mis. Ethiop. vt refertur in 4. tom. Bibl. Sanct. Patr. meminit etiam Beda in collect. & secundus liber Sybill. carm. Ierem. habes lib. 4. Esdr. c. 4. vbi appellatur Archangelus. Eromiel, Saniel, & Azazel nominantur in 2. lib. Sybill. carmin. quæ referuntur in 2. tom. Bibl. Sanct. Patr. vbi cum sermo esset de extremo iudicio, sic vaticinatur Sibylla, vt creditur, Erythrea, quam magni facit August. lib. 18. de ciuit. cap. 27.

Trium Angelorum nomina sunt in sacris litteris: reliqua incerta auctoritatis.

Sibylla Erythrea vaticiniam.

*Tunc Eromiel, Vriel, Saniel, Azazelque.
Quæ mala quisque hominum patrauerit, ante scientes
Et terris animas tenebris caliginis omnes
Iudicio sistent ad formidabile Patris
Magni immortalis solium.*

II. Rumiel, & Paniel celebrantur à Beda in collect. illisque se ipse commendat his verbis. *Gabriel esto mihi lorica: Michael esto mihi baltheus: Raphael esto mihi scutum: Vriel esto mihi protector: Rumiel esto mihi defensor: Paniel esto mihi sanitas.* Ad hæc Iehudiel, Barathiel, Escaltiel nominantur in hymno de septem Angelis assistentibus, quem composuit Antonius Ducas, vir famosus, qui floruit tempore Pauli 3. Pont.

Beda.
Antonius
Ducas.

VIE
Iudæ
Apoc.
c. 12

Pont. Max. Deniq; Ioā. Capniō vir doctus Maximiliani Imperatoris cōsiliarius, cuius à calumniatoribus quibuldā defendendī causā Petrus Galatinus Minorita cōposuit libros suos de Arcanis Catholicae veritatis, doctōq; Maximiliano dicauit: is igitur Capniō in sua arte Cabalistica multa alia Angelorū nomina affert ex traditione Cabalistarum. Consciūt enim Cabalista Dei currū ex quatuor veluti gemmis, atque in dextra parte constituunt gemmā, vnde lata omnia proueniunt, quam Michaelē vocant: in sinistra alteram gemmā, vnde tristitia, durāque ortum habent, quā appellant Gabriele, deinde tertiam ponunt ex superioribus quasi mistam, quā dicunt Raphaelē, quārtam trium superiorum quasi dispensatricē, quam Vriēlem nuncupant. Itaque Michaelē, & Gabriele pro duabus rotis constituunt, Raphaelē pro throno, siue stella, quā sit media inter rotas, Vriēlem pro axe circa quem currus voluitur. Denique adiiciunt Nuriēlem tanquam temonem, cui alligatus est currus: volūtq; hos quinque diuini currus siue gemmas, siue partes expressas fuisse Cant. 3. cum dicitur, *Ferculū fecit sibi Rex Saba* homo de lignis Libani: colūnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum: quia enim pro eo, quod nos habemus purpureum, est Hebraicē, *Argaman*, volunt in eius nominis literis quinque nominatos Angelos significari: primāque literam, quā est aleph, significare Vriēle, qui Hebraicē per aleph initio scribitur, per secundam *R*, Raphaelē per tertiam *G*, Gabriele, per quārtam *M*, Michaelē per quīntam *N*, Nuriēlem. Hebraei prāterea addunt Zamāclem, Zādchielem, & Caphziēlem. Sed hāc omnia, vt diximus, incertā sunt auctoritatis prāter tria illa Michaelis, Gabrielis, Raphaelisque nomina initio à nobis commemorata.

Porrō Gabriele, & Raphaelē interim prātermisiss de Michaelē, de quo agere instituimus, est in primis testimonium illud illustrissimū Dan. 10. vbi Gabriel Angelus, qui cum Daniele loquebatur, sic ait. *Ego veni propter sermones tuos: Princeps autem regni Persarum resistit mihi viginti, & vno diebus. Et ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remansi ibi, iuxta Regem Persarum.* Pro cuius loci intelligentia aduertendum est primo dubitari à multis, vtū Angelus ille Persarū bonus fuerit, an malus? Et quidem malū Angelum fuisse crediderūt Ioan. Cassian. collatione 8. c. 13. & Rup. lib. 9. de victoria verbi Dei c. 6. in eandēque sententiā conatur pertrahere D. Hieron. in com. Dan. Verū quicquid ipse sentiat, nō obscure significat Hier. hunc Principem Persarū bonū Angelum fuisse: siquidem illi commissa erat Persidis provincia: quā sententia etiam est D. Greg. lib. 17. Mor. c. 8. Theod. in comment. in Dan. & D. Thom. 1. part. q. 111. art. 7. Deinde dissentiebāt huiusmodi Angeli interim, dum eis Dei voluntas non erat explorata: quare Angelus Persarum, cui Persidis Prouincia commissa erat, contendebat non esse Hebraeos ex Babylonica captiuitate liberandos, tum quia ipsi his malis meliores fiebāt dante vexatione intellectum: tum quia eorum consuetudine multi ex Persis relicta idolorum superstitione verū Dei cultū amplectebantur. Contra verō Gabriel & Michael eorum libertatem pugnacissimē curabant alijs etiam iustissimis de causis: tum quia Persarū consuetudine plerique Hebraeorū ad idola colenda traducebantur: tum quia inter Hebraeos plurimi erant sanctitate prāstantes, veluti Daniel, & alij, qui tam diu turnā captiuitatē nequaquā merebantur: deniq; quia opus erat Deum stare promissis, qui videlicet pollicitus fuerat eiusmodi captiuitatem non amplius 70. annis duraturam, quod tamen tempus iam effluerat: & quia Gabriel meliorem causam tuebatur, venit in eius adiutorium Michael: quoniam, vt ait D. Greg. hāc Gabrielis defensio aduersus Angelum Persarum ad Michaelē verē pertinebat, quippe qui erat Hebraei populi prāpositus. Ex quo col-

Io. Capton.

Curū Dei ex quatuor Angelis consciunt Cabalista.

Cant. 3. 9.

III. Dan. 10. 12.

Ioan. Cass. Rupert. Angelus Persarum bonus non malus. Angelus fuit. D. Hieron. D. Gregor. Theodoret. D. Thom. Contentio inter Persarum Angelū, & Gabrielem vnde orta.

D. Greg.

ligimus magnam Michaelis potestatem, qui nimirum soleat ad reliquos Angelos inferiores adiuuandos accurrere, & cuius ope, & auxilio indigeat Gabriel, quem ex supremo ordine esse, sectione sequenti docebitur.

Secundò. Est illud quoque de Michaelē celeberrimum, quod cum diabolo disputasse dicitur de Moyſi corpore, ut refert Iudas in sua epist. canonica. *Cum Michael inquit, Archangelus cum diabolo disputans altercatur de Moyſi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiam: sed dixit: Imperet tibi Dominus.* Est autem sensus diabolū voluisse Moyſi corpus reuelari, ut Hebræos ad illud adorādū, atque adeo ad idololatriam incitaret: quod tamen Michael passus non est. Replicandū autem est illud, quod scribitur Deut. 34. ascendisse Moysen de cāpēstribus Moab super montem Nebo in verticem Phasga contra Hiericho, ibique mortuum iubente Domino in terra Moab, sepulchrumque in valle terræ Moab contra Phogor, sepulchrumque fuisse in valle: sepulchrumque eius vsque in præsentem diem ignorari. Quo loco aduertēdū est, cū dicitur Moyses nō in mōte, in quo obiit, sed in valle terræ Moab

Sepulchrum
Moyſis igno-
ratur.

Casus.

Maledicentia
quā sit
execranda.
Iudæ. 9.

sepultus, innui, ut vult Cai. corpus eius visibiliter trāslatū fuisse à loco in quo obiit, ad vallē, in qua sepultus est: aliās enim nesciretur, ut in mōte, an in valle sepultus fuisset: quare proculdubio viderūt multi corpus ad vallem afferri: sed incognitus tamen mansit locus, in quo Angelorum ministerio fuit repositum. Ex hoc Iudæ testimonio duo habemus Michaelis encomia clarissima: vnū est Michaelē pro nominis sui, & officij ratione omnē idololatriæ occasionē amputare voluisse, atque idcirco noluisse sepulchrū Moyſis reuelari: est enim eius propriū munus pro Dei honore in campū descendere: vnde in suis vexillis militaribus illud inscriptū gerit: *Quis sicut Deus: Alterū est exēplo suo docuisse, quantum fugiēdū esset, non dico blasphemiam, sed ipsum etiā maledicentiæ crimen: huius enim rei gratia Iudas factum præcedens de Michaelē cōmemorauit, quod ne ipsi quidem dæmoni ausus fuerit maledicere. Obseruandum est autem verbum illud, Non est ausus, quod significat Michaelē tanquam rem execrandam maledicentiā, & imprecationē refugisse.*

Dan. 12. 1.
Michael Anti-
christi tem-
pore pro Ec-
clesia pugna-
bit acerrimè.

Tertiò. Legimus Dan. 12. *In tempore illo consurget Michael Princeps magnus, qui stas pro filiis populi sui: & veniet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo Gentes esse cœperunt, usque ad tēpus illud.* Quo loco prædicit Gabriel Michaelē tempore Antichristi tanquam Ecclesiæ præsidē pro eius, fideliūque defensione acerrimè pugnaturū, illaque omnia effecturū, quæ hoc ipso c. Ioannes cōmemorauit, ut locus hic quædā videatur illius cōmētatio, & expositio. Aduertendū est autem pro eo, quod nos habemus, cōsurget, esse Hebraicè verbū *Ghamad*, quod verbū significat roborare, & sustinere: vnde deducitur nomē *Ghamud*, id est, colūna: quare significatur Michaelē futurum eo tempore columnā quandā immobilem, ac fortissimam, qua totum Ecclesiæ ædificium sustinebitur. Quartò. Agens Apostolus de Antichristo secundæ

2. Theſſ. 2.

Theſſ. 2. sic ait: *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.* Quid autē Paulus intellexerit illis verbis, *Spiritus oris sui*, non omnes eodē modo interpretantur: communior tamen expositio est

D Chrysoſt.
D Hieron.
Mag. histor.
Theodor.
Antichristū
interficiet
Christus vel
per se, vel per
Michaelē.

Christum interfectorū esse Antichristum *Spiritus oris sui*, id est, imperio, & mandato quemadmodū exponūt D. Chrysoſt. homilia quarta in 2. epist. ad Theſſ. D. Hier. & reliqui interpretes ibidē: idque vel per seipsum immediatē, ut existimauit Magister histor. scholasticæ. super Danielē, visione 10. vbi ait ascendente per aëra Antichristo audiendam vocem Christi de cælo, *Morere*, & confestim fulmine percussum interiturum: idēque ferē est iudicium Theod. in locum Pauli citatum. Cum, inquit, Dominus ex cælo apparuerit, loquetur tantū scelerato isti interiturum afferet, citatque in huius rei confirmationem illud Esaiæ 11. *Spiritus labiorum*

suorum

suorum interficiet impium: aut certe mediate per Michaëlem Archangelum: quam expositiōem afferunt Carthus. Hugo Card. & D. Tho. qui docet duobus modis posse ea verba exponi: vno modo, vt sit sensus: *Interficiet eum spiritu oris sui*, id est, zelo iustitiæ, qui est amor, spiritus enim Christi est amor: Christi, & hic zelus est Spiritus sancti, quem habet ad Ecclesiam. Altero, vt ita locum accipiamus: *Interficiet eum spiritu oris sui*, id est, mandato suo. *Quis*, inquit, *Michael interfecit eum in monte Olivæ, unde Christus in caelum ascendit*. Iuxta quam expositiōem vides, quantæ sit laudis siue appellari Michaëlem spiritum oris Christi, (quæ expositiō minime repugnat contextui) siue ex Christi imperio committi Michaeli tanquam supremo secundum Christum iudici, Diuinæque iustitiæ præsidii maximum omnium tyrannorum Antichristum capitis supplicio perimendum.

Postremò, Illustrissimæ quæq; apparitiones, quæ olim Patrib. acciderūt, Michaëli attribuūt à Pataleone Diac. & Cartophylace magnæ Eccles. in suis de Michaële homiliis, quas habes apud Aloysiū Lipom. in festo Michaelis, vnde sequentia delibauimus. Primū igitur de Michaële accipiendū est illud Pl. 33. *Immitte Angelus Domini in circuitu metæ tuæ, & accipiet eos*. Quo loco pro, *Immitte*, 70. trāstulerūt, *Castra metabitur*: & D. Hier. ex Hebræo vertit: *Circūdāt in gyro*, vt opponatur Michaële dæmoni, qui etiā dicitur tāquā leo rugiens circuire. Itaq; significatur Michaëlem Angelos in morē exercitus instruere ad feliū defensionē: quod enim instar militū in acie Angeli nos tueātur, ostēdit locus ille Gē. 32. vbi cū Iacob Angelos vidisset, dixit: *Castra Dei sūt hæc*: & 4. Reg. 6. *Mōserat plenus equorū, & currit igneorū in circuitu Esai*: & Christus Matt. 26. *An putas, quia nō possum rogare patrē meū, & exhibebit mihi mōdō plus quā 12. legiones Angelorū?* Constat enim legionē nomen esse militare. Est igitur Michaële supremus Angelici exercitus pro Deo imperator, sicut Lucifer dæmonū: nā quod etiā dæmones in morē exercitus ordinētur aduersus homines probat Ter t. li. 4. cōtra Marc. c. 20. ex verbis illis Luc. 8. vbi dæmon quæ situs à Christo, quod nā sibi nomē esset: respōdit: *Legio*: quod nomē, vt diximus, militare est. Cum inuenis, inquit, in vno homine multitudinē Dæmonū legionē se professam, dilce Christum impugnatorē spiritualium hostium spiritualiter armatum, spiritualiter bellicosum intelligendum, atque ita ipsum esse, qui cum legione quoque dæmonum erat dimicaturus, vt & de hoc bello intelligi possit illud Plal. 23. *Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio*. Secundò, Michaële fuit, qui Adam ē paradiso eiectum direxit, & terram ligone docuit colere, seminare, metere, & ad reliqua, quæ vtilitatem afferbant, instituit: quemadmodum docet idem Pantaleon loco citato. Tertiò, Is fuit, qui Abrahæ gladium cohibuit, ne filium occideret, & in eo benedixit omnes Gentes. Genes. 22. Quartò, Legislatori Moyli oues pascenti apparens totus igneus in medio rubi, eumque vrens absque vlla rubi iactura sanctissimæ Deiparæ mysterium adumbravit. Exod. 3. Quintò, Is apparuit Balaam in via, eumque pergentem ad maledicendum populum emendauit. Num. 22. Sextò, Dedit legem in monte Sinai. Exod. 20. Septimò, Iosue aciem aduersus hostes dirigenti visus est stricto gladio, eumque animauit, vt manus fidenter consereret. Iosue 5. Octauò, Gedeoni apparuit, ab ipso que fuit adoratus, & extensa virga, quā manu tenebat, tangens carnes, quas sibi Gedeon obtulerat, igne excitato consumpsit: eumque adiuuit, vt trecenis tantum militibus infinitam Madianitarum multitudinem profligaret. Iudic. 6. & 7. Nonò, Is fuit, qui centum octoginta quinque millia Assyriorum in exercitu Sennacherib vna nocte interfecit. 4. Reg. 19. Decimo, Vna cum Azaria, & reliquis ascendit in fornacem, flammamque instar toris effecit, tresque pueros illa suos conseruauit. Dan. 3. Vndecimò, Danielem

VI.
Pantaleon.

Psal. 33. 8.
Septuag.
D Hieron.
1. Pet. 5.

G. n. 32. 2.
4 Reg. 6. 17.
Mat. 26. 53.

Vt Lucifer
dæmonum se
Michael An-
gelorum pro
Deo impera-
tor.

Tertullian.
Luc. 8. 30.

Christus spi-
ritualium ho-
stium expu-
gnator.
Psal. 23. 8.

Genes. 22.
In veterite-
flamento se-
pe apparet
Michael.
Exod. 3.
Num. 22.
Exod. 20.
Iosue 5.

Luc. 6. 17.
4. Reg. 19.

Dan. 3.

in lacum leonum coniectum seruauit, oraque leonū frā nauit. Dan. 6. & 14. Duo-
decimō: Abacuch cincto capitis apprehensum ex Palæstina cum prandio Ba-
bylonem adduxit, vt pasceret Danielē: eūque rursus repente in suū locum resti-
tuit. Dan. 14. Decimotertid. Is erat, qui probaticæ piscinæ aquas cōmouebat, &
sanctificabat in figuram baptismatis, ita vt qui primus descendere in piscinā, ab
omni agitudine curaretur. Ioā. 5. Decimoquartid. Is est, qui editurus est sonū il-
lum terrificum tuba illa, cuius meminit Apostolus 1. Cor. 15. ad cuius clangorem
mortui omnes resurgent, & ante Dei tribunal iudicandi consistent. Denique. Is
est, inquit Pantal. qui fidelium populorum Ecclesias exhilarat: Romanorum custodis rempu-
blicans. Imperatorem armat aduersus Barbaros, Christianos reddit victores, ab ingentibus maris
fluctibus eos, qui ipsum inuocant, eripit, fertilitates fructuum terra suppeditat, consolatur pusilla-
nimes: agros uisitat, fide iubet pro peccatoribus, Demonum impetus propulsat, uitiorum flam-
mam restringit. Hæc sunt, quæ in sacris literis partim expresse, partim iuxta Pantaleonis
sententiam de Michaelē memorantur, in quibus, si quis singula expendat,
illustrissima Michaelis præconia continentur: nunc quem honore gradum inter
cæteros Angelos obtineat paucis dicendum.

I.

Michaelem supremum Angelum esse eorum, qui remanserunt,
ostenditur.

SECTIO XVIII.

D. August.
D. Ioan. Damas.
Tertul.
Omnibus An-
gelis nature
prestantia
excellit Lu-
cifer.
Orig.
D. Hieron.
Iob 40. 14.
D. Gregorius
Aust. Mira.
D. Isidor.
D. Bernard.
D. Thom.
Magist.
Ezech. 28. 14.
Lucifer cur
post lapsum
dictus Cher-
ub.
D. Thom.
11.
D. Hieron.
Iude 19.
Dion. Areop.
quos, &
quos Angelo-
rum ordines
contineat in-
fima hierar-
chia.
Dan. 10. 13.
E. 12. 1.
Michael ex
supremo or-
dine suprema
hierarchie.

NON querimus vniersè, utrū Michael supremus sit omnium Angelorū, tam
qui corruerunt, quàm qui remanserunt, quoniam Luciferū omnibus An-
gelis nature præstantia excellere quàm neget D. Aug. lib. 3. de Gen. ad lit. cap.
10. & lib. 11. c. 19. & D. Ioan. Damal. li. 2. fidei c. 7. cōmuniō tamen est Doctorum
& probabilior sententia, quàm diserte tradiderunt. Tertul. lib. 2. aduersus Marc.
Orig. tract. 9. in Matt. D. Hieron. in comm. Iob super illa uerba c. 40. *Ipsè est princi-
piū uisariū Dei.* D. Greg. lib. 4. Mor. c. 13. & lib. 32. c. 18. (& refertur de penitentia dist.
2. cap. *Principium*) & hom. 34. super Euang. Auctor operis de mirabi. sacre Script.
quod falso tribuitur Aug. lib. 1. c. 2. D. Iud. lib. 1. de summo bono cap. 12. D. Bern.
serm. 1. de aduentu, & in tract. de gradibus humilitatis, & superbia, D. Thom. 1. p.
q. 93. a. 7. Mag. in 2. sent. dist. 6. & ibi omnes Scholastici. Nec refertur, quod Luci-
fer appellatur *Cherub*, Ezechielis 28. *Tu Cherub extensus, & protegens:* ratio enim eius
appellationis, vt auctor est D. Thom. loco proxime citato ea est: quòd cum in Lu-
cifero non manserit charitas, sed tantum naturalis scientia, qua cæteris Angelis
præstabat: idcirco post lapsum deperdito nomine *Seraph*, quòd ardentem chari-
tate significat, retinuit appellationem *Cherub* quòd sonat plenitudinem scientiæ.
Cum igitur Michael inferior Lucifero fuerit, illud superest disputandum, num
saltem inter Angelos, qui remanserunt, principatū teneat: D. Hier. in com. super
Dan. c. 10. docet appellari Michaelem eo loco vnū de primis Principib. id est, Ar-
changelū: & Iudas in sua epist. canon. Archangelū nominat: putantque Theologi
communiter Michaele esse ex supremo ordine infimæ Hierarchie, id est, ex Prin-
cipatibus, quòd acceperunt ex D. Dion. Areop. lib. de cælest. Hierar. c. 9. ubi ponit
Michaele in infima Hierarchie, quæ Angelos, Archangelos, & Principatus com-
plectitur. Cæterum collocandum esse Michaele in suprema Hierarchie, imò & in
supremo eius ordine, qui est Seraphinorū, liquidd videtur cōcludi ex Dan. 10. ubi
dicitur *vnus de Principibus primis*: & ex c. 12. ubi appellatur *Princeps magnus*: quomodo
enim vnus ex Principibus primis, & princeps magnus dici potuisset, si in in-
fima Hierarchie, hoc est, in postremis, & gregariis Angelis esset numerandus? De-
inde cum Michael dicitur *vnus de Principibus primis*, sanè videtur alludi ad septem
illos

illos assistentes Angelos omnium supremos, qui toties tãquã reliquorum Principes nominantur in sacris literis, veluti Tob. 12. *Ego sum, inquit, Raphael Angelus, unus ex septem, qui assistunt ante Dominum: & Apoc. 1. A septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt.* Vnde eos Clem. Alex. li. 6. Strom. ad finem appellat septem primogenitos Angelorum Principes. Cum ergo hi septem sint Seraphim, vnũsq; eorũ sit Raphael, de quo non tam illustria facta legimus, sicut de Michaële, plane consentaneum est existimare Michaelẽ esse Seraph. & vnũ ex illis septem, idque significari, cũ dicitur vnus de principibus primis: ex iisdẽmque septem omnino creditum esse Gabrielem, quem D. Greg. ho. 34. super Euang. summam Angelum vocat. *Ad hoc, inquit, ministerium summum Angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium nunciabat: & D. Bern. hom. 1. super Missus est, Non arbitror, inquit, hunc Angelum de minoribus esse, qui qualibet ex causa crebra ad terras soleant fungi legatione: Et quod ex eius nomine palam intelligi datur, quod interpretatum fortitudo Dei dicitur: Et quia non ab aliquo alio excellentiore se, ut assoler. spiritus, sed ab ipso Deo mitti perhibetur, cum dicitur: Missus est Angelus Gabriel a Deo. Itaque Michael, Gabriel, & Raphael proculdubio ex supremo sunt ordine supremæ Hierarchiæ, hoc est, ex Seraphim.*

Duo tamen huic sententiæ videbuntur obstare: vnũ est, quod illi tres, de quibus paulò ante diximus, nominantur Angeli, sine Archangeli, nõ Seraphim. Alterum, quod missi legantur in sacris literis, quod munus ad infimã Hierarchiam pertinere docet cõmuniter Theologi cũ D. Dion. loco citato. Verũ priorem scrupulũ nobis eximit D. Greg. hom. 34. in Euang. vbi docet Angelũ nomen esse officij, nõ naturæ. Est enim Angelus Græcè idẽ, quod Latine, Nũtius, & Archægelus Princeps nũtius: quare Seraphim cum mittuntur, Angeli sunt, hoc est, nũtij, imò & Archangeli, hoc est, principes nũtij. Posteriorẽ eximit Paulus Heb. 1. vbi vnũuersẽ pronũciat omnes esse ad ministratos spiritus in ministeriũ missos propter eos, qui hæreditatẽ capiũt salutis. Est autem aduertendũ Paulũ eo loco contendere Christũ Dei naturalem esse filiũ, multoq; excellentius præ Angelis nomen hæreditasse ex eo, quod ei tanquã filio dicitur à Patre: *sede à dextris meis:* Angeli autem tanquã serui, & ministri mitti, & legari soleat. Quare si Apostolus aliquẽ Angelum ab hoc famulatu exclusisset, proculdubio imperfectã, & nihil omnino cõcludentem argumentationem cõfecisset, & idcirco vnũuersẽ pronũciauit: *Nõne omnes sũt administratos spiritus?* Ne verò quis diceret esse administratos suos quẽque gradã, inferiores nimirum fungẽdo legationibus ad homines, superiores autem inferioribus eiusmodi legationes ex Dei mãdato præscribendo: quæ expositio placuit D. Thomæ, adiũxit Apostolus: *In ministeriũ missi:* vt intelligeremus omnes mitti, & legari, & immediatẽ per se ipsos legatione ad homines fungi: quem admodũ functus fuit Raphael, qui se tamen dicit esse vnũ de septem primis. Sed quomoddõ hac de re dubitare liceat, cũ Esai. c. 6. cõfiteatur volasse ad se vnũ de Seraphim? dura autẽ videtur duplex illa expositio, quæ placuit Dion. Areo. li. de cæl. Hierarc. 1. Angelũ illũ, qui volasse dicitur ad Esaiã vel appellari Seraph ab incendendi ministerio, non propter naturæ dignitatẽ: vel si Seraph fuit, nõ per se ipsum immediatẽ, sed ministerio alterius inferioris Angeli purgasse Esaiã. Prior enim responsio, præterquã quiddã cõfudit Angelorũ ordines, refellitur præ terea, quia nõ dictũ est: *Volauit ad me Seraphim, sed vnus de Seraphim, vt palam sit illum Angelũ ex ordine Seraphim fuisse, qui non potuerit ita appellari ab inflãmado Propheta, cũ non omnes ipsum inflãmauerint.* Posterior autẽ multo violentius vim infert contextui, cũ Propheta disertis verbis commemoret volasse ad se vnũ de Seraphim: si enim nullus Seraph. volauit ad Esaiã: sed aliũ inferiorem misit, qui

Tob. 12. 15.
Apoc. 1. 6.
Michael, & Gabriel ex septem assistentibus Angelis.
D. Gregor.

D. Bern.
Luc. 1. 26.

III.
Duplex obiectio.

D. Gregor.
Vtraque deluitur.

Hebr. 1.

Psal. 109. 2.

D. Thom.
Omnes Angeli mittuntur per seraphim.
Esai. 6. 6.
Dion. Areo.

volaret: quomodo ipsemet Seraph manens in caelo vel alle ad Elaiā dici potuerit?

117.

Dei filius te-
gatus ad ho-
mines.

Eccles 10 7

D. Bern.

Seraphim nō
nisi ad gra-
uissima mit-
tuntur.

D. Basil.
Amb. Cath.

V.

Omnibus
Angelis, qui
remanserunt
ante thronum.

Michael.

D. Thom.

D. Basil.

Pant. Diac.

B. Lau. Iust.

Amb. Cath.

Dan. 12. 1.

Dan. 10. 13.

VI.

Michael om-
nium Ange-
lorum Prin-
ceps.

Verūm quod in praesenti controverti mihi, vt verūm fatear, nullūm relinquit dubitandi locum, est mysterium incarnationis. Si enim Dei filius non per Angelum, sed per seipsum immediatē missus à Patre fuit, & legatus ad homines: cur tārūm Seraphim tribuimus, vt nunquam ad homines venerint, & Principe suo in terris agente ipsi in solio gloriosi confidentes nunquam dignati sint e caelo descēdere. Sanē liceret vocem illam Sapientis vsurpare, Eccl. 10. *Vidi seruum in equis, & principem ambulantem super terram quasi feruum.* Atque hac ratione vtitur ad idem persuadendum D. Bern. i. in festiuit. S. Michaelis, *Omnes, inquit, administratores sunt spiritus in ministerium missi: neque id cuiquam incredibile videatur, quandoquidem ipse quoque creator, & rex Angelorum venit non ministrari, sed ministrare.* Mittuntur igitur interdum Seraphim, sed tamen nec ordinariē, vt Angeli, nec nisi ad grauissima, & maximi momenti negotia: cum qua moderatione accipi possunt, quae docet loco citato Dionysius: quae sententia est D. Basil. in comm. super 6. cap. Elai. eamque tuetur Ambr. Cath. in c. i. epist. ad Heb. Quare non est, cur propter legationis officium Michaelē, Gabrielem, & Raphaelē ex Seraphinorū thronis deturbemus.

Hoc ita cōstituto illud vlteriū arbitramur Michaelē non solum esse ex supremo ordine supremae Hierarchie: sed etiā omnibus omnino Angelis, qui remanserunt naturae nobilitate, ceterisq; scientiae, & gratiae ornamentis, quae iuxta D. Th. 1. p. q. 62. art. 6. cum naturali Angelorum praesentia coniuncta sunt, longē antecellere: quae sententia est D. Basilij in hom. de Angelis. *Tibi, inquit, O Michael duci superiorum spirituum, qui dignitate, & honoribus praesatus es ceteris omnibus spiritibus supernis, tibi in qua supplico.* Eūdem sequitur Pant. Diac. apud Lipom. in hom. de Michaelē. *Primus, inquit, locū obtinet inter mille millia, & decies mille myriades Angelorū: & proxime, ac extra vltimū stuporē canit ter sanctū, & admirabile hymnū Michael, qui est maxima, & clarissima stella Angelici ordinis: vbi obiter obseruanda sūt illa verba, extra vltimū stuporē, quae maximā Michaelis dignitate significat qui nimirū tātus sit, vt ceteris omnibus Angelis ad Diuinā magnitudinis cōspectū stupentibus ipse quodāmodo nō stupeat.* Idē sentit B. Laur. Iustin. ser. de Michaelē. *Sāctis, inquit, spiritibus praesatus est Michael, sicut Lucifer malis.* Ex recentioribus autem idē affirmavit Amb. Cath. in c. i. epist. ad Heb. idque non obscure significatur Dan. 12. cum Michael appellatur *Princeps magnus.* Nec verō quenquam moueat, quod Dan. 10. dicitur, *vnus de Principibus primis:* quamuis enim sit omnium Princeps, bene tamen potuit appellari, *vnus de primis Principibus,* quemadmodum, qui secundus à Rege est, vnus de primis regni Principibus dici potest, vbi multi sunt Principes: quamuis inter eos Principes primū ipse locū teneat: Confirmatur praeterea idē non leuibus sanē argumētis.

Primū, Quia ex communi Theologorum sententia, imō, & Ecclesiae doctrina in praelio illo magno, quod gestum fuit in caelo Emyreco, Michael partēs Dei sustinuit: cum igitur Lucifer, vt diximus, supremus omnium Angelorum fuerit, dignum sanē fuit, vt ei se pro Deo opponeret reliquorum Angelorum maximus. Id quod etiā illis verbis huius cap. innuitur: *Michael, & Angeli eius praesabantur cum dracone,* si eō etiam velis hanc visionem referre: illud enim: *& Angeli eius,* innuit, reliquos omnes Angelos sese ad Michaelē quasi ad principē adiūxisse, eique paruissē. Secundū, Hoc loco ad literam est sermo de praelio, quod Michael geret cū Lucifero, & Antichristo in fine mundi: at quem quāso par est alienissimis illis temporibus, in quibus de Christi imperio decertabitur, sese opponere Lucifero, & Antichristo, difficillimūque illud bellum administrare, nisi supremum omnium Angelorū? Tertio, Ex iis, quae superiori secl. diximus ex Pantaleone Diac. constat Michaelē.

Michaelem non semel Dei personam sustinuisse veluti Exod. 3. *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob:* at cui alteri vices suas Deum commisisse credibile est, qui ipsum pro dignitate referret, nisi maximo Principi Angelorum Quartum. Michael fuit praefectus Synagogae, vt affirmat Dionys. Areop. caelest. Hier. c. 9. & deducitur ex c. 10. Dan. vbi Gabriel cum Daniele loquens ait: *Michael Princeps vester*, id est vestrae Gentis praepositus, in cuius locum cura ei est Ecclesiae demandata, quod proculdubio ad supremum Angelum pertinet.

Quintum. Idem colligitur ex illustrissimis titulis, honorisque prerogatiuis, quibus Michaelem à Deo donatum docet Ecclesia, cum eum appellat Praepositum paradisi, Primatem caelestis exercitus, Principem militiae caelestis, Praepositum animabus suscipiendis; quae munera, vt omnium sunt illustrissima, ita supremo Angelo committi debuerunt. Idque etiam ex eo probat Cathar. in c. i. epist. ad Heb. quod ab Ecclesia in litanis primus post beatam Virginem inuocatur. Sextum. Michael creditur animarum de corpore discedentium particulare iudicium exercere; quam ob causam Ecclesia eum vocat praepositum à Deo animabus suscipiendis: & in missa pro defunctis ita praecatur: *signifer sanctus Michael representet eas in lucem sanctam.* Indeque est, quod cum gladio, & scutera depingitur, vt summa eius potestas iustitiaeque aequalitas declaratur in nostris siue meritis, siue demeritis ponderandis: tantum verò munus ad summum Angelum haud dubie spectat. Septimum. Vt constat ex Matth. 24. in extremo iudicio parebit signum filij hominis in caelo, id est, signum crucis Dominicae tanquam summi Regis, & Imperatoris vexillum: id verò, vt affirmat Ioan. Echius hom. 8. in festo Michaelis, gestabit Michael quae Ecclesia Christi signiferum appellat, vt paulò ante diximus: quod ad maiorem Christi gloriam in illo orbis theatro non nisi Angelorum omnium Principi committendum videtur. Octauum. Ioan. Apostolus, vt auctor est Pantal. Diac. loco citato, magnus fuit gloriae Michaelis in Asia praedicator, in eiusque honore, ac memoriam templum exaedificari curauit: verisimile est autem Apostolum summo omnium Angelorum, & sub eius nomine ceteris templum erigi voluisse.

Postremum. D. Franciscus anno Domini millesimo ducentesimo vigesimo quarto, vt affirmant D. Antonin. 3. p. Chronic. tit. 24. cap. 7. §. 4. & D. Bonauent. in vita Francisci, fuit Christi Domini stigmatibus insignitus vel circa festum exaltationis sanctae Crucis, vel in ipso die festo Crucis mense Septembri: refertur autem i. Chronicorum eius ordinis cap. 55. apparuit illi in monte Aluerniae Seraph. sex habens alas (sicut legimus & de Seraphim Esai. 6.) admirabili splendore collucens, in figuram Christi Domini Cruci affixi confirmatus, isque Francisco eorundem vulnerum stigmata impressit: fuisse autem hunc Seraph Michaelem probabile admodum est. Etenim tunc temporis Franciscus ieiunabat de more quadragesimam sanctae Michaelis in honorem Virginis, & Michaelis, cui erat deditissimus, quae quadragesima incipiebat à die Assumptionis Beatae Virginis, finiebatùrque ipso die festo Archangeli: quare verisimile est Michaelem fuisse, qui eum Christi Domini stigmatibus decorauit. Atque hinc aliud & argumentum, & Michaelis encomium longè clarissimum deponitur: conueniens enim erat, vt supremus Seraph, hoc est, maximè omnium amoris flammis incensus Christum affixum, in illo, in qua, sui amoris excessu representaret. Ex quo etiam credere possumus Michaelis patrocinio magnam nobis fieri Diuini amoris accessionem: siquidè eo tanquam sigillo vtitur Christus ad plagas suas amoris facibus ardentissimas in Sactorum & mentibus, & corporibus imprimendas. Ex dictis patet, quanto iure existimari possit Michaelem supremum esse omnium Angelorum, qui remanserunt. Qui miracula ab eo edita scire velit, legat Metaphrastem apud Lipom. in Michaeli.

Exod. 3. 6. Dei personam saepe sustinuit.
Dion. Areop. Dan. 10. 21. Eisdem Ecclesiae cura demandata.
VII. Eiusdem tituli illustrissimus.
Catharin.

Matth. 24. Crucis signum in extremo iudicio gestabit Michael.

Quo anni seropore Christi stigmatibus insignitus fuit.
D. Franciscus.

Esai. 6. 5. D. Franciscus Christi stigmatibus decorauit Michael.

Cur Dæmon dicatur accusator fratrum nostrorum?
Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante
conspectum Dei nostri die ac nocte.

SECTIO XIX.

I. EX illo difficili prælio inter Michaelē, draconēq; cōmisso Michaelē victo-
re euadente auduit Ioan. vocē dicentiū: *Nunc facta est salus, & virtus, & regnū
Dei nostri, & potestas Christi eius: quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat
illos ante conspectū Dei nostri die ac nocte.* Fuit autē Michaelis victoria tueri fideles ad-
uersus Dæmonē, ne contra electos prævaleret: sed tantū in reprobis, & terrena
sapientibus locum inueniret: hoc enim est proiectum fuisse in terram, vt superius
diximus. Nunc illud explicandum, cur Diabolus accusator hominum appelleretur:
reliquorū enim nominū Diaboli, & Satanæ, & Draconis iā alias rationē attulimus.

II.
Iudicium in-
ter Deum, &
peccatores.
Psal. 50. 6.

Sciendum est igitur inter peccatores, ac Deum quoddam veluti iudiciū inter-
cedere, in quo Deus se ipsum vt offensum, peccatorēq; vt reū iudicat: de quo lo-
cutus est Regius vates Pl. 50. cum dixit: *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci, vt
iustificeris in sermonibus tuis, & vincas, cum iudicaris: quo loco verbum, iudicari, & pas-
siuē, & actiuē accipi potest: est enim Græcè ἐν τῷ κριθεῖν* quod deduci potest,
ἄπο τῆς κρινοῦσας deponenti verbo, & esse iam in voce media, atque adē actiuē
sumi, imō vox Hebræa *desophiteca*, id est, *in iudicare*, siue *in iudicandū te*, magis actio-
nem significat cum sit in coniugatione *cal.* Verū quia *κρίθησθαι* deduci potest,
ἄπο τῆς κριθῆσθαι, & esse vox eius passiuā: non potest ex Græco textu discerni, actiuē-
ne, an passiuē accipiendū sit: vnde mirum est, quōd Genebr. contendat ex cōtextu
Græco passiuē accipiendū esse cū vtroq; modo optimē sumi possit. Itaq; D. Hier.
passiuē transtulit in sua versione ex Hebræo, *Cum iudicaberis*, & passiuē in cōm. ex-
posuit: eodēque modo accepit super c. 23. Esa. quāquā li. 2. aduersus Ionin. in
actiua significatione citauerit. Igitur sum pro verbo *iudicari* passiuē, dupliciter po-
test locus exponi, vno modō, vt ita neclatur contextus: *Miserere mei Deus, vt iustificeris
in sermonibus tuis, & vincas, cum iudicaris:* illa autem verba: *Tibi soli peccavi, & malum
coram te feci*, per parenthesis dicta intelligantur hoc sensu: *Miserere mei Deus, vt
iustus deprehendaris, & verus in tuis promissionibus, quibus promissisti parciturū
te esse pœnitentibus: & vincas, cum iudicaris:* id est, cum in hoc iudicio, quod inter
te offensum, & me reum intercedit, apud te ipsum tanquam iudicem vincas iudi-
catus, hoc est, deprehendaris esse, & iustus, & misericors, cedēs nimirū ex tua par-
te, nolēnsque mecum summo iure agere, & ita quodam modō victus, & iudicatus
multō magis tamē ipse vincas mihi parcēdo: tunc enim dæmū vincis, cum parcis.
Altero, vt non per parenthesis accipiantur illa verba, *Tibi soli peccavi*, sed cum illis
neclatur sequentia vt vult Euth. qui hanc Dauidis sententiam refert ad illa verba
Domini quæ Nathan Propheta dixit Dauidi 2. Reg. 12. vbi cum Propheta repre-
hendit, quōd tam multis, tantisque Dei beneficijs ingratus extitisset. Quamobrē
Dauid tanquam reus conuictus respondet: *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci, vt
iustificeris in sermonibus tuis, & vincas, cum iudicaris:* hoc est, cum inter nos causa ista
discutitur, & iudicium exercetur, ego peccasse mē confiteor, & vsque adē in-
gratum fuisse, vt tu quidem Domine, iustam causam sustinere inueniaris: ego au-
tem magni cuiusdam criminis reus conuincar, & ab omnibus meritō reprehēn-
dar: itaque tu vincis, cum mecum iudicaris. Actiuē autem si sumatur iuxta hanc
posteriorem textus ordinationem, ille est sensus: *Tibi soli peccavi, & malum coram te
feci*, hoc est, ingenuē fateor tibi me ingratum extitisse, & coram tuis oculis, quōd
proiectus fuit audaciæ, & impudentiæ, scelus admisisse vsque adē, vt vincas, id
est, apud omnes iustus, & rectus inueniaris, *cum iudicaris*, id est, cum me punieris,

Euthim.
2. Reg. 12.

Quod autem illa verba, *ut iustificeris in sermonibus tuis*, iuxta omnem expositionem illum sensum habeant, ut verax in promissionibus inteniariis siue in parcendo peccantibus, siue in puniendis peccantibus, dubitari non potest, cum eo sensu accipiantur à Paul. Rom. 3. ubi sic ait. *Est autem Deus verax: omni autem homo mendax, sicut scriptum est: ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas, cum iudicaris.* Rom. 3. 4.

In hoc igitur iudicio peccatoris cum Deo conscientia locum habet testis, cogitationes defendunt, & accusant, Dæmon ipse est præcipuus accusator, ut hoc loco ait Ioan. Quod enim conscientia testis sit, cogitationes defendant, & accusent, disertis verbis docet Apost. Rom. 2. *Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se iudicatio cogitationis accusantis, aut etiam defendentium: seu ut rectius transe-* Rom. 2. 15.
 rendū fuit, & aliā legitur: *Cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus: genitui enim Græci per ablatiuos verti debuerūt, quæadmodū docet D. Hieron. in comm. super c. 16. Ezech. legitq; D. Ambr. in comm. eius loci, & D. Aug. li. 20. de ciu. c. 26. Et quidē cōscientia interdū testimoniū de bono perhibet, iuxta illud 2. ad Cor. 1. Gloria nostra hæc est testimoniū cōscientiæ nostræ: interdū autē de malo, Eccl. 7. Scis cōscientia tua, quia tu crebro maledixisti alijs. Quod autē attinet ad cogitationes accusantes, & defendentes, sic exponit D. Th. *Insuper homini circa aliquod factū aliqua cognitio accusat, dū propter rationē aliquā cogitat se male fecisse iuxta illud. Pl. 49. Arguā te, & statuā contra faciem tuā, ut nimirū iniquitates videre possis: & Esai. 3. Cognitio vultus corū respondebit eis: quandoquidē iū insurgit cognitio defendens, dum propter aliquam rationem cogitat se recte fecisse iuxta illud, Iob 27. Non reprehendis me cor in omni vita mea: atque inter hanc accusationem, & defensionem locum habet testimoniū conscientia cui statur. Hæc D. Thom.* D. Hieron. D. Ambros. D. August. 2. Cor. 1. 2. Eccl. 7. 23. Cogitationes hominem defendunt, & accusant. D. Thom. Psal 49. 21. Esai 3. 9.*

Quod verò ad Dæmonem spectat, is, ut exponit Haymo, & alij, dicitur accusator duplici de causa, tum quia ad peccatum incitat: tum enim accusat, quia hominem dignum accusatione reddit: tum etiam, quia post peccatum commissum vindictā petit, optatque maximè, ut peccator ad inferos detrudatur. Vnde subiugitur: *Quia accusabat illos ante conspectum Dei nostri die, ac nocte, id est, continuò. Cum enim plenus sit invidia, paratus est semper mala commemorare, & quātū in se est, Dei iusticiam ad vindictam prouocare. Et quidem ante passionem Christi multò duritius, & grauius humanum genus accusabat: tenebat enim chirographum, in quo debita omnium hominum continebantur: & ex illo chirographo accusabat postulans, ut sibi homines traderentur tanquam debitores sempiterni supplicij, de quo chirographo loquitur ad literam Paul. ad Coloss. 2. *Donans nobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis: & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, & expolians principatum. Itaque Christus quoad sufficientiam chirographum, in quo nostra debita scripta continebantur, sanguine suo deleuit, & obliterauit. Cæterum nos ipsi modò: cum peccamus, noua Dæmoni chirographa conficimus, totidem, inquam, quòt peccata suscipimus quibus efficitur gehennæ debitores, quæ tamen etiam delentur Christi sanguine per penitentiam applicato. Itaque ne Dæmò ex illis chirographis accusare nos merito possit, simus ipsi nostrum ipsorum accusatores, iuxta illud, Prou. 18. *Iustus prior est accusator sui. Ideirco enim Ezech. 4. aduersus Hierusalem munitiones in lateribus iu-* Coloss. 2. 17. Prius nos ipsos accusamus, ne nos accuset Dæmon. Prou. 18. 17. Ezech. 4. 1. Lyran.**

bentur describi illis verbis: *Et tu fili hominis sume tibi laterem, & pones eum coram te: & describes in eo ciuitatem Hierusalem: & ordinabis aduersus eam obsidionem, & adificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & pones ardetes in gyro. Quo loco docet Lyranus, & alij interpretes nomine lateris accipiendum esse laterem crudū, nondum igne decoctum, & duratum: aliàs enim non potuisset Propheta in illo ciuitatem, eiusque obsidionem describere. Igitur per Hierusalem*

II.

Conscientia testis boni & mali.

D. Hieron.

D. Ambros.

D. August.

2. Cor. 1. 2.

Eccl. 7. 23.

Cogitationes

hominem de-

ferunt, &

accusant.

D. Thom.

Psal 49. 21.

Esai 3. 9.

III.

Iob 27. 6.

Haymo.

Dæmon du-

plex de causa

accusator.

Coloss. 2. 17.

Prius nos ip-

sos accusa-

mus, ne nos

accuset Dæ-

mon.

Prou. 18. 17.

Ezech. 4. 1.

Lyran.

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

2. 11

Lacrymarum
vii.

obfessam anima quæ in peccato est, intelligitur, aduersus quam omnes Diuina in-
stitiæ munitiones diriguntur. Verùm hæc omnia in latere non decocto, sed cru-
do, qui faciliè aqua dissoluitur, describuntur, vt intelligamus omnes Diuina iræ
munitiones aduersus peccatores dispositas penitentiæ lacrymis dissolui posse,
atque adeo totam Dæmonis accusationem aboleri.

Explicantur quædam in contextu, quæ expositionem desiderant.

SECTIO XX.

I.

Dæmonis
odiu in præ-
destinatos.

Videns draco victum se esse à Michaelē, proiectumq; in terrā, persecutus est
mulierē, quæ peperit masculū, cui datæ sunt alæ duæ aquilæ magnæ, vt vo-
laret in desertum in locum suum, vbi alitur per tempus, & tempora, & dimidium
tēporis à facie serpentis. Quæ vltima verba cōiungenda sunt cum verbo volaret, vt
ita textus necatur: *vt volaret a facie serpentis in desertum in locum suum*. Quo loco primū du-
bitabis, quomodò Dæmonia victus, & proiectus in terrā, beilōq; cōfecto dicatur
adhuc persequi mulierē in potioribus eius mēbris, qui sunt prædestinati: sic enim
accipiendū est, quod hic à Ioanne dicitur, nimirū draconē, sive Dæmonē, postquā
victus fuit à Michaelē, eiusq; præsidio à Sactis, & electis superatus, proiectū fuisse
in terrā, hoc est, ablegatum ad terrenos, & reprobos homines, vt iis bellum infer-
ret: & tamē illū adhuc persecutum fuisse mulierem, in iisdem videlicet prædesti-
natis, quæ propterea dicitur volasse in desertū. Nec enim existimandū est mulie-
rem quoad reprobos fugisse serpētē, alāsq; aquilæ accepisse: quare pro-
dubid de Eccles. propter prædestinatos id oportet intelligere. Huic dubitationi respon-
dendū est dici Dæmonē cōfecto bello persequi adhuc prædestinatos nō spe victo-
riæ, sed odio: quæadmodū interdū victi, fusiq; hostes præ odio, rabie, ac despera-
tione victores insequuntur. Deinde quæres, quinnā sit ille locus suus, in quem mu-
lier volasse dicitur: *vt volaret, ait, in desertum, in locum suum*: Respondendū est iuxta ea, quæ
supra dicta sunt, quam plurimos ex electis in deserta loca propter vim persecutio-
nis sese abdituros, in loca, inquam, aliqua tutiora, vbi ab Antichristi ministris in-
ueniri nequeāt, atq; hunc locū appellari locum suū, id est, in quo sibi prospicient
Diuino consilio, tyrannidēque Antichristi subterfugiet, quemadmodū & pau-
lō superius dictum fuerat: *Mulier fugit in solitudinem, vbi habebat locum paratum à Deo*.

II.

Verbum Dei
panis, & ali-
mentum.

Tertiū. Sciscitaberis, quonam alimenti genere mulier sustentari debeat in de-
serto, cum dicitur: *vbi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis*: Proculdu-
bid pane verbi Dei sustentabitur tunc temporis Ecclesia: etenim non decetū con-
cionatores, præcipueque Enoch, & Helias, qui ex sacris literis ostendent illa esse
tempora Antichristi, quæ Christus tandē ante prænucciavit, finitæque illa perfe-
cutione aduenturū diem iudicij, quo electi tandem omnibus illis perfuncti labo-
ribus gloriosi in cælum euolabunt. Itaq; ad fidē constatiā, ferendamque strenuē
persecutionem prælati eius temporis concionatores, docti que viri Ecclesiā ver-
bo Dei animabunt, quod est mulierem, alere ac pascere. Quod enim verbum Dei
panis, alimentūque dicatur in sacris literis, clarius est, quā vt multis ostendi de-
beat, satis sit locus ille Amos 8. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & emittam famem in
terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini: & illud Christi
Matth. 4. Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei*. Quarto.
Rogabis quantum temporis comprehendatur illis verbis: *Per tempus, & tempo-
ra, & dimidium temporis*: Respondemus per tempus significari vnum annum, per
tempora duos annos, & per dimidium temporis anni dimidium: tanto enim tem-
pore duratura est Antichristi persecutio, quemadmodū dicitur cap. 11. *Ciuitate
sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus: & c. 13. Data est ei potestas facere mensis
quadra-*

Amos. 8. 11

Math. 4. 4.

Apoc. 11. 2.

Et 13. 5.

quadragesima duos. Ita modum illum loquendi interpretatur D. Hieron. in c. 7. Dan. D. Hieron. Dan. 7. 27. & 12. 6. ubi ita legimus: *Tradentur en manu eius usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis: & cap. 12. usquequò finis horum mirabilium: & audiri: quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis. Tempus, inquit Hier. annum significat, tempora iuxta Hebraici sermonis proprietatem, qui, & ipsi dualem numerum habent, duos annos præfigurant. Ex quibus verbis Hieronymi planè colligitur D. Hier. cap. 7. Dan. pro ghadanim, numero multitudinis, quod modò habemus, legisse in duali numero ghadanim, id est, duo tempora: & c. 12. pro maghadim, quod nunc legimus, legisse moghadiam, in duali numero. Sic etiam eandem temporis temporum, & dimidij temporis locutionem intellexit Theod. in comm. super Dan. & D. Aug. lib. 20. de ciuit. cap. 23.*

Postremò quæres, cur mulieri dicantur duæ alas aquilæ magnæ, non alterius voluctatis: Respondemus, vt significaretur Ecclesiam in prædestinatis, Dæmonis, & inimicorum insidias celeriter, longèque subterfugere: est enim volatus aquilæ & altissimus, & velocissimus, iuxta illud Thren. 4. *Velociores fuerunt persecutores nostri aquilæ.* Quis autem sit per duas hæc aquilæ alas accipiendum, & cur Ecclesia appelletur aquila: iam ex sequenti sectione explicandum.

Ecclesiam Aquilam magnam esse: & quid per duas eius alas accipiendum?

Datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ.

SECTIO XXI.

TRia sunt in Aquilæ celeberrima: vnum est filiorum ad solem probatio. Pro quo sciendum ex Aristotele lib. 6. de hist. animalium cap. 6. & Musæo, quæ ibi citat aquilam, vt plurimum terna oua parere, binos pullos excludere, vnum educare. Cur verò vnum tantum nutriat, non eadem ratio ab omnibus redditur. Etenim eo loco Philosophus ait, aquilam alterum pullum reicere tædio, & fastidio nutriendi, eo quòd eo tempore degeneret, & hebescat, ac prædari minimè valeat: quam sententiam secutus est Plin. lib. 10. cap. 3. imò & D. Basil. hom. 8. in Hexam. Alij sentiunt non expellere alterum pullum tædio nutriendi, sed examine iudicandi: in quibus est D. Ambr. s. Hexam. c. 18. *Aquila, inquit, dicitur alterum pullum abdicare, quòd aliqui fieri putauerunt geminandorum alimentorum fastidio: sed id non arbitror facile credendum, præsertim cum Moyses Deum ob amorem in suos aquila comparauerit, Deuter. 32. sicut aquila promocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans expandit alas suas, & assumpsit eum, atque portauit in humeris suis. Quare non puto auaritia nutriendi eam inclementer fieri: sed examine iudicandi. Itaque asseritur, quòd pullos suos radijs solis obiciat, atque in aëris medio pro paruulos ungue suspendat: & si quis repercussus solis lumine intrepida oculorum aciem seruauerit, probatur, quòd veritatem naturæ sinceri obtutus constantia demonstrat: sin verò lumina sua perstrictus radio soli, inflexerit, quasi dengenger, & tanto indignus parente reijcitur.* Hæc Ambr. Idemque tradit D. Hier. super c. 40. Esai. in fine, D. August. tra. 36. in Ioan. & Plin. lib. 10. c. 3. Ergo hæc in re verè aquila est Ecclesia, quippe quæ filios suos ad solis, id est, Christi radios examinat, & quos reperit posse solem hunc aduersum intueri fideique obtutum in Diuinitatis eius radio figere, tanquam legitimos recipit: quos autem cernit tantum Christi splendorem ferre non posse, cuiusmodi sunt Iudæi, vt nothos, & adulteros respuit.

Alterum in aquila celebratissimum est, quòd in nido lapidem acritem collocare solet: quem D. Hiero. in cap. 66. Esai. appellat amethistem, ne serpentes pullis nocent: idemque refert Plin. lib. 10. c. 2. Hic lapidem D. Hier. loco citato Christum

Dominum interpretatur, quem Ecclesia in medio filiorum suorum collocat, ne à draconibus, & serpētibus, hoc est, Dæmonibus, & Hæreticis in commodi aliquid recipiant. Non inconcinne etiam idem lapis ætites fiducia in Deum accommodari potest, quæ virtus fideles in medio laborum omnium, ac persecutionum maximè roborat. Est autem obseruandum ex Plinio hunc lapidem in igne positum, nihil igne deperdere, esseque prægnantem, nimirum alium intra se quali in vtero gestare, qui intus sonat, cum lapis concutitur. Id quod in hanc posteriorem expositionem mirifice quadrat: etenim fiducia in Deum nihil igne deperdit, imò ipsis laboribus magis augetur, prægnansque est intus tum spirituali consolatione, tum gloriæ lapide pretiosissimo: qui cum iustus laboribus quasi concutitur, quodammodo intus sonat propter spem, quæ de gloria adipiscenda in ipsis propter Deum laboribus concipitur.

Falsicia in
Deum augetur
laboribus.

III.
Psal. 102, 5
Aquila quo
pacto renouatur.

D. August.

D. Ambros.

Detractio
fugenda.

Peccator quomodo renouatur.

Coloss. 3. 9.

2 Cor. 4. 16.

Ephes. 4. 23.

D. Ambros.

Christi ueni in nobis renouanda.

IIII.

Bala.

Primas.

Rich. V. 11.

Haymo.

Ioachimus.

Tertium denique est eius renouatio, quam etiã non prætermisit Regius vates, cum dixit Ps. 120. *Renouabitur ut aquila iuuentus tua.* Fertur enim aquila certis temporibus veteres plumas exuere per earum in elementari igne combustionem, & deinde per maris immersionem quasi per balneum nouas induere, ut plerique referunt in locum Psalmi citatum. Quamquã D. Aug. in eundem locum aquilæ renouationem ad rostrum potissimum refert, docens rostrum aquilæ præ senio nimis crescere, & superiorem eius partem immoderatus inflecti, atque curuari, ut cibum capere non possit: tunc aquilam illud ad petram collidere, & extenuare: atque ita renouari, simulque redire nitorem pennarum. Hanc aquilæ renouationem D. Ambr. ser. 54. de inuolutione fidelium ad baptismum vult spectare, in quo qui fidem Christi suscipiunt, renouantur, alludens fortasse ad maris immersionem, de qua ante diximus D. Aug. de omnibus fidelibus accipit, qui vniuersa perfectionis impedimenta à petra, quæ Christus est, auferunt: potissimum verò rostrum renouandum exemplo Christi, ne in verba detractionis prorumpamus, crescant enim interdum immoderatus huiusmodi rostra nec viuus, nec mortuis parentia. Quod si vera sunt, quæ diximus ex nonnullorum sententia, renouati videlicet aquilam in igne elementari, & maris immersione, illud significatur peccatoris renouationem igne contritionis, & lacrymarum effusione faciendam, de qua locutus est Apost. ad Col. 3. *Explicantes veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creauit illum.* Quod si id etiam velis ad iustos extendere, dic eos renouari, cum ad perfectionem aspirantes igne charitatis imperfectionem exuunt, & maris immersione, hoc est, laborum exercitatione pulchriores virtutum pennas suscipiunt. De qua renouatione est sermo 2. ad Cor. 4. *Licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem:* & ad Ephel. 4. *Renouamini spiritu mentis vestre.* Illud merito obseruauit Ambros. serm. citato non dictum esse à Propheta: *Renouabitur ut aquilarum iuuentus tua,* sed: *ut aquila,* ut intelligeremus vnius singularis aquilæ, id est, Christi in nobis renouandam esse iuuentutem. Cum igitur ob superiores omnes rationes Ecclesia aquila sit, merito illi data dicuntur duæ alæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum à facie serpentis. Quid verò per has duas alas accipiendum sit, iam dicendum. Beda duo testamenta interpretatur: Primasius duo testamenta, vel etiam geminam Dei, & proximi charitatem: Richardus Victo. & Haymo duo testamenta, geminam charitatem Dei, & proximi, vitam actiuam: & contemplatiuam: Ioachimus sapientiam, quæ deuisum est, & charitatem: itaque in tribus expositionibus potissimum copueniunt interpretes. Prima est de duobus testamentis: secunda de duplici dilectione: tertia de vita actiuam, & contemplatiuam. Verum missa prima expositione, & secunda, de quibus iam

iam alias differuimus, vtramque vitam actiuam, & contemplatiuam expendit D. Greg. hom. 3. super Ezech. in illis mysticis animalibus, de quibus dicitur Ezech. 1. quod manum hominis sub pennis habuerint: *Manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus. Quid, inquit, per manus nisi actiua vita: quid per pennas nisi contemplatiua? Manus ergo hominis sub pennis eorum est, id est, virtus operis sub volatu contemplatiua.* Eodem sensu accipit homil. 14. super Ezech. illud quod dicitur e. 40. de calami mensura sex cubitorum, & palmi. Quo loco per sex cubitos calami docet exprimi vitam actiuam: quia sex diebus perfecit Deus omnia opera sua: per palmum verò, qui super sex cubitos esse dicitur: designari contemplatiuam, de qua vix parum aliquid attingere possumus iuxta illud primæ ad Cor. 13. *Videmus nunc per speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc cognoscam, sicut & cognitus sum.* Deinde comparat vitam contemplatiuam luctæ, in qua quis modo se superiore, modo inferiore inuenit, idque adumbratum fuisse in Iacob luctante cum Deo Gen. 32. *Anima, inquit, cum contemplari Deum nititur, velut in quodam certamine posita modo quasi exuperat, quia intelligendo de circumscriptione lumine aliquid degustat: modo succumbit, quia de gustando iterum deficit: quasi ergo vincitur Angelus, quando intellectu Deus apprehenditur. Sed notandum, quod idem Angelus victus neruam femoris Iacob fecit marcescere, quia scilicet omnipotens Deus cum per desiderium, & intellectum cognoscitur, omnem in vobis voluptatem carnem arefacit: & qui prius quasi duobus pedibus innitentes & Deum videbamur quærere, & seculum tenere, post agnitionem suauitatis Dei vnus in nobis pes sanus remanet, & alius claudicat: quia necesse est, vt debilitato amore seculi conualescat ad amorem Dei. Omnis enim qui vno pede claudicat, soli illi pedi innititur, quem sanum habet, quia & cui desiderium terrenum iam arefactum fuerit, in solo pede amoris Dei tota virtute sustentetur, & in ipso stat, quia pedem amoris seculi, quem ponere in terra consueuerat, iam à terra suspensum portat.* Hæc ille. Postremò, Merito hæc duæ vitæ appellantur alæ non cuiusuis volucris, sed aquilæ, quia vtraque sublimis, ac generosa est, & in ipso sole Christo ad imitandum figit obtutum. In eo verò, quod alis comparantur, illud ostenditur vnam alteri iungendam esse: siquidem volucres, si altera ala truncetur, in sublimi ferri non possunt.

D. Gregor.
Ezech. 1. 8.
Vita actiua,
& contem-
platiua duæ
ala.

Ezech. 40. 5.

1. Cor. 13. 12.

Vita contem-
platiua lucta
comparatur
ex Gregor.
Gen. 32.

Vita contem-
platiua acti-
uæ iungenda.

Quòdnam sit flumen illud, quod draco ex ore post mulierem emisit:
& quid sit terram mulierem absorpto flumine adiuuisse?
Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen, vt eam
faceret trahi à flumine: & adiuuit terra mulierem, & aperuit terra os
suum, & absorbit flumen, quod misit draco de ore suo.

SECTIO XXII.

Cum primum mulier post editum infantem acceptis aquilæ pennis sese in sublime extulit, vt in desertum aufugeret, iratus draco ob abreptam sibi de manibus infantis prædam emisit post mulierem flumen, si forte posset eam aquis inuolucere. Verùm irriti fuerunt serpentis conatus, quoniam adiuuit terra mulierem, flumē & dracone immanissimo summo impetu emissum, ac post terga mulieris velocissimè delabens non sine miraculo reorbens. In quo quidem factò duo expositionem desiderant: vnum est, quòdnam illud flumē fuerit, quod draco post mulierem, hoc est, Dæmon siue Antichristus post Ecclesiam misit ex ore? Alterum, quo modo terra absorbens flumen mulierem adiuuerit?

Quod ad primum attinet, est communis expositio, quam sequuntur Andr. Cesar. Tycon. Beda. Primal. Ansbert. Haymo, per flumen accipiendam esse acer-
billimam, & rapidissimam persecutionem. Postquam enim mulier fugerit in

II.
And. Cesar.
Tycon. Beda.
Primal.
Ansbert.
Haymo.

solitudinem, hoc est, ut supra explicauimus, fideles metu Antichristi sese in solitudines abdiderint, missus est Antichristus exercitum, qui eos ubique scrutetur, & instar fluminis rapidissimi sese per abrupta loca deuoluentis fideles conetur obruere: quod quidem flumen dicitur draco misisse ex ore, quia Antichristi imperio, Damon occultata inspiratione ministros suos, ac satellites ad fideles ubique perquirendos, & ex latebris eruendos ad internecionem usque incitabit. Quod verò ad secundum spectat, dicitur terra iuuisse mulierem absorpto flumine, quia Diuino beneficio, ut plerique ad literam interpretantur, ministros, ac satellites Antichristi, dum quaerent, & inuestigabunt fideles in solitudine latitantes, immanni hiatu diuinitus facto absorbebit, viuosque deuorabit, atque ad inferorum stomachum decoquendos transmittet. Cur enim id in tanta persecutorum malitia, & multitudine ob causam fidei non accidat: cum simile quiddam Dathan, & Abironi contigerit. Num. 16. tantum quia Moysi, Aaronique detraxerant:

Num. 16.

III.

Illud hoc loco dumtaxat est obseruandum non insolens esse in sacris literis, quoddam calamitas, & persecutio fluminibus, torrentibus, denique aquis impetu suo obuia quaeque deuoluentibus exprimatur, veluti Psal. 123. Cum irasceretur furor eius in nos, forsitan aqua absorbuisset nos: torrentem pertransiuit anima nostra, forsitan pertransiisset anima nostra aquam intolerabilem: Et Esaiæ cap. 10. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longe uenturis? Quo loco non solum significatur captiuitas Iudeorum de longe venturam, id est, ab Assyriis: sed etiam instar fluminis de longe decurrentis fore rapidissimam. Sicut enim flumen, quod de longe fluit, propter vim aquarum, quas in decursu colligit, rapidissimum est: ita Diuinum supplicium, quod multa peccata antecedunt, grauissimum esse solet, quia instar fluminis de longe fluit, multaque peccata quasi aquas, imò & ipsam Diuinam iram in decursu colligere solet: ex quo cernis, quam periculosum sit in peccandi consuetudine persistere. Illud aduertendum torrentis appellationem conuenientius laboribus huius uitae accommodari, quam appellationem fluminis, ea potissimum de causa, quod torrentis quanquam multum intumescat, cum tamen aquam habeat collectiuiam, non manentem ex fonte, cito defluit, & siccat: sic enim omnes huius uitae calamitates quasi repente excitatae, & primo ipso aspectu grauissimam quam citissimam Deo suis opitulante dissipantur. In cuius rei figuram, 3. Reg. 17. torrentis ille, de quo bibebat Helias, paucorum dierum spatio siccat: quemadmodum expendit D. Hieron. in comment. super Psal. 109. Audientes, inquit, torrentes huius seculi nolite desperare, frequenter hic torrentis deficit. Videtur quidem tumescere: videtur habere aquas multas: sed cito deficit, si

In peccatis
sistere quam
periculosum.

Cito deficit
labores.

3. Reg. 17.

D. Hieron.

1. Petr. 1. 6.

III.

Psal. 109. 7.

D. Hieron.

D. August.

Theodoret.

Philip. 2. 9.

1. Petr. 1.

Gloria corporis Christi

& nominis

celebritas

cur posteriores gloria

appelluntur.

Laboribus

Deus gloria

vendit.

Apoc. 1. 9.

sustineas: unde & Helias deficit aqua torrentis. Idemque significauit Petrus 1. sua Canon. cap. 1. Modicum nunc si oportet contristari in varijs tentationibus.

Hinc est quoddam Christi passio, quia & grauissima, & breuissima fuit, torrenti comparatur Psal. 109. De torrente in viabit, propterea exaltabit caput: sic enim & Hebraice, & Graece legimus. Quem locum in gratiam Christi libet nonnullis obseruationibus illustrare. Primum igitur obseruanda est illa consequutio: Propterea exaltabit caput: quemadmodum obseruauit D. Hier. & D. Aug. & Theodoret. Verè enim Christus, quia de passionis torrente bibit, caput exaltauit iuxta illud ad Philip. 2. Propter quod & Deus exaltauit illum: unde & 1. Petri 1. gloria corporis Christi, & ipsius nominis celebritas posteriores gloriae appellantur, quod eos ignominia crucis antecesserit. Deus videlicet, ut veteres aiebant, laboribus gloriam vendit, usque tanquam pretio caelum mercamur: quam ob causam Ioan. Apoc. 1. dixit: Ego Ioannes particeps in tribulatione, & regno: nec enim in regno esset particeps, nisi & in tribulatione esset, ut fufius in eum locum docuimus.

Secundò

Secundò obseruandum cum D. Hieron. priusquam Regius vates diceret: *De torrente in via biber:* præmississe Christi dignitatem, & magnitudinem, nimirum ut spectata eius altitudine commendabilior nobis eius humilitas videretur. *Quò bibit de torrente in via:* (inquit Hieron.) *ille, cui dictum est: sede a dextris meis: ille, qui audiuit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: ille, qui confringit in die et a suis greges.* Quo etiã artificio vsus est Paulus ad Hebr. 5. cum dixit. *Et quidem cum esset filius Dei, didicit ex his, quæ passus est, obedientiam.*

Tertio aduertendum bibisse Christum de torrente passionis, vt laborum aquas amarissimas suauis suo cõtactu redderet: quo etiã sensu, vt annotauit D. Chryl. hom. 66. in Matth. dixit filius Zebedai Matth. 20. *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum:* & paulò post: *Calicem quidem meum bibetis:* idcirco enim addidit, *meum.* & quem bibiturus sum: vt moneret discipulos non esse propter amaritudinem formidandum illum calicem, quem ipse labiis suis pulcherrimis, plenisque gratiarum admouisset: itaque suauissimum, & maximè expectandum reddidisset. Et sanè meritò, cum enim Cant. eius labia lilia dicantur: & Psal. 44. in eiusdem gratia diffusa sit: quid non suauitatis, & gratia in calice illo hæreat, cui ipse tam pulchra labia admoueret: Hanc quoque vim habet illud 2. Cor. 4. *Semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes:* vbi Græcè est, *ὡς πικρὸν καὶ κολῆ* Inq. id est, mortificationem Domini Iesu: quo loco Paulus addidit Domini cognomen, ne seruos pigeret pati similia: sed mortificationem libenti animo susciperent, quam & à Christo Domino vniuersorum propter hominum salutem susceptam videbant. Quamquã & illam etiã ob causam cognomen Domini additum est, ne mortis nomẽ Christo contemptum asferre videretur, ne ipsi signominia loco duceremus Christo in iniuriis, laboribusque ferendis similes esse: sed potiùs id maximè gloriosum, & honorificum putaremus. Idcirco enim Petrus 1. sua epist. c. 2. cum de Christo sub nomine lapidis à Iudaïs reprobati disputaret, eum sic despectum honorem fidehium appellauit: *Ad quem, inquit, accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum: & ipsi tanquam lapides viuus superedificamini:* & paulò post: *vobis igitur honor credentibus, id est, Christus ipse ab hominibus quidem reprobatus, sed à Deo electus, & honorificatus est honor credentibus:* hæc enim est germana huius loci expositio. Quartò annotandum dici Christum, cum passus est, bibisse de torrente in via, non solum, quia citò desit eius passio: sed quia summo cum desiderio passus est. Enim vero videtur Regius vates eo in loco Christum Dominum quasi viatorem actu laborantem considerasse: qui cum in torrentem incidit, non potest præstiti sibi temperare, quin auidissimè bibat. Eam igitur ob causam Christus, quia maximè optabat pati pro hominibus, dicitur in via instar viatoris de passionis bibisse torrente, quali labores tanquam aquam amore videlicet exstians sitibundus appeteret, utque quasi frigida ardente patendi sitim restingueret: quæ tamẽ rata in eo fuit, vt immensis passionis a quis omnino restingui nõ potuerit, quin potiùs in cruce mitù in modũ adhuc sitiens exclamauerit: *Sitio.*

Sed quid est cur Regius Propheta sitim, Hieremias famem commemorat, cum ait Thren. 3. *Dabit percussus se maxillam, saturabitur opprobriis:* Sanè illud indicatur Christo opprobria pro cibo, tormenta pro potu fuisse: & multò veriùs, quàm Michæam sustentatum fuisse pane tribulationis, & aqua angustia 3. Reg. 22. Itaque sicut post sumptum cibum potum exigimus: ita Christus post tam multa opprobria quasi post cibum sibi gratissimũ potum requirès dixit in cruce: *Sitio.* Hæc de torrente passionis, cum Hieron. August. & alijs dicta sint, nam qui phrasim Hebraicam magis premunt, aiunt de torrente in via biberi hoc loco significare

D. Hieron.
Psal. 109. 14.
Hebr. 5. 8.
V.
Laborum
aquas ama-
rissimas sua-
ues reddidit
Christus.
D. Chryl.
Matth. 20.
12. 23.
Cant. 5.
Psal. 44.
2. Cor. 4. 10.
Pati pro
Christo hono-
rificum.
1. Pet. 2. 4.
77.
Christus pas-
sus est cum
summo desi-
derio.
VI.
Thren. 3. 30.
Christo op-
probria pro
cibo, tormen-
ta pro potu
suscipuit.
3. Reg. 22.
Ioan. 19. 28.

maximam hostium stragem, cum tanta nimirum sanguinis vis effunditur, ut instar torrentis decurrat, quem victores victis hostibus insultantes dicantur bibere. Itaque persistere Prophetam in describenda Regis Messie de suis hostibus victoria, vaticinatioque tantam futuram hostium internecionem, ut torrens sanguinis fluat, de quo ipse possit bibere. Eodem enim sensu alias legimus in sanguine manus lavare, & pedes tingere veluti Plal. 57. *Manus suas lavabit in sanguine peccatoris: quam loquendi formulam usurpavit Balaam de Israele vaticinans Num. 13. Ecce populus Num. 23. 24. ut leana consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit donec denoret pradam, & occisurum sanguinem bibat.*

Et stetit supra arenam maris.

I. Frustra laborant interpretes in exponendo, cur draco dicatur stetisse supra arenam maris, & quid per arenam maris significauerit Ioannes, aientes per arenam maris accipiendam esse multitudinem impiorum, cuius similitudinis rationem c. r. explicauimus, cum diximus multas ob causas per stellas Sanctos, impios per arenam significari iuxta illud dictum Abrahamo Gen. 22. *Multiplicabo semen tuum sicut stellas celi, & velut arenam, quae est in litore maris.* Frustra, inquam, interpretes in expositione huius loci laborant, cum non sit legendum, *stetit*, sed *steti*, ut patet ex Graeco contextu, & *ἀβηλα*: & ita legit Arethas, Rupertus, & Biblia Complutensis. Quare non draco stetit super arenam maris: sed ipsemet Ioannes per visum existimauit se ab Angelo, in litore collocari, ad nouam videlicet visionem conspiciendam, quae statim capite sequenti commemoratur illis verbis: *Et vidi de mari bestiam ascendentem.* Cum enim ostendenda ei foret bestia ascendens de mari, conuenienter ipse in litore maris constituendus fuit, ut bestiam de mari ascendentem intueri posset. Atque haec de literalis expositione huius visionis: nunc eadem de Virgine mystice exponamus.

Eadem mulieris, quae in caelo apparuit, visio de Virgine Deipara mystice exponitur: in qua praecipuae Virginis laudes commemorantur.

*And. Cesar.
Pannon.
Haymo.
Ansbertus.
Gagneus.
Methodius.
D. Epiphani.
D. August.
D. Bern.
Carthus.*

Utr hoc loco post traditam literalem de Ecclesia expositionem de eximiis Virginis beatissimae laudibus paulo fufius agere instituerimus, id causae in primis fuit, quod hanc mulieris amictae Sole visionem ad Virginem pertinere existimarunt Andr, Cesar. Panno. Haymo, Ansb. Gagneus, Method. (vtrauctor est Areth.) in com. super 12. cap. Apoc. imo & D. Epiphani. ferm. de laudibus Mariae, D. Aug. lib. 4. de symbolo ad Catechumenos, cap. 1. D. Bern. ferm. super signum magnum, Dionys. Carth. lib. 3. de laudibus Virginis art. 29. & plures alij. Deinde quoniam visio in se est illustrissima, & ad laudes Virginis persequendas maxime accommodata, ut ex iis, quae dicemus perspicuum fiet. Nec verò refert, quod, ut initio diximus, non sit sermo ad literam de Virgine, sed de Ecclesia. Etenim in ipso sensu mystico omnia paucis quibusdam exceptis ita mystice in Virginem quadrant, ut videatur Ioan.

Ioann. ex professo Virginem beatissimam non tantum adumbrare, sed ad viuum exprimere voluisse. Illud interim cum omnibus Patribus nobis præfandum est, nihil in laudem Virginis non dico à nobis, qui nihil sumus, sed ne ab omnibus quidem scriptoribus pro eius dignitate afferri posse. Cum enim Deus sit in Sanctis omnibus suis admirabilis; in Virgine tamen beatissima sic omnem admirationem superauit, vt in tanto opere eum satis mirari non possimus, iustiusque multo esset illum silendo, quam loquendo suspicere. Quò etiam videtur spectasse Regius vates, cum dixit Psal. 64. *Te decet Hymnus Deus in Sion:* Psal. 64. 1. D. Hieron. pro quo transtulit D. Hieron. iuxta veritatem Hebraicam: *Tibi silentium laus Deus in Sion.* Cur enim in Sion potius, quam alibi silentium laus Dei est, nisi quia Virgo beatissima Sion est multò, quam terrestris illa præstantior, in cuius fabrica admirabili si Deum eius opificem laudare quis experat, silentium pro laude adhibendum sit? Quare que in eius laudem deinceps cum Ioanne dixerimus, silentij potius loco, quam commendationis vilius haberi, ac duci volumus. Hanc igitur nostram in tractandis Virginis laudibus infantiam ingenuè confitentes aggrediamur iam cum Moysè Exodi 3. ad videndam visionem hanc magnam: simulque deponamus calceamenta de pedibus, & inuolucra carnalium cogitationum: quemadmodum in eandem sententiam interpretatur D. Bern. serm. super *signum magnum*, vt videlicet nihil in Virgine terrenum, nihil humile, sed omnia planè diuina, ac sublimia de Dei matre, & cogitatione comprehendenda, & oratione explicanda esse arbitremur. Exod. 3. D. Bernard.

COMMENTARIUM PRIMUM EXEGETICUM.

De sanctissima Deipara: in quo explicatur, quomodo ea sit signum magnum: & cur in caelo dicatur apparuisse.

Virginem beatissimam esse signum magnum, id est, miraculum magnum.

SECTIO PRIMA.

RECOLENDA est ex superiori commentario triplex illa signi vsurpatio pro miraculo, pro vexillo, pro scopo, quæ omnia cum in Virgine demonstranda sint, nunc de prima acceptione differendum. B. Virgo miraculum maximum.
Primum igitur Virgip ipsa per se maximum quoddam in mundo miraculum, & prodigium fuit. Sic enim appellat D. Ignatius epist. D. Ignatius. ad Ioannem his verbis: *sicut nobis a fide dignis narratur, in Maria matre Iesu humane nature sanctitatis Angelica copulatur, & hac talia excitauerunt viscera nostra, & cogunt*
M m ij